

<http://jss.usch.md/>

ISSN 2345-1858
E-ISSN 2345-1890

***Buletinul Științific
al Universității de Stat
„B. P. Hasdeu” din Cahul:
Științe Sociale***

***The Scientific Journal
of Cahul State University
“B.P. Hasdeu”: Social Sciences***

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: (373 299)2.54.85
<http://jss.usch.md/>

**Volume XIX, No. 1
2025**

***Buletinul Științific
al Universității de Stat
„B.P. Hasdeu” din Cahul:
Științe sociale
Ediție semestrială***

***The Scientific Journal
of Cahul State University
"B. P. Hasdeu":
Social Sciences
Semestrial edition***

***XIX, No 1
2025***

Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale este indexat în următoarele baze de date:

The Scientific Journal of Cahul State University “Bogdan Petriceicu Hasdeu”: Social Sciences is indexed in the following databases:

1. **CEEOL** (Central and Eastern European Online Library GmbH)
<https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=2503>

2. **DOAJ** (Directory of Open Access Journals)
<https://doaj.org/toc/2345-1890>

3. **ROAD** (Directory of Open Access scholarly Resources)
<https://portal.issn.org/resource/ISSN/2345-1890>

4. **OAJI** (Open Academic Journals Index)
<https://oaji.net/journal-detail.html?number=9552>

5. **DRJI** (Directory of Research Journals Indexing)
<http://olddrji.lbp.world/JournalProfile.aspx?jid=2345-1890>

6. **HeinOnline**
<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/schulss2020&div=2&id=&page>

7. **ERIH PLUS** (European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences)
<https://kanalregister.hkdir.no/publiseringsskanaler/erihplus/periodical/info?id=504625>

7. **IBN** (National Bibliometric Instrument)
<https://ibn.idsi.md/ro/buletinul-usbphc-ss>

Potrivit Deciziei Consiliului de conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare nr. 17 din 24 februarie 2023 Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale a fost inclus în **lista publicațiilor științifice de tipul B**, pentru un termen de 4 ani la profilurile: ***Științe politice, Științe juridice, Sociologie***, cu recunoașterea numerelor începând cu Nr. 2 (14) din anul 2021.

EDITORIAL BOARD

SCIENTIFIC COMMITTEE:

Ion Guceac, Academy of Sciences of Moldova

Victor Juc, Moldova State University

Gheorghe Cojocaru, Moldova State University

Anatoliy Kruglashov, Yu. Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

George Cristian Schin, „Dunarea de Jos” University of Galati

Florin Tudor, „Dunarea de Jos” University of Galati

Constantin Solomon, Moldova State University

Aurel Sîmboteanu, Moldova State University

Elena Bulatova, Mariupol State University, Ukraine

Maria Ureche, „1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia

Valentina Cornea, „Dunarea de Jos” University of Galati

Nicolai Trofimenko, Mariupol State University, Ukraine

Ludmila Coadă, Free International University of Moldova

Radion Cojocaru, „Dunarea de Jos” University of Galati

Ion Rusandu, Moldova State University

Lilia Tsiganenko, Izmail State Humanities University

Mirela Paula Costache, „Dunarea de Jos” University of Galati

Luminița Iosif, „Dunarea de Jos” University of Galati

Aurel Octavian Pasat, „Dunarea de Jos” University of Galati

Vitalie Jitariuc, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

Filipov Ina, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

EDITOR:

Sergiu Cornea, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

DEPUTY EDITOR:

Polina Lungu, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

EDITORIAL TEAM:

Irina Pușnei, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

Elena Mandaji, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

Ana Niculița, Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

COLEGIUL EDITORIAL

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Ion Guceac, Academia de Științe a Moldovei

Victor Juc, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Gheorghe Cojocaru, Universitatea de Stat din Moldova

Anatoliy Kruglashov, Universitatea Națională Yu. Fedkovych din Cernăuți, Ucraina

George Cristian Schin, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Florin Tudor, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Constantin Solomon, Universitatea de Stat din Moldova

Aurel Sîmboteanu, Academia de Administrare Publică

Elena Bulatova, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina

Maria Ureche, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Valentina Cornea, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Nicolai Trofimenco, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina

Ludmila Coadă, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Radion Cojocaru, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Ion Rusandu, Universitatea de Stat din Moldova

Lilia Tsiganenko, Universitatea de Stat Umanista din Izmail

Mirela Paula Costache, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Luminița Iosif, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Aurel Octavian Pasat, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Vitalie Jitariuc, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Filipov Ina, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

REDACTOR:

Sergiu Cornea, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

REDACTOR ADJUNCT:

Polina Lungu, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

ECHIPA EDITORIALĂ:

Irina Pușnei, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Elena Mandaji, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Ana Niculița, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Cuprins

Mihai ȚURCANU TENTATIVE BRITANICE DE APROPIERE CU U.R.S.S. ÎN VARA ANULUI 1940	7
Elena MÂRZAC, Cristina EJOVA FACTORII DETERMINANȚI AI IMPLEMENTĂRII COMUNICĂRII STRATEGICE LA NIVEL NAȚIONAL: O PERSPECTIVĂ MULTIDIMENSIONALĂ	18
Octavian MOLDOVAN CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ ÎN SECTORUL PUBLIC DIN ROMÂNIA. O ABORDARE CALITATIVĂ	33
Ina FILIPOV INSTRUMENTELE CONSULTĂRII PUBLICE ÎN AMALGAMAREA VOLUNTARĂ A COLECTIVITĂȚILOR TERITORIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA	63
Vitalie JITARIUC, Gheorghiță AȘTEFĂNESEI CARACTERISTICA CRIMINALISTICĂ A INFRAȚIUNILOR DE OMOR, COMISE CU APLICAREA ARMELOR DE FOC	80
Natalia JANU PARTICULARITĂȚI ALE EFECTUĂRII UNOR ACȚIUNI DE URMĂRIRE PENALĂ ÎN PROCESUL CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ	94
Vitalie JITARIUC, Aliona CIOCANU DOCUMENTELE ÎN CALITATE DE OBIECT AL CERCETĂRII CRIMINALISTICE	108
Inga GRIGORIU EVALUAREA MULTIDIMENSIONALĂ A SECURITĂȚII UMANE: CONCEPTE ȘI METODE DE MĂSURARE	123
Igor SOROCEANU CLASIFICAREA ȘI TIPOLOGIA SUBIECȚILOR INFRAȚIUNILOR ELECTORALE	146

Sumarry

Mihai ȚURCANU

BRITISH ATTEMPTS TO APPROACH THE U.S.S.R. IN THE SUMMER OF 1940

7

Elena MÂRZAC, Cristina EJOVA

DETERMINANTS OF STRATEGIC COMUNICATION IMPLEMENTATION AT THE NATIONAL LEVEL: A MULTIDIMENSIONAL APPROACH

18

Octavian MOLDOVAN

ORGANIZATIONAL CULTURE IN THE ROMANIAN PUBLIC SECTOR. A QUALITATIVE APPROACH

33

Ina FILIPOV

PUBLIC CONSULTATION INSTRUMENTS IN THE VOLUNTARY AMALGAMATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

63

Vitalie JITARIUC, Gheorghiță AȘTEFĂNESEI

FORENSIC CHARACTERISTICS OF HOMICIDE OFFENSES COMMITTED WITH FIREARMS

80

Natalia JANU

PARTICULARITIES OF CARRYING OUT CRIMINAL INVESTIGATION ACTIONS IN THE PROCESS OF INVESTIGATING INTENTIONAL INSOLVENCY AND FICTITIOUS INSOLVENCY CRIMES

94

Vitalie JITARIUC, Aliona CIOCANU

DOCUMENTS AS OBJECTS OF FORENSIC INVESTIGATION

108

Inga GRIGORIU

MULTIDIMENSIONAL ASSESSMENT OF HUMAN SECURITY: CONCEPTS AND MEASUREMENT METHODS

123

Igor SOROCEANU

CLASSIFICATION AND TYPOLOGY OF SUBJECTS OF ELECTORAL CRIMES

146

TENTATIVE BRITANICE DE APROPIERE CU U.R.S.S. ÎN VARA ANULUI 1940

BRITISH ATTEMPTS TO APPROACH THE U.S.S.R. IN THE SUMMER OF 1940

DOI: 10.5281/zenodo.16438981

UDC: 327(410:470)''1940''

Mihai ȚURCANU

Institutul de Istorie, USM

E-mail: mihai.turcanu@protonmail.com

ORCID: 0009-0007-5-33-127X

Rezumat: Studiul analizează încercările britanice de a se apropia de URSS în vara anului 1940, după căderea Franței, pentru a contracara hegemoniei germane. Folosind documente din arhivele britanice (Foreign Office, Cabinet Papers) și românești, cercetarea reconstituie diplomația anglo-sovietică, evidențiind divergențele privind Basarabia și Balcanii. Britanicii au explorat posibilitatea unei alianțe cu Stalin, oferind recunoașterea anexărilor sovietice (inclusiv Basarabia) în schimbul neutralității. Însă Stalin a respins propunerile, preferând colaborarea cu Germania, deoarece considera că un "echilibru nou" (prin Pactul Ribbentrop-Molotov) îi servește mai bine intereselor sovietice.

O problemă cheie a fost controlul asupra Strâmtorilor. Britanicii au încercat să medieze un acord turco-sovietic, dar Turcia a refuzat orice compromis. De asemenea, Londra s-a temut că o expansiune sovietică în Balcani ar destabiliza regiunea și ar împinge Turcia către Axă. În concluzie, în 1940, Moscova a preferat să mențină relațiile cu Berlinul, iar eforturile britanice de a-i detașa pe sovietici de germani au eșuat – deși au pus bazele unei viitoare alianțe după 1941.

Cuvinte cheie: diplomație britanică, URSS, Basarabia, Strâmtorile, alianța turco-sovietică, Pactul Ribbentrop-Molotov, Balcani, Churchill, Stalin.

Summary: The study examines British attempts to approach the USSR in summer 1940, after France's fall, to counter German hegemony. Using British (Foreign Office, Cabinet Papers) and Romanian archives, it reconstructs Anglo-Soviet diplomacy, highlighting disputes over Bessarabia and the Balkans. The UK explored an alliance with Stalin, offering recognition of Soviet annexations (including Bessarabia) in exchange for neutrality. However, Stalin rejected these overtures, preferring cooperation with Germany, as he believed the new "balance of power" (via the Molotov-Ribbentrop Pact) better served Soviet interests.

A key issue was control of the Straits. The British tried to mediate a Turkish-Soviet agreement, but Turkey refused any compromise. London also feared Soviet expansion in the Balkans would destabilize the region and push Turkey toward the Axis. Ultimately, in 1940, Moscow chose to maintain ties with Berlin, and British efforts to detach the

USSR from Germany failed—though they laid the groundwork for the future Allied coalition post-1941.

Keywords: *British diplomacy, USSR, Bessarabia, Straits, Turkish-Soviet alliance, Molotov-Ribbentrop Pact, Balkans, Churchill, Stalin.*

Introducere

Studiul examinează încercările Londrei de a-și recalibra politica față de Uniunea Sovietică în vara anului 1940, imediat după căderea Franței. Confruntat cu spectrul unui Reich hegemonic pe continent și cu perspectiva izolării strategice, cabinetul Churchill a explorat posibilitatea unui „rapprochement” cu Moscova pentru a crea un front latent germano-sovietic, menținând totodată controlul britanic asupra Orientului Mijlociu. Episodul este plasat în contextul tensiunilor balcanice, al disputelor teritoriale românești și al dilemelor Turciei privind Strâmțorile, elemente care au transformat regiunea în pivotul diplomației britanice

Metodologie

Pentru a înțelege adecvat logica apropierii anglo-sovietice din vara lui 1940, am pornit de la lecturarea integrală a dosarelor Foreign Office – în special fondurile F.O. 371 și W.O. 208 ale Arhivelor Naționale Britanice, precum și fondul Microfilme Anglia al Arhivelor Naționale Istorice Centrale de la București. De asemenea, au fost studiate stenogramele ședințelor de cabinet din iunie-august, publicate în cadrul colecțiilor Cabinet Papers. Am comparat apoi telegramelor lui Sir Reginald Hoare, rapoartele lui Sir Stafford Cripps de la Moscova și minutele lui Halifax, pentru a reconstitui pas cu pas cronologia și pentru a identifica divergențele de percepție dintre Londra și Kremlin. Îmbinând această lectură critică cu analiza de conținut, am urmărit recurenta temă a Strâmțorilor și evoluția poziției britanice față de anexările sovietice din Basarabia. În final, am inserat documentele în contextul mai larg al prăbușirii frontului occidental și al competiției pentru controlul Orientului Mijlociu, încercând să evit orice determinism: am preferat să explic inițiativele prin constrângerile strategice explicite, nu prin declarații propagandistice. În felul acesta, metoda mea a devenit un fir narativ continuu, care împletește surse britanice, franceze și sovietice într-o singură relatare coerentă.

Rezultate

În unul din premele sale interviuri cu ambasadorul britanic, S. Cripps, comisarul sovietic pentru afaceri externe – V. Molotov a semnalat intențiile U.R.S.S. în privința Basarabiei și francezilor, în următoarele circumstanțe: 16 iunie, la câteva zile pînă la capitulare, noul ambasador Franței la Moscova, Eirik Labonne – acreditat la 12 iunie, a fost primit în audiență de Molotov, căruia i-a arătat în termeni urgenți că victoriile Germaniei în vest puneau în pericol

echilibrul european și, deci și securitatea U.R.S.S. și le-a propus sovieticilor angajarea „într-un schimb de vederi” asupra noii situații, Labonne arătându-i lui Cripps că intenționa „să forțeze guvernul sovietic” ca, în acea situație disperată de pentru Franța, „să decidă odată și pentru totdeauna dacă era pregătit să întreprindă, sa să amenințe cu întreprinderea, unei acțiuni ce ar fi rezultat în distragerea forțelor militare germane către frontierele orientale” ale Reich-ului. Labonne i-a cerut lui Cripps să se alăture la acel demers, iar britanicul s-a entuziasmat într-atât încât a cerut chiar Foreign Office-ului să se angajeze într-un efort de determinare a americanilor să se alăture inițiative și, în acel scop, să-și schimbe politica de export a bunurilor industriale către U.R.S.S. În legătură cu această din urmă sugestie, Foreign Office-ul s-a arătat oarecum sceptic, cunoscând foarte bine ostilitatea americanilor față de sovietici pe care îi considerau la fel de agresori ca și nemții: ei au decis totuși să informeze S.U.A. despre demersul francez, fără a insista în foarte mult asupra concursului lor (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, ff. 134-136), iar reacția americanilor a fost cea anticipată (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 153), deși totuși americanii au fost de acord, la propunerea britanicilor făcută anume în sensul dorit de Cripps, să faciliteze exportul unor instalații industriale către U.R.S.S. (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 210). Însă în ce privește întrevăderea lui Molotov cu Labonne, britanicii notau faptul că rusul s-a arătat destul de receptiv față de demersul francez, însă l-a întrebat pe francez dacă Parisul era pregătit să recunoască legitimă pretenția sovietică asupra Moldovei de răsărit și, rezultă din notițele britanicilor, și asupra Poloniei ocupate de ei, la care întrebare Labonne a replicat că nu era autorizat de guvernul său să dea vreun răspuns (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, ff. 138-140). Acea interacțiune însă a fost primul semnal pentru britanici referitor la dificultățile cu care aveau să se confrunte în orice tentativă de apropiere a politicii lor față de U.R.S.S. Însă ideea franceză a necesității menținerii echilibrului european ca bază logică a abordării sovieticilor le-a plăcut britanicilor, iar Cripps a fost instruit să o preia și să o folosească în viitoarele sale interacțiuni cu conducerea Rusiei sovietice (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 145).

Demersul francez, la fel ca și reacția relativ pozitivă a lui Molotov față de acesta au rămas însă fără nici o urmare pentru că la data acelei interacțiuni căderea Franței era, după cum consemnau britanicii, un fapt împlinit, și ei au prezis corect că, în fața faptului împlinit și a posibilității nemților de a transfera în două săptămâni 40 de divizii la hotarul cu sovieticii, aceștia din urmă ar fi preferat nu să se angajeze în tratative cu francezii deja înfrinți, ci mai curînd să folosească orice oportunitate de a-și întări pozițiile în raport cu nemții și anume pe seama acestei abordări puneau britanicii declanșarea chiar în acele zile a anexării țărilor baltice (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 132, 133-143), iar momentul ales de sovietici în vederea anexării Moldovei de est are o mare legătură tot cu acel „fapt împlinit” și nu, după cum repetă unii după alții atîția

istorici care nu cunosc contextul internațional al acelor zile, cu fantezia precum că sovieticii au profitat de căderea Franței pentru a înainta ultimatumul din 26 iunie, din frica că altminteri francezii i-ar fi putut sprijini pe români.

În ajunul ultimatumului sovietic din 26 iunie, atitudinea britanicilor în raport cu problema Basarabiei a fost marcată de propunerea făcută de ministrul britanic la București, R. Hoare, de a transmite sovieticilor un soi de încurajare în sensul anexării Basarabiei pentru ca, pe această cale, să creeze condițiile unei potențiale confruntări sovieto-germane în România. Halifax, Secretarul britanic pentru afaceri externe, a respins propunerea pe motiv că ea era periculoasă pentru relațiile Angliei cu Turcia, cea din urmă fiind preocupată nu atât de o potențială anexare sovietică a Basarabiei, cât de o eventuală înaintare a sovieticilor în direcția Strîmtorilor. Un alt membru proeminent al guvernului britanic, ministrul războiului economic - Hugh Dalton, a susținut însă propunerea lui Hoare. Avînd în vedere divergența de opinii dintre Halifax și Dalton, în privința atitudinii pe care Anglia ar fi trebuit să o adopte în raport cu amenințarea sovietică la adresa Moldovei de est, cel dintîi a cerut aprobarea lui Churchill (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 176-177) care a dat cîștig de cauză punctului său de vedere. Faptul că sugestia lui Hoare a fost respinsă poate fi dedus cu certitudine din aceea că atunci cînd, la 24 iunie, Cripps a fost instruit, imediat după căderea Franței, să ceară a fi primit pentru prima oară în audiență de Stalin, pentru a-i transmite mesajul personal al lui Churchill că pericolul iminent al unei hegemonii germane necontestate asupra Europei impunea necesitatea unei cooperări mai strînsă între Marea Britanie și Uniunea Sovietică (T.N.A., CAB 66/9, p. 170), mesaj prin care britanicii sperau să deschidă calea atragerii în război a sovieticilor de partea lor fiind pregătiți să le ofere, ca prim semn de bunăvoință, încheierea unui acord comercial, anularea măsurilor de blocadă economică pentru bunurile „suspicioase” transportate pe mare către Vladivostok (și pe care britanicii le sechestrau în apele internaționale argumentînd că ele ar fi fost destinate Germaniei și că, prin aceasta, era încălcat regimul de blocadă navală impus de ei contra nemților); în corespondența lor internă britanicii se arătau pregătiți să recunoască precum și posibilitatea recunoașterii anexării sovietice a teritoriilor poloneze deși lucrul respectiv nu i-a fost comunicat lui Stalin la acea dată (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, ff. 204-205), însă, pe de altă parte, Cripps a fost instruit de Halifax că, în privința Țărilor Baltice, Anglia era pregătită să recunoască tacit „dreptatea” sovieticilor. Cu aceea ocazie, Cripps a fost de asemenea instruit să „evite [...] orice discuție cu privire la atitudinea pe care ar adopta-o guvernul Majestății Sale dacă guvernul sovietic ar ocupa acum Basarabia”. Instrucțiunile continuau, specificînd că: „Dacă veți fi, totuși, chestionat în această privință, ar trebui să răspundeți că nu aveți instrucțiuni, dar că presupuneți că atitudinea guvernului Majestății Sale ar fi în mare măsură condiționată de cea a guvernului turc”(T.N.A., CAB 66/9, p. 170).

Superiorii lui Hoare au anticipat, de asemenea, din cât se pare, corect, că încurajarea sovieticilor de a anexa Basarabia ar putea declanșa o acțiune dincolo de Dunăre și că, în acel caz, Turcia ar fi putut concluziona că Marea Britanie nu ține cont de „interesele sale vitale” și, în consecință, ar fi putut căuta să se apropie de Germania. Diplomații britanici se temeau, de asemenea, că, în cazul în care ar fi făcut o astfel de „invitație” sovieticilor, iar aceștia din urmă nu i-ar fi dat curs, situația ar fi putut să fie folosită de Moscova împotriva Londrei. În afară de aceasta, Foreign Office-ului de părere că sugestia lui Hoare nu ar fi servit scopurilor Londrei în ceea ce privește obiectivul urmărit în raport cu U.R.S.S. și care era acela de a provoca o ciocnire sovieto-germană, ceea ce nu părea foarte probabil să se întâmple în România, deoarece britanicii nu credeau că, chiar și în cazul unui război cu România (A.N.I.C., i. 3494, r. 290), sovieticii ar fi amenințat industria petrolieră românească ci, mai curînd, sovieticii ar fi putut suspecta (corect) că intenția britanică era să provoace un conflict între ei și germani, sau turci (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 189).

După ce noul ambasadorul sovietic la Mosova, S. Cripps, a fost primit de Stalin la 1 iulie 1940, pentru a-i înmîna dictatorului sovietic mesajul lui Churchill ce conținea sugestia unei colaborări în noile circumstanțe internaționale generate de căderea Franței, Stalin i-a arătat clar ambasadorului că negocierile tripartite eșuaseră în vara lui 1939 pentru că el a căutat, în cadrul lor, să schimbe „vechiul echilibru susținut de Anglia și Franța, în timp ce ele doriseră să-l mențină. Germania dorise și ea să producă o schimbare a echilibrului, iar acea dorință comună de a scăpa de vechiul echilibru a creat baza *rapprochement*-ului cu nemții” (T.N.A., F.O 371, d. 24845, f. 10), ceea ce demonstrează că negocierile trilaterale anglo-franco-sovietice din vara anului 1939 au eșuat pentru că sovieticii nu au reușit să obțină, în cadrul lor, recunoașterea de către Aliații Occidentali a pretențiilor sovietice de anexare a teritoriilor ce aparțineau altor state din Europa de Est.

De fapt, Marea Britanie nu numai că era incapabilă să sprijine în vreun fel România, dar guvernul britanic ajunsese să se îndoiască, în acele luni de mare cumpănă pentru Imperiul britanic, că ar fi avut capacitatea de a ajuta Turcia în cazul în care Hitler ar fi decis să declanșeze o ofensivă în direcția Strâmtorilor, operațiune despre care britanicii credeau că s-ar fi putut sfîrși prin capturarea puțurilor de petrol din Irak. Acel punct de vedere a fost formulat în circulara trimisă către toate misiunile diplomatice la începutul lunii iulie 1940 și care a fost întocmită în scopul actualizării principalelor puncte de referință ale politicii britanice în Balcani în urma căderii Franței, a ocupației sovietice a Basarabiei și Bucovinei de nord și a denunțării de către România a garanțiilor; acel document sublinia, de asemenea, că, din motivele prezentate mai sus, era de dorit să se evite orice scenariu în care Turcia ar fi trebuit să lupte împotriva germanilor, fără a-i avea pe sovietici de partea sa, chiar dacă, în condițiile în care, în circumstanțele

de la începutul Bătăliei pentru Anglia, s-ar fi părut că ar fi fost avantajul britanicilor să extindă războiul în Balcani și cu atât mai mult cu cât britanicii știau că germanii intenționau să păstreze pacea în sud-estul Europei în calitate de precondiție necesară pentru punerea în aplicare sistematică și ordonată a intenției lor de a exploata economic respectiva regiune, intenție care scotea în evidență un punct esențial al strategiei lor de susținere a efortului de război (A.N.I.C., Mcf. Anglia, i. 2468, r. 303). În această situație, Foreign Office-ul formula două obiective principale care trebuiau urmărite în Balcani în cadrul politicii externe britanice: „a) exploatarea condițiilor susceptibile de a implica Rusia și Germania [în război] în Balcani; și b) prevenirea oricăror circumstanțe care ar putea aduce Rusia și Turcia în conflict” (A.N.I.C. Mcf. Anglia, i. 2468, r. 303). În acele condiții, concluzia diplomaților de la Foreign Office a fost că Marea Britanie trebuia să-și asume în calitate de politică inițiativa de îmbunătățire a relațiilor turco-sovietice. Cu toate acestea, turcii erau îngrijorați de intențiile sovietice, pe care îi bănuiau, pe bună dreptate, că urmărau controlul Strâmtorilor, și așteptau doar ocazia, cum ar fi fost o invazie germană pe mare a Angliei, pentru a-și pune în aplicare proiectele (A.N.I.C., Mcf. Anglia, i. 2468, r. 303).

Astfel, în pofida faptului că perspectiva unei noi agresii sovietice în România părea atractivă pentru britanici din perspectiva plauzibilă că o astfel de evoluție ar fi putut crea circumstanțe pentru noi fricțiuni sovieto-germane, ea presupunea și un pericol semnificativ pentru politica britanică în Balcani, deoarece o nouă expansiune sovietică în Balcani nu putea avea decât o singură direcție, și anume cea a Strâmtorilor; acel lucru, coroborat cu faptul că Uniunea Sovietică intenționa să revendice Bulgaria ca făcând „parte” din sfera sa de influență în Peninsula Balcanică (insistând, din acel motiv, să ofere garanții de securitate Sofiei), ar fi putut împinge automat Turcia în brațele Germaniei, iar britanicii își doreau cu orice preț evitarea unui scenariu în care Turcia s-ar fi putut găsi în conflict cu sovieticii și depinzând de sprijinul Germaniei. Însă un asemenea scenariu părea a fi din ce în ce mai plauzibil în condițiile în care britanicii știau că sovieticii, aflându-se în posesia sudului Basarabiei, încercau să se facă stăpâni pe Delta Dunării și să preia controlul navigației pe brațul Chilia și asupra accesului pe Dunăre din și spre Marea Neagră (Mcf. Anglia, i. 2468, r. 303).

Discuții

După numirea sa la sfârșitul lui mai, Cripps a fost ținut, după expresia diplomaților de la Foreign Office, aproape o lună „pe preș”, fără a fi primit de Stalin și doar de foarte puține ori de către Molotov. Părerile englezilor referitor la acel tratament aplicat lui Cripps fiind împărțite, majoritatea considerau că se încadra mai curând în politica sovietică în raport cu Germania și trebuia să semnalizeze nemților, pe de o parte, disponibilitatea Moscovei de a afișa în

continuare o neutralitate binevoitoare, iar, pe de altă parte, de să ilustreze în fața acelorași germani că și alte mari puteri căutau (dacă nu chiar cerșeau) bunăvoința lui Stalin; însă Richard Butler, Subsecretarul de stat pentru afaceri externe, era de părerea că „ținerea lui Cripps pe preș” putea avea explicații mai simple, cum ar fi fost aceea că luna iunie a fost una într-adevăr plină de evenimente de mare importanță pentru sovietici, cum a fost, de pildă, anexarea Moldovei de est (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, ff. 171-172). După ce Cripps a fost primit pentru prima dată de Stalin pe 1 iulie (pentru a-i transmite mesajul personal al lui Churchill), ei credeau că aveau motive să spere „cu oarecare justificare” că vor putea începe în curînd negocierile cu Uniunea Sovietică în circumstanțe mai favorabile pentru obiectivul lor de consolidare a legăturilor cu URSS (A.N.I.C., fond Mcf. Anglia, i. 2468, r. 303.), și se așteptau ca în curînd să facă primii pași în această direcție, adică să înceapă negocierile comerciale (T.N.A., CAB 66/9, p. 171). În timpul audienței din 1 iulie, Cripps, conform instrucțiunilor primite, i-a declarat lui Stalin că Marea Britanie n-ar fi avut nimic împotriva ca U.R.S.S. să-și asume rolul de „lider” al țărilor balcanice, întrucît credeau, chipurile, că doar Moscova putea stabili regiunea (Barker, E., 1976, p. 25). Evident, scopul englezilor era acela de a-l încuraja pe Stalin să adopte un curs ce l-ar fi dus la o ciocnire cu nemții, însă dictatorul sovietic nu a mușcat momeala. Stalin i-a declarat lui Cripps că, în situația în care Marea Britanie domina mările, Germania nu putea deveni hegemon nici al Europei și nici al lumii, că el nu considera că Germania reprezenta o amenințare pentru URSS, că era hotărât să continue cooperarea sovieto-germană și că, mai mult, privea nefavorabil apelurile adresate Uniunii Sovietice de a intra în război împotriva Germaniei de partea Aliaților. Baza pactului de neagresiune cu Germania, îl informa dictatorul sovietic pe Cripps, fusese dorința reciprocă de a scăpa de „vechiul echilibru”, Stalin adăugînd că el nu ar fi fost de acord cu o revenire la acea situație. El i-a asigurat pe britanici că, în ceea ce-l privea, el nu avea nici un proiect care să ofere motive de conflict cu Germania în Balcani, că nu avea alte planuri contra României și că era de părere că nici Germania nu urmărea o confruntare cu el în regiune, apreciind corect că Hitler putea obține tot ce dorea de la România fără să o invadeze. Stalin a respins sugestia-invitație a lui Cripps cum că Balcanii ar fi avut nevoie de un „lider” drept „incorectă și periculoasă” și, în orice caz, ca pe ceva „mai ușor de zis decît de făcut”. Stalin a avut dreptate să-i atragă atenția lui Cripps că Balcanii erau o regiune atît de instabilă încît, oricine s-ar fi angajat într-o aventură acolo, s-ar fi trezit „atras în rolul de super-arbitru” și ar fi fost obligat să mențină acolo, în permanență, o „armată de pacificare”, o sarcină pe care el însuși arăta, nu și-o dorea și despre care credea că și Germania își dorea să o evite (T.N.A., CAB 66/9, p. 179); evoluția viitoare a războiului avea să dovedească faptul că Stalin avea dreptate în înțelegerea realităților balcanice. Cu toate acestea, el i-a spus lui Cripps că „o ambiție sovietică rămîne încă

nesatisfăcută în Europa, controlul asupra Dardanelelor” și că spera să obțină acest lucru prin mijloace pașnice. Atunci Cripps i-a sugerat lui Stalin posibilitatea medierii de către guvernul britanic a unei înțelegeri turco-sovietice, sugestie acceptată de dictatorul sovietic. Această sugestie i-a nedumerit pe britanici, deoarece, deși Halifax recunoștea că „noi [Cabinetul britanic] ar trebui, fără îndoială, să dorim să facem tot ce putem să detașăm guvernul sovietic de Germania și să îl atragem în orbita noastră”, Londra nu avea nici un mijloc de a se asigura de sinceritatea și de adevăratele intenții ale lui Stalin și se temea să întreprindă orice ce ar fi putut fi interpretat de Ankara drept o înțelegere anglo-sovietică pe seama Turciei, în situația în care era evident că intenția sovietică era de a obține controlul deplin și discreționar asupra Strâmțorilor. Grijă britanicilor reieșea din considerentul că Turcia, în pofida refuzului său de a declara război Italiei, era considerată în continuare „cheia de boltă a politicii noastre [britanice] în Orientul Mijlociu” (A.N.I.C., fond Mcf. Anglia, i. 2468, r. 303) în special datorită poziției sale geografice, care era de o importanță capitală din motive strategice și geopolitice, întrucât deținea controlul asupra căilor de acces către posesiunile coloniale britanice de unde Londra obținea resursele enorme pe care le folosea în lupta împotriva Germaniei. Cu toate acestea, britanicii au fost de acord să accepte propunerea lui Stalin de a media o apropiere turco-sovietică și de a o prezenta în mod deschis Turciei, mai ales pentru că se temeau că, dacă nu se îmbunătățesc, relațiile dintre cei doi vecini de la Marea Neagră ar fi putut degenera într-un conflict deschis, scenariu în care turcii ar fi apelat la prevederile alianței lor militare. Într-adevăr, atunci când Uniunea Sovietică a ocupat Basarabia, ministrul turc de externe l-a informat pe Knatchbull-Hugessen că, dacă URSS ar fi ocupat „alte puncte de la Marea Neagră sau în direcția Bosforului”, acel lucru ar fi însemnat un cazus belli pentru Turcia, care ar fi invocat clauzele alianței lor militare și ar fi cerut Marii Britanii să trimită o forță navală în Marea Neagră. Un astfel de scenariu britanicii doreau însă să-l evite, deoarece, pe de o parte, credeau că le-ar fi fost greu să ofere Turciei un sprijin naval adecvat împotriva Uniunii Sovietice (mai ales în situația în care întregul echipament al Forței expediționare britanice fusese pierdut la Dunkerque, iar Italia un nou factor în Mediterană) (A.N.I.C., fond Mcf. Anglia, i. 2468, r. 303), iar pe de altă parte, nu voiau să se lase târâți într-un război cu sovieticii. Refuzul de a satisface o astfel de cerere i-ar fi aruncat, însă, fără îndoială, pe turci în brațele lui Hitler, tot așa cum mai devreme îi aruncase și pe români. Din astfel de motive, Halifax credea că cea mai bună abordare ar fi fost aceea ca guvernul britanic să facă tot ce putea pentru a evita o asemenea situație, iar sugestia lui Stalin reprezenta o bună oportunitate în acest sens. În plus, propunerea lui Stalin a constituit o șansă pentru britanici de a se agăța de ceva în eforturile lor de îmbunătățire a relațiilor cu Uniunea Sovietică, precum și o ocazie de a se convinge de adevăratele sale intenții și de sinceritatea sa, de aceea au decis să o

accepte (T.N.A., CAB 66/9, p. 169-172).

La instrucțiunea expresă de a nu se angaja în nici un fel de discuții referitor la problema Basarabiei, Cripps raporta, la 2 iulie că „Nu m-am referit, desigur, la problema teritoriilor ocupate de U.R.S.S. de la începutul războiului, dar aceasta este și ea una pe care trebuie până la urmă să o abordăm, dacă dorim să avem relații apropiate cu U.R.S.S.” (T.N.A., F.O. 418, d. 177).

Deși se temea de reacția turcilor, Guvernul lui Churchill a autorizat Foreign Office-ul să accepte această sugestie (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 246.), care presupunea în mod clar posibilitatea unei „reforme” a Convenției de la Montreux, lucru pe care turcii îl refuzau categoric; tentația era însă mare, britanicii realizând că un acord turco-sovietic în privința Strîmtorilor, deși comporta riscuri pentru ei înșiși – de vreme ce Stalin n-ar fi acceptat niciodată un regim al acelei treceri ce l-ar fi lăsat expus flotei britanice în Marea Neagră, ar fi avut totuși „o valoare inestimabilă” pentru englezi de vreme ce ar fi oprit aproape sigur accesul nemților către Suez și domeniile lor din Orientul Mijlociu unde se aflau resurse prețioase de petrol (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 220-221). Într-adevăr, Stalin însuși i s-a plâns lui Cripps la 1 iulie că el credea că acordul de la Montreux, care garanta controlul unilateral al Turciei asupra Strîmtorilor, era „greșit”, dar și de faptul că turcii refuzau să discute posibilitatea de a ajunge la un nou acord. Anume în legătură cu această ultimă doleanță, Cripps i-a spus lui Stalin că guvernul britanic ar fi putut contribui la îmbunătățirea legăturilor turco-sovietice, și că „dacă el [Stalin] dorește, fi bucuros [dacă] guvernul Majestății Sale [...] ar face pași în această direcție [adică în direcția atingerii unui nou acord în ceea ce privește Strîmtorile]” (T.N.A., CAB 66/9, p. 173).

Britanicii au avut însă grijă să-i informeze pe turci că, oferindu-și bunele oficii înconformitate cu sugestia lui Stalin, nu aveau în vedere nici o schimbare în detrimentul Turciei în ceea ce privește statutul Strîmtorilor (T.N.A., CAB 66/9, p. 173). La această ofertă de mediere, turcii, deși au răspuns că își doreau îmbunătățirea relațiilor cu sovieticii, au refuzat să discute orice compromis în ce privea regimul Strîmtorilor (T.N.A., F.O. 418, d. 177.) , arătându-le britanicilor la 19 iulie că „Turcia nu este nicidecum dispusă să accepte un compromis ce nu prevede menținerea deplinei sale suveranități, independențe politice și securități”, iar la mijlocul lui august, Foreign Office-ul a decis că n-avea nici un rost să continue a mai face careva sondaje sau a-i aborda pe sovietici în acea privință (T.N.A., F.O. 371, d. 24852, f. 5).

Între altele și deși nu are legătură directă cu obiectul acestei cercetări, poate fi notat aici faptul că factorul sovietic a cîntărit foarte greu în decizia britanică de a scufunda, la 3 iulie 1940, flota franceză ce staționa la Oran. La 28 iunie, Maisky i-a comunicat lui A.V. Alexander, primul Lord al amiralității, temerea că nemții ar fi putut pune mîna pe flota franceză sugerînd îndoială cu privire la posibilitățile pe care le-ar fi avut englezii de a respinge o invazie germană a insulei lor în atare

condiții. Reacția Foreign Office-ului a fost una de îngrijorare față de acele insinuări ale lui Maisky, O. Sargent notînd că acapararea de către nemți a flotei franceze avea potențialul de a influența profund poziția sovieticilor, existînd riscul ca aceștia să capete rezerve serioase față de capacitatea Marii Britanii de a-și apăra interesele strategice. Sargent considera că asemenea percepție ar fi putut putea afecta misiunea diplomatică a lui Sir Stafford Cripps la Moscova, întrucît sovieticii puteau concluziona că, dacă britanicii nu erau capabili să împiedice flota franceză să cadă în mâinile germanilor, ei nu ar fi putut fi considerați un factor important în regiunea mediteraneană. Mai mult, nota Sargent, guvernul sovietic ar fi putut concluziona că Marea Britanie nu ar fi fost capabilă susține Turcia dacă UR.R.S.S ar fi încercat să preia controlul asupra Strîmtorilor. Alternativ, credeau britanicii, sovieticii ar fi putut decide că nu își pot permite un conflict cu Germania, mai ales dacă nu aveau certitudinea că Marea Britanie poate menține presiunea asupra Germaniei și Italiei în zona Mediteranei și, în caz de nevoie, prin Turcia, în Balcani. În scenariul în care prin acapararea de către nemți a flotei franceze, Anglia ar fi fost exclusă din Mediterană și discreditată în Orientul Mijlociu, guvernul sovietic ar fi putut trece la o politică de expansiune în Iran și Afganistan, ceea ce ar fi afectat negativ interesele britanice în acele țări. Sargent concluziona că strategia guvernului sovietic față de Turcia și alte regiuni ar fi depins într-o mare măsură de încrederea lor în capacitatea Marii Britanii de a-și menține poziția în Mediterană și Orientul Apropiat, în pofida pierderii Franței ca aliat și a ostilității Italiei: (T.N.A., F.O. 371, d. 24844, f. 211-212).

Concluzii

În legătură cu acel episod și tentativa eșuată de a-i detașa pe sovietici de nemți în urma căderii Franței prin scrisoarea personală transmisă de Churchill lui Stalin, conducerea Foreign Office-ului a ajuns la concluzia că circumstanțele internaționale încă mai erau de așa natură încît să-i facă atît pe nemți cît și sovietici să nu dorească să renunțe la parteneriatul lor, cei dintîi reieșînd din faptul că Anglia nu dădea semne că ar fi fost dispusă să accepte condițiile de pace ale lui Hitler, iar ceilalți fiindcă nu doreau ca, printr-un atare pas, să se transforme în următoarea țintă a agresiunii germane și sperau în continuare la o măcinare reciprocă a celor doi adversari angajați în vest. În atare condiții, conducerea Foreign Office-ului anticipa că sovieticii și nemții ar fi putut să extindă raza de acțiune a tandemului lor asupra Orientului Mijlociu în scopul cuceririi regiunilor petroliere din Irak și Iran și chiar ar fi putut rezolva și tacita lor dispută asupra Strîmtorilor, în acest scop. Astfel, englezii deși rămîneau a fi în continuare la părerea corectă că divergența fundamentală germano-sovietică avea pînă la urmă să iasă la suprafață, au ajuns la concluzia că, pentru moment, era esențial să fie păstrată și cultivată relația lor Turcia care stătea atît în calea accesului atît a

sovieticilor, cât și a nemților spre Orientul Mijlociu și resursele din acea regiune aflate la dispoziția Angliei (F.O. 371, d. 24852, f. 121-124). Cu toate acestea, deși pierduseră acea bătălie diplomatică, englezii nu au renunțat la obiectivul detașării sovieticilor de germani, iar în câteva luni aveau să reia inițiativa.

Referințe bibliografice:

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond Mcf. Anglia, i. 2468, rola 303
2. A.N.I.C., Fond Mcf. Anglia, inventar 3494, rola 290.
3. The National Archives (T.N.A.), Fond Foreign Office (F.O.) 371, dosar 24852.
4. T.N.A., Cabinet Papers, CAB 66/9.
5. T.N.A., F.O 371, dosar 24845.
6. T.N.A., F.O. 371, dosar 24844.
7. T.N.A., F.O. 371, dosar 2485.
8. T.N.A., F.O. 418, dosar 177.
9. Barker E. (1976). British Policy in South-East Europe in the Second World War. Londra: Barnes and Nobles.

FACTORII DETERMINANȚI AI IMPLEMENTĂRII COMUNICĂRII STRATEGICE LA NIVEL NAȚIONAL: O PERSPECTIVĂ MULTIDIMENSIONALĂ

DETERMINANTS OF STRATEGIC COMMUNICATION IMPLEMENTATION AT THE NATIONAL LEVEL: A MULTIDIMENSIONAL APPROACH

DOI: 10.5281/zenodo.16439377

UDC: 316.77:659.2:351.778

Elena MÂRZAC

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: elena.marzac@gmail.com

ORCID: 0009-0009-5606-8630

Cristina EJOVA

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: cristina.ejova@usm.md

ORCID: 0000-0003-3853-4262

Rezumat: Într-un context marcat de instabilitate geopolitică și amenințări hibride, comunicarea strategică devine unul din instrumentele de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. Articolul analizează factorii interni și externi care influențează dezvoltarea comunicării strategice și evidențiază impactul asupra comunicării strategice a competiției marilor puteri, dezinformării, vulnerabilităților instituționale și fragmentării spațiului informațional. De asemenea, se subliniază necesitatea instituționalizării unui sistem coerent de comunicare strategică pentru a contribui la combaterea propagandei, întărirea rezilienței societale și la promovarea unei narațiuni naționale proeuropene. Totodată, se evidențiază rolul alfabetizării media, al cooperării interinstituționale și al implicării societății civile în sporirea imunității informaționale. Comunicarea strategică este prezentată ca un pilon fundamental pentru buna guvernare, consolidarea securității și susținerea parcursului european al Republicii Moldova într-un mediu internațional competitiv și volatil.

Cuvinte cheie: comunicare strategică, amenințări hibride, factori interni și externi, mediu de securitate, reziliență societală.

Abstract: In a context marked by geopolitical instability and hybrid threats, strategic communication has become one of the key instruments for ensuring the national security of the Republic of Moldova. The article analyzes the internal and external factors influencing the development of strategic communication and highlights the impact of great power competition, disinformation, institutional vulnerabilities, and the fragmentation of the informational space on strategic communication. It emphasizes the

need to institutionalize a coherent strategic communication system to help counter propaganda, strengthen societal resilience, and promote a pro-European national narrative. Moreover, the article underlines the role of media literacy, interinstitutional cooperation, and civil society engagement in enhancing informational immunity. Strategic communication is presented as a fundamental pillar for good governance, the consolidation of security, and the support of Moldova's European integration path within a competitive and volatile international environment.

Key words: *strategic communication, hybrid threats, internal and external factors. Security environment, societal resilience.*

Introducere

Într-un context global marcat de instabilitate, competiție geopolitică și proliferarea amenințărilor hibride, *comunicarea strategică* pretinde a fi unul dintre instrumentele principale pentru asigurarea securității naționale prin promovarea intereselor naționale și obiectivelor naționale de dezvoltare și securitate. Mai mult, pe de o parte, procesele globale influențează în mod semnificativ *comunicarea strategică*, deoarece schimbările geopolitice, economice, tehnologice și sociale afectează modul în care statele, organizațiile internaționale globale și regionale își formulează și transmit mesajele în cu scopul protejării propriilor interese. Pe de altă parte, la nivel global, statele autoritare folosesc tot mai des dezinformarea și propaganda ca arme geopolitice pentru a-și atinge obiectivele strategice fără a recurge la confruntări militare directe.

Obiectivul cercetării constă în analiza factorilor determinanți ai instituționalizării și implementării comunicării strategice în Republica Moldova, în scopul prezentării recomandărilor de fortificare a comunicării strategice drept instrument de răspuns la amenințările hibride, proces de coordonare a comunicării la nivel național și instituțional.

În acest articol, vom analiza cei mai importanți factori de proveniență externă și internă care influențează instituționalizarea, specificul și consolidarea comunicării strategice.

Dezvoltarea comunicării strategice în Republica Moldova este influențată de o multitudine de factori care i-au determinat atât instituționalizarea, cât și direcțiile de dezvoltare. Printre acestea, enumerăm următoarele: contextul geopolitic, situația din domeniul securității și apărării naționale, crizele din domeniul securității energetice, fragilitatea economiei, (in)stabilitatea politică și nivelul scăzut de încredere în instituțiile statului, precum și prezența amenințărilor hibride. De asemenea, dezvoltarea comunicării strategice este puternic influențată de mediul informațional vulnerabil la dezinformare, propagandă externă, manipulare intenționată a informațiilor, fragmentarea mediatică, diviziunile lingvistice și culturale, precum și de nivelul redus al culturii de securitate și coeziunii sociale.

Metodologia cercetării

Vom sublinia că suportul metodologic și teoretico-științific al cercetării include *metode general-științifice de cunoaștere a fenomenelor social-politice*: metoda descriptivă, metoda istoriografică, abordările - sistemică, instituțională, structural-funcțională, metoda behavioristă și analiza evenimentelor.

Rezultate

A. Factorii externi care determină necesitatea dezvoltării comunicării strategice

La nivel global, mediul de securitate este definit de instabilitate, incertitudine și complexitate în creștere, iar factorii care modelează acest mediu includ competiția între marile puteri. Această competiție intensificată între mari actori generează rivalități geopolitice, o cursă a înarmărilor (How much will rising..., 2025) și confruntări ideologice, inclusiv în domeniul informațional. Statele autoritare folosesc tot mai des dezinformarea și propaganda ca arme geopolitice, ceea ce impune statelor mici precum Republica Moldova să comunice strategic pentru a-și proteja narațiunile și interesele.

Avansarea măsurilor comerciale protecționiste și reorientarea lanțurilor de aprovizionare reduc interdependențele și amplifică concurența economică dintre mari actori. Pentru Republica Moldova, acesta aduce volatilitate economică și incertitudine și o determină să adopte o comunicare strategică eficientă pentru a transmite investitorilor și partenerilor externi angajamentul său față de stabilitate și reguli internaționale. În Republica Moldova, vulnerabilă la secete și inundații, schimbările climatice afectează direct securitatea umană (alimentară, energetică) și pot provoca migrații sau instabilitate socială. Respectiv, comunicarea strategică este necesară pentru a informa populația despre aceste riscuri, a mobiliza sprijinul pentru politicile statului de adaptare la noile realități și a participa la eforturile globale de soluționare a crizei climatice.

Dezvoltarea tehnologiilor informației, comunicațiilor, inteligenței artificiale, transformă mediul de securitate. Noile tehnologii creează oportunități de creștere a eficienței, dar vin și cu vulnerabilități noi, la care statele sunt obligate să se adapteze. Pentru Republica Moldova, progresul tehnologic aduce atât perspective, cum sunt dezvoltarea economiei digitale, eficientizarea guvernării, cât și riscuri precum atacurile cibernetice și dezinformarea online (Sandu, 2024). Comunicarea strategică trebuie astfel să evolueze și ea la rândul său, folosind noile tehnologii în avantajul statului, prin crearea platformelor digitale pentru a disemina mesajele oficiale rapid și pentru contracararea utilizării informației în sens malign de către actori ostili. O abordare strategică presupune și transmiterea unui narativ coerent în mediul online global, pentru a contrabalansa propagarea știrilor false și pentru a proiecta imaginea Republicii Moldovei ca partener de încredere.

În ansamblu, aceste tendințe globale – rivalitatea marilor puteri, frânarea globalizării, criza climatică și revoluția tehnologică – interacționează și se întrepătrund, sporind complexitatea mediului de securitate marcat de instabilitate și impredictibilitate sporite amplificate. În acest context, *comunicarea strategică devine o necesitate* de în promovarea pozițiilor Republicii Moldova în foruri internaționale, putând contribui la setarea agendei și la crearea de alianțe de narațiune cu țări care împărtășesc valori similare. Totodată, o prezență activă în spațiul informațional global ajută Republica Moldova să își facă cunoscute vulnerabilitățile și nevoile ca ulterior să fie obținută, la necesitate, asistență externă mai rapidă în fața unor amenințări care depășesc capacitățile naționale, cum ar fi atacurile cibernetice sofisticate sau crizele umanitare provocate de climă. Astfel, comunicarea strategică la nivel global este strâns legată de diplomația publică a statului și de efortul de a construi o imagine internațională pozitivă și rezilientă.

Războiul din Ucraina, criza energetică, instabilitatea economică și problemele sociale au sporit vădit vulnerabilitatea statului. *Crizele multiple au avut impact asupra securității naționale* și, în acest sens, o comunicare strategică eficientă contribuie la prevenția panicii în rândul populației, la consolidarea încrederii publicului și la sprijinirea măsurilor guvernamentale.

În acest context, poziționarea geostrategică a Republicii Moldova la intersecția dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă, precum și în proximitatea conflictului din Ucraina, creează o dinamică complexă a comunicării strategice. Influența Federației Ruse în Europa de Est, în special în Republica Moldova și Georgia, cu eforturile Moscovei de dezinformare, exemplifică tacticile hibride utilizate, în care manipularea informațiilor are un impact profund asupra stabilității politice (Giannopoulos, 2021). În plus, în contextul securității naționale, dezinformarea favorizează confuzia și incertitudinea, erodând încrederea publică în capacitatea statului de a face față provocărilor urgente.

Potrivit Strategiei Securității Naționale, Republica Moldova se confruntă cu un spectru complex de amenințări la adresa securității naționale, printre care se remarcă amenințările hibride exercitate de Federația Rusă. Acestea se manifestă în multiple domenii, precum cel politic, economic, energetic, social, informațional și cibernetic, și vizează subminarea ordinii constituționale, devierea parcursului european al țării și, în unele cazuri, chiar dezintegrarea statală.

Adițional, Republica Moldova, stat ce și-a exprimat dezideratul de a se integra în Uniunea Europeană și de a menține relații stabile cu vecinii săi, este supusă manipulării informaționale, care influențează opinia publică și pune în dificultate politicile pro-europene. Adaptarea strategiilor de comunicare la acest mediu de securitate fluctuant și alinierea acestora la obiectivele naționale de securitate devin imperative, incluzând combaterea dezinformării, consolidarea rezilienței societale și eficientizarea mecanismelor de comunicare instituțională.

Totodată, cadrul legislativ și strategiile existente trebuie să fie consolidate pentru a asigura o comunicare strategică eficientă și coerentă, capabilă să sprijine obiectivele naționale și integrarea europeană a Republicii Moldova.

Republica Moldova face parte din așa-numita „vecinătate apropiată” a Federației Ruse (Копрунов, 2007), fiind vizată de influențe destabilizatoare, inclusiv război hibrid, dezinformare, presiuni economice și ingerințe politice. Prezența Existența regiunii separatiste Transnistria și susținerea Federației Ruse pentru regimurile pro-ruse din Republica Moldova reprezintă elemente de vulnerabilitate strategică care sunt utilizate pentru a bloca procesul de integrare europeană a țării. Astfel, comunicarea strategică în Republica Moldova trebuie să ia în considerare aceste dinamici externe și să dezvolte narațiuni naționale care promovează obiectivele sale naționale în domeniul securității și apărării, mecanisme eficiente pentru a contracara dezinformarea și influențele externe, care pot afecta securitatea națională și coeziunea socială.

În plus, este necesară sensibilizarea publicului la instrumentele și efectele dezinformării rusești pentru detectarea și abordarea amenințărilor războiului hibrid. Realizarea rezilienței naționale, inclusiv a rezilienței informaționale, pentru a face față amenințărilor hibride, necesită identificarea vulnerabilităților-cheie și efectuarea unei evaluări comune a riscurilor. Acest proces necesită o înțelegere comună a amenințărilor la adresa securității și sincronizarea eforturilor între diferitele instituții ale statului. Războiul de agresiune al Federației Ruse contra Ucrainei a demonstrat în mod clar importanța rezilienței societale, a existenței unor mecanisme de colaborare între stat și societate, precum și a comunicării strategice și a eforturilor de prevenție și combatere a propagandei și dezinformării (Reziliența în fața amenințărilor de tip hibrid).

În Republica Moldova, necesitatea instituționalizării unei abordări integrate în comunicarea strategică și contracararea amenințărilor hibride – în special a campaniilor de dezinformare derulate sistematic de Federația Rusă – este susținută teoretic și normativ prin Strategia Securității Naționale, pozițiile oficiale ale Guvernului, inițiativele UE privind consolidarea rezilienței informaționale, studiile societății civile și percepțiile populației reflectate în sondaje de opinie.

Unul dintre factorii care influențează comunicarea strategică în Republica Moldova îl constituie prezența elementelor războiului hibrid prezența persistentă a operațiunilor de influență, inclusiv a propagandei, dezinformării și altor tactici de război hibrid, afectează coeziunea socială și comunicarea strategică la nivel național. Principalul vector extern de destabilizare este reprezentat de acțiunile Federației Ruse, orientate spre subminarea independenței, suveranității și parcursului democratic al Republicii Moldova. În acest context, spațiul public rămâne vulnerabil la operațiuni de manipulare informațională desfășurate de actori statali și non-statali aliniați intereselor geopolitice ruse.

Informația de proveniență rusă reprezintă expresia specificului ei național, social, psihologic, al intereselor și necesităților ei naționale. Informațiile difuzate comportă un conținut social-politic reacționar, deoarece prin intermediul acestora se încearcă să se submineze autoritatea și demnitatea, precum și aspirațiile Republicii Moldova. Într-un stat aflat încă în proces de consolidare identitară și instituțională, precum Republica Moldova, cetățeanul este adesea confruntat cu dileme de apartenență culturală și națională, generate de influențe externe divergente și de politici contradictorii. Această stare de ambiguitate identitară, amplificată de interferența narativelor promovate de actori străini, slăbește coeziunea socială și pune în dificultate dezvoltarea unei comunicări strategice autentice din partea statului. În loc să consolideze încrederea cetățeanului în instituțiile proprii, spațiul informațional este fragmentat și vulnerabil, ceea ce afectează profund capacitatea statului de a transmite mesaje coerente și legitime. (Butuc, 2021, p. 26).

În acest caz, activități de comunicare strategică eficientă contribuie la crearea de contra-narațiuni eficiente, care să demonteze propaganda și să prezinte realitatea într-un mod credibil și accesibil populației, cu mesaje ajustate publicului.

Acțiunile de comunicare strategică e necesar a fi însoțite de promovarea alfabetizării media și a gândirii critice în rândul cetățenilor, pentru a reduce vulnerabilitatea la dezinformare. Pentru a sprijini eforturile de protecție a spațiului informațional este necesar să fie consolidate parteneriatele cu Uniunea Europeană și NATO, să fie dezvoltate instituțiile și mecanismele de combatere a manipulării informaționale, precum Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării, care a fost creat în 2023.

Un alt imperativ îl constituie consolidarea comunicării strategice *drept instrument de combatere a influenței actorilor maligni și manipularea opiniei publice*, deoarece Republica Moldova constituie o țintă a campaniilor de dezinformare menite să submineze încrederea în instituțiile statului și în partenerii occidentali.

Pentru ca populația să resimtă un nivel real de securitate, este esențial atât gradul de încredere în instituțiile din domeniul securității și apărării, cât și existența unei percepții clare asupra rolurilor și funcțiilor pe care aceste instituții le îndeplinesc. În contextul Republicii Moldova, datele privind încrederea publică indică faptul că Poliția (26,5%) și Armata Națională (18,5%) sunt percepute ca principalele structuri responsabile de asigurarea securității naționale. Acestea sunt urmate, în ordine descrescătoare, de Ministerul Afacerilor Interne (14,0%), Ministerul Apărării (11,5%) și Serviciul de Informații și Securitate (11,0%). Aceste cifre evidențiază nu doar gradul diferențiat de încredere în instituțiile-cheie, ci și necesitatea consolidării comunicării instituționale și a vizibilității funcțiilor acestora în raport cu cetățenii. (Albu, 2019).

Cercetătorii care au elaborat studiul *Guvernarea sectorului de securitate în Republica Moldova* (Albu N., Arnăut N., 2024) au identificat un nivel scăzut de informare pe anumite subiecte în domeniul securității și apărării. Ei au evidențiat lipsa transparenței instituțiilor care adeseori nu oferă acces la informația solicitată de către societatea civilă și mass-media, o comunicare defectuoasă, lipsa strategiilor de comunicare clare, bazate pe influențare, dar și interes și cunoștințe reduse din partea populației.

Conștientizarea publică asupra temelor de securitate și apărare, percepțiile față de instituțiile din domeniu și importanța sectorului în dezvoltarea democratică a statului sunt aspecte esențiale pentru o guvernare eficientă. Percepțiile cetățenilor variază în funcție de experiențele personale, mediul comunitar și încrederea în autorități, conturând dimensiuni precum securitatea personală, comunitară, națională, legătura cu pacea și identitatea colectivă.

Analizele recente arată existența unei mase critice, inclusiv din rândul minorităților etnice, care susțin consolidarea identității naționale și teritoriale. În acest context, comunicarea strategică devine un instrument indispensabil pentru buna guvernare – asigurând transparență, responsabilitate și o înțelegere comună între stat și cetățeni. (Albu, Arnăut, 2024). Autorii studiului au accentuat necesitatea informării și comunicării prin strategii bine definite și participative, care să includă toate segmentele populației. Având în vedere diversitatea lingvistică și culturală, este esențial ca strategiile de comunicare și informare să fie adaptate și să fie disponibile în limbile română și rusă. Pentru a fi eficientă, comunicarea publică trebuie să fie participativă, bine planificată și adaptată diversității lingvistice și culturale, fiind accesibilă atât în limba română, cât și în limba rusă.

Atacurile cibernetice asupra infrastructurii critice și utilizarea platformelor digitale pentru diseminarea informațiilor false subliniază necesitatea unei strategii de comunicare proactive și a unei cooperări strânse între instituțiile de securitate și societatea civilă. Republica Moldova se confruntă cu o campanie activă de dezinformare orchestrată de Federația Rusă, care urmărește subminarea încrederii publicului în instituțiile democratice și procesul de aderare la UE. Mass-media prorusă, propaganda, prin intermediul rețelelor sociale și atacurile cibernetice, sunt elemente centrale ale acestei strategii (Vibrant Information Barometer).

Securitatea cibernetică a Republicii Moldova este vulnerabilă la atacuri venite din partea actorilor statali și nestatali, având implicații asupra infrastructurii critice, sectorului financiar și administrației publice. Consolidarea capacităților naționale în domeniul securității cibernetice constituie o prioritate strategică, având în vedere creșterea atacurilor cibernetice din 2022 până în prezent. În fața acestui tip de agresiune asimetrică, dar și a sabotajelor economice și a amenințărilor din sfera securității energetice, comunicarea strategică

determină asigurarea transparenței guvernamentale și comunicarea rapidă a măsurilor de protecție pentru populație, precum și coordonarea mesajelor între instituțiile statului, pentru a evita panica și confuziile; colaborarea cu societatea civilă, sectorul privat și organizațiile internaționale, pentru a implementa practici eficiente de gestionare a crizelor.

Un alt factor care a motivat necesitatea instituționalizării comunicării strategice sunt este reprezentat de *vulnerabilitățile țării provenite din sistemele sale instituționale și sociale slabe*, exacerbate și mai mult de interferențele externe semnificative. Presiunile externe și agresiunea indirectă, combinate cu slăbiciunile interne, cum ar fi problema transnistreană nerezolvată, teritorii vulnerabile precum Autonomia Găgăuza Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia, încrederea scăzută în instituțiile naționale, împiedică transformarea instituțională și comunicarea eficientă cu factorii de decizie și cu publicul.

De asemenea, instituțiile moldovenești se confruntă, de asemenea, cu provocări strategice în gestionarea comunicării și coordonarea activităților. Eforturile de comunicare strategică ale țării sunt adesea limitate și reactive, concentrându-se mai mult pe contracararea narațiunilor străine decât pe promovarea propriei viziuni pe scena internațională. În perioadele de criză sau instabilitate politică, comunicarea strategică se transformă frecvent într-un amestec confuz de mesaje publice unilaterale, ad-hoc și situaționale, dominate de partide și actori politici. Această lipsă de coerență și direcție strategică slăbește capacitatea Republicii Moldova de a-și susține interesele și de a aborda provocările actuale și viitoare (Mârzac, 2024).

Republica Moldova se află în fața unor amenințări de securitate complexe și variate, care impun o reacție coordonată și bine fundamentată strategic. Comunicarea strategică, în acest cadru, este profund influențată de factori atât interni, cât și externi – unii facilitând implementarea politicilor, iar alții constituind obstacole majore în calea eficienței acestora. Pe lângă criza generată de conflictul militar din Ucraina și presiunile exercitate de Federația Rusă, autoritățile moldovene se confruntă cu provocări structurale persistente, ce depășesc sfera comunicării publice tradiționale. Declinul demografic, dificultățile economice și lipsa unor progrese substanțiale în domeniul bunei guvernări contribuie la o diminuare semnificativă a încrederii cetățenilor în instituțiile statului și în clasa politică. Această situație accentuează vulnerabilitatea țării în fața influențelor externe ostile, care exploatează aceste slăbiciuni sistemice fără a propune soluții reale, dar reușind adesea să influențeze percepția publică în mod manipulator.

B. Factorii interni care determina necesitatea instituționalizării comunicării strategice

Capacitățile de comunicare strategică a Republicii Moldova este sunt

reduse, fiind limitate în principal la activități convenționale de relații publice și gestionare media, fără o abordare sistemică a fenomenului informațional. Printre principalele puncte slabe identificate în domeniul comunicării strategice se numără: resurse umane insuficiente în domeniul comunicării, ceea ce afectează eficiența campaniilor strategice; calitatea variabilă a personalului din cadrul instituțiilor din sectorul de securitate și apărare, care nu beneficiază de instruire continuă adecvată; nivel scăzut al formării specifice și al educației ulterioare pentru specialiștii în comunicare strategică; absența unei înțelegeri comune a conceptului de comunicare strategică în cadrul instituțiilor statului; coordonare limitată între instituțiile publice, ceea ce duce la mesaje inconsecvente și la lipsa unei viziuni unitare; deficiențe în infrastructura instituțională, inclusiv lipsa unor structuri clare și a unor procese eficiente de Comunicare strategică; tendința de reacție, nu de proactivitate, ceea ce împiedică anticiparea și contracararea narațiunilor ostile; capacitate redusă de analiză a mediului informațional, ceea ce afectează răspunsul eficient la amenințările informaționale; lipsa coerenței interguvernamentale în ceea ce privește strategiile și mesajele transmise publicului; conexiune deficitară între comunicatorii instituționali și factorii decizionali la nivel înalt, ceea ce afectează integrarea comunicării strategice în procesul decizional; absența unei narațiuni naționale moldovenești bine definite, care să contrabalanseze influențele externe; lipsa unei autorități clare în domeniul Comunicării strategice, inclusiv la nivelul Guvernului, ceea ce reduce eficiența inițiativelor în acest domeniu.

Totodată, s-a constatat o colaborare limitată între instituțiile din domeniul securității și apărării, societatea civilă și mediul academic. Subiectele din acest sector rămân slab comunicate și insuficient promovate în parteneriat cu organizațiile neguvernamentale de profil, în lipsa unui mesaj unitar și coerent. De asemenea, se remarcă absența unor mecanisme de monitorizare și evaluare a reformelor din domeniu, a percepțiilor publice și a eficienței comunicării strategice. Interesul scăzut al publicului larg și scepticismul presei față de temele de securitate continuă să limiteze implicarea activă în acest domeniu.

Acestea din urmă se pliază cu un alt factor care influențează necesitatea consolidării comunicării strategice referitoare securității și apărării și și anume *nivelul scăzut al culturii de securitate națională în rândul populației, dar deseori și al decidenților politici*. Astfel, multe amenințări în la adresa securității naționale, vulnerabilități și necesități de asigurare a securității și apărării sunt insuficient înțelese de către cetățeni, ceea ce face anevoioasă mobilizarea sprijinului public pentru modernizarea necesară sectorului.

Conform studiului „*Guvernarea sectorului de securitate și apărare în Republica Moldova*”, se constată guvernarea defectuoasă a sectorului, ceea ce a determinat diminuarea importanței instituției apărării și la limitarea contribuției acesteia la agende politice. Într-un context mai larg, aceasta a împiedicat aportul

instituției apărării la crearea discursului de securitate național, entitatea fiind privată de posibilitatea de a furniza expertiza necesară pe dimensiunea responsabilităților ce-i reveneau. Drept rezultat, guvernele au creat discursuri de securitate corespunzătoare intereselor și resurselor disponibile, evitând problemele reale ale sectorului de securitate, implicit al celor cu caracter militar. Substituirea expertizei militare în unele probleme existențiale (prezența trupelor străine pe teritoriul țării, constrângerile impuse de statutul de neutralitate, importanța instrumentului militar în politicile de promovare a intereselor naționale) cu tematici de securitate informațională, ordine publică, economică etc., a devenit treptat o normalitate.

Limitarea participării sectorului militar în guvernarea securității s-a manifestat și prin absența reprezentanților militari de referință (foști veterani de război, foști conducători militari de rang înalt) în componența guvernărilor sau inițiativelor politice. În consecință, nivelul scăzut de receptivitate din partea componentelor de administrare și de supraveghere a sectorului a determinat limitarea contribuției formale și neformale a sistemului militar la actul de securitate național, afectând calitatea acestuia (Albu, Arnăuț, 2024).

Datele din sondajele sociologice arată că nivelul culturii de securitate în Republica Moldova rămâne scăzut. Mulți cetățeni au o înțelegere limitată a modului în care funcționează relațiile internaționale, a regulilor care guvernează conflictele armate sau a rolului organizațiilor internaționale în menținerea păcii și securității. În același timp, se observă influența semnificativă a narațiunilor promovate de propaganda rusă, inclusiv în rândul celor care resping acțiunile Federației Ruse. Clișeele conspiraționiste și distorsionările propagate constant de-a lungul anilor au modelat percepțiile publice asupra securității regionale, contribuind la confuzie și neîncredere. (Albu, Mârzac, 2022).

În acest context, cu ajutorul comunicării strategice, poate fi informat și educat publicul cu privire la provocările de securitate și apărare. Totodată, este imperativ ca în acest context de securitate fragil, populația, dar și decidenții politici, să înțeleagă importanța consolidării capacităților militare și a cooperării internaționale. În acest sens, comunicarea strategică are rolul de a schimba percepțiile publice privind necesitatea creșterii investițiilor în apărare și securitate, să clarifice metodele de asigurare a securității naționale, principiul neutralității Republicii Moldova, care nu exclude măsuri active de securizare a statului; să demonstreze beneficiile cooperării internaționale cu UE, NATO (Fondos, 2023) și partenerii occidentali în combaterea amenințărilor hibride.

Drept rezultat al analizei efectuate, susținem necesitatea campaniilor de informare privind UE și NATO și relația cu Republica Moldova pentru a crește nivelul de cunoaștere și înțelegere a proceselor instituționale, astfel încât deciziile și opiniile cetățenilor să fie bazate pe cunoștințe și nu presupuneri. Pe termen mediu și lung, acest proces ar putea contribui la o rată mai mare de acceptare a

proceselor de integrare europeană și cooperare cu NATO, astfel că se observă o necesitate stringentă de campanii de informare ghidate și focusate pe grupuri țintă specifice (Solomon, 2023).

În acest context, succesul unei comunicării strategice eficiente depinde nu doar de claritatea și coerența mesajelor transmise, ci și de înțelegerea percepțiilor și atitudinilor populației față de securitate și apărare. Pornind de la principiul fundamental conform căruia Strategia de Securitate Națională a Republicii Moldova (Hotărârea Parlamentului nr. 391) poziționează individul în centrul preocupărilor sale, este important să analizăm care sunt percepțiile și nevoile cetățenilor în acest domeniu.

Înțelegerea percepțiilor cetățenilor privind riscurile și amenințările de securitate contribuie la o guvernare democratică mai eficientă, întărind încrederea în instituții și reducând potențialul de diviziune socială. Vulnerabilitatea Republicii Moldova este determinată atât de slăbiciuni interne, instituționale și sociale, cât și de influența externă persistentă. Orice amenințare devine astfel o provocare directă pentru stabilitatea și bunăstarea statului. În acest context, implementarea unui proces coerent de comunicare strategică la nivel național este esențială pentru consolidarea rezilienței și coeziunii societale.

Fenomenul *corupției* rămâne un factor major de insecuritate, afectând credibilitatea instituțiilor și eficiența reformelor necesare aderării la UE (Sandu, 2024), fiind considerat totodată una dintre cele mai mari amenințări la adresa securității naționale (Hotărârea Parlamentului nr. 391). Deși s-au realizat progrese în reforma justiției și combaterea corupției, instabilitatea politică și influența forțelor politice proruse continuă să constituie un obstacol semnificativ pentru consolidarea securității naționale. Acest fapt afectează percepția publicului asupra capacității statului de a gestiona eficient crizele și de a implementa reforme necesare integrării europene. Totodată, dependența istorică de resursele energetice rusești și vulnerabilitatea economică au creat un cadru în care comunicarea strategică trebuie să ofere narațiuni credibile despre independența energetică, identificarea alternativelor, oportunitățile economice europene și beneficiile cooperării cu partenerii occidentali precum țările membre UE, NATO, SUA și altele.

Necesitatea consolidării cooperării interinstituționale reprezintă un al factor intern care favorizează implementarea comunicării strategice în domeniul securității și apărării. O abordare fragmentată a comunicării pe teme de securitate direcționează către mesaje contradictorii. Implementarea comunicării strategice ca proces va contribui la identificarea soluțiilor pentru crearea unei viziuni unitare și pentru coordonarea eficientă între diferite instituții.

Concluzii

În prezent, comunicarea strategică în Republica Moldova se confruntă cu

mai multe provocări semnificative, care subliniază necesitatea unei consolidări sistemice. Unul dintre principalele obstacole este absența unui sistem bine definit de coordonare între instituțiile guvernamentale, ceea ce generează o lipsă de coerență în transmiterea mesajelor la nivel național. Această problemă este amplificată de lipsa unui plan național de comunicare strategică integrat, capabil să alinieze mesajele tuturor structurilor din sectorul de securitate și apărare.

Pe lângă problemele ce țin de personal instruit există deficiențe structurale și funcționale care afectează întregul proces. Instituțiile din Republica Moldova nu reușesc să colaboreze eficient, iar comunicarea între acestea rămâne fragmentată. Nu există mecanisme clare care să reglementeze funcționarea comunicării strategice în cadrul instituțiilor. În majoritatea cazurilor, comunicarea este reactivă și nu proactivă și se reacționează doar după ce situațiile se agravează.

Un aspect critic este *lipsa unei narațiuni naționale*, care să unifice mesajele și să reflecte valorile și obiectivele strategice ale țării, precum și pe cele specifice sectorului de securitate. Acest factor amplifică vulnerabilitatea la dezinformare și diminuează încrederea publicului în autorități. Lacuna este agravată de legătura inadecvată dintre comunicatori și conducerea superioară, ceea ce face ca mesajele strategice să nu fie sprijinite eficient la nivel decizional. De asemenea, autoritățile responsabile de comunicarea strategică nu au roluri clar definite, inclusiv la nivel guvernamental.

Comunicarea strategică nu reprezintă un simplu mecanism tehnic de funcționare instituțională, ci este profund influențată de contextul politic, de actorii implicați în spațiul public și mediatic, precum și de realitățile sociolingvistice ale statului. În condițiile în care suveranitatea unui stat este vulnerabilizată prin mijloace lingvistice, politice și informaționale, aplicarea coerentă a cadrului normativ privind coordonarea comunicării instituționale devine extrem de dificilă. Într-un asemenea context, nu strategiile de comunicare bine fundamentate, elaborate de instituțiile statului, domină spațiul informațional, ci acele narative și fluxuri informaționale care reușesc să se impună și să controleze agenda publică, indiferent de originea sau acuratețea lor.

Un alt punct atacabil este reprezentat de educarea publicului în ceea ce privește recunoașterea și rezistența la dezinformare. Fără o capacitate extinsă de educare și sensibilizare, publicul rămâne vulnerabil la manipulări informaționale, amplificând astfel riscurile pentru securitatea națională.

Putem atesta o abordare fragmentată a comunicării instituționale. Diverse instituții, precum MAE, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră și Ministerul Apărării, implementează elemente de comunicare strategică, dar fără o coordonare centralizată. Acest lucru limitează impactul mesajelor și duce la incoerență în propagarea mesajelor.

Din cele analizate mai sus, putem constata că în Republica Moldova

comunicarea strategică este influențată de un complex de factori interni și externi care determină atât eficiența proceselor instituționale, cât și impactul acestora asupra percepției publice, susținerii acțiunilor guvernamentale și securității naționale. Factorii externi includ contextul geopolitic tensionat și în schimbare rapidă, războiul hibrid desfășurat de Federația Rusă, impactul economic al numeroaselor crize, precum și fenomenul dezinformării și manipulării informaționale.

Poziționarea geografică a Republicii Moldova, la granița dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă, o plasează într-o zonă de influență în care se manifestă diverse strategii de destabilizare, inclusiv campanii de dezinformare menite să submineze încrederea publicului în instituțiile democratice și în direcția pro-europeană a țării. În plus, provocările legate de securitatea cibernetică, atacurile asupra infrastructurii critice și utilizarea platformelor digitale pentru propagandă impun necesitatea unei abordări proactive în comunicarea strategică. Pe de altă parte, factorii interni care afectează comunicarea strategică sunt reprezentați de instabilitatea politică, fragilitatea economică, lipsa unei culturi solide de securitate în rândul populației și gradul scăzut de încredere în instituțiile statului. Aceste aspecte sunt amplificate de o slabă coordonare interinstituțională și de lipsa unor structuri clare pentru gestionarea comunicării strategice. De asemenea, fragmentarea mediatică și dependența unor segmente ale populației de sursele media proruse contribuie la vulnerabilitatea informațională a statului.

În aceste condiții, comunicare strategică este un instrument care contribuie la contracararea amenințărilor hibride, la promovarea unei narațiuni naționale coerente și la creșterea rezilienței societale față de manipulările interne și cele externe. Totodată, educarea populației în domeniul securității și creșterea alfabetizării media sunt măsuri imperative pentru sporirea imunității informaționale a Republicii Moldova și pentru asigurarea unui climat de stabilitate și coeziune socială.

Referințe bibliografice:

1. Albu N. (2019) Comunicarea strategică în domeniul securității și apărării: abordări conceptuale. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea a parcursului european, Chișinău, 22 ianuarie 2018. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. partea 3, pp. 21-38.
https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/120413 (accesat la 25.04.2025)
2. Albu N., Arnăut N., Bozianu Ș., Erhan I., Goinic D., Guranda N., Iovu A., Kalughin M., Mârzac E., Sandu S., Sîli V., Ținevschi I. (2024) Guvernarea sectorului de securitate și apărare în Moldova. Raport independent, Chișinău: CEP UPSC.
3. Albu N., Mârzac E. (2021) Influența factorilor externi și perspectiva

- comunicării strategice în asigurarea securității naționale. In: Studii și cercetări juridice, ed. 5, 22 noiembrie 2021, Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, partea 5, pp. 246-260.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/175004 (accesat la 25.04.2025)
4. Albu N., Mârzac E., Potoroaca M., Pașa V., Grămada A., Juc V., Cantarjî, V. (2022) Percepții publice asupra sistemului de securitate și apărare al Republicii Moldova Studiu elaborat în baza sondajului de opinie desfășurat în luna octombrie 2022.
<https://pisa.md/wp-content/uploads/2024/03/COMPENDIU-ACADEMIA-DE-SECURITATE.pdf> (accesat la 26.04 2025)
 5. Butuc M. (2021) Particularități ale comunicării strategice în contextul spațiului informațional din Republica Moldova. In: Studii naționale de securitate, nr. 1 (3), pp. 22-28.
 6. Fondos A. (2023) Războiul cognitiv – risc și amenințare la adresa securității și apărării naționale. În: ANUAR studii de apărare și securitate. Chișinău: Editura Agenției pentru Știință și Memorie Militară, pp. 95 -109.
 7. Giannopoulos G., Smith H., Theocharidou M. (2021) The landscape of Hybrid Threats: A conceptual model.
<https://www.hybridcoe.fi/publications/the-landscape-of-hybrid-threats-a-conceptual-model/> (accesat la 25.04.2025)
 8. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Avizului asupra proiectului de hotărâre a Parlamentului privind aprobarea Concepției de comunicare strategică și contracarare a dezinformării, a acțiunilor de manipulare a informației și ingerințelor străine pentru anii 2024-2028.
<https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-31-il-420-2023.pdf> (accesat la 21.11.2024).
 9. Hotărârea Parlamentului nr. 391 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, Nr. 17-19 art. 28.
 10. How much will rising defense spending boost Europe’s economy? (2025)
<https://www.goldmansachs.com/insights/articles/how-much-will-rising-defense-spending-boost-europes-economy> (accesat la 25.04.2025)
 11. Mârzac E. (2024) Strategic communication as a tool for countering hybrid threats. A focus on national resilience and public trust. In: Studia Securitatis, nr.2, pp. 55-67. https://magazines.ulbsibiu.ro/studiasecuritatis/strategic-communication-as-a-tool-for-countering-hybrid-threats-a-focus-on-national-resilience-and-public-trust/?fbclid=IwY2xjawIQl5pleHRuA2FlbQIxMAABHdYWGYe-uV5xZJDVYO2PmdWOCempEieBSuxVCIGsquo0PoGO1fdcePx3kQ_aem_zF4OFuXheD7rRKA_rMVIWg (accesat la 25.04.2025)
 12. Reziliența în fața amenințărilor de tip hibrid. Un “sport de echipă” în care

- nimeni nu trebuie lăsat în urmă. <https://e-arc.ro/2022/06/07/reziliencia-in-fata-amenintarilor-de-tip-hibrid-un-sport-de-echipa-in-care-nimeni-nu-trebuie-lasat-in-urma/> (accesat la 25.04.2025)
13. Sandu S. (2024) Dinamica securității cibernetice în Republica Moldova: răspuns la amenințările complexe. <https://pisa.md/wp-content/uploads/2024/07/Dinamica-securitatii-cibernetice-in-Republica-Moldova-raspuns-la-amenintarile-complexe.pdf> (accesat la 25.04.2025)
14. Sandu S. (2024) Gestionarea eficientă a crizelor. <https://pisa.md/wp-content/uploads/2024/09/MANAGEMENTUL-CRIZELOR.-GESTIONAREA-EFICIENTA-A-CRIZELOR-1-1.pdf> (accesat la 25.04.2025)
15. Solomon C. (2023) Republica Moldova în cadrul parteneriatului estic: conferința "EU: Building links to Eastern Partnership Countries", Ediția 1, Chișinău, Moldova, pp. 140-143
16. Vibrant Information Barometer. Disponibil: <https://asiafoundation.org/publication/vibrant-information-barometer/> (accesat la 25.04.2025)
17. Кортунув С. (2007) Концептуальные основы национальной и международной безопасности. Москва.

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ ÎN SECTORUL PUBLIC DIN ROMÂNIA. O ABORDARE CALITATIVĂ

ORGANIZATIONAL CULTURE IN THE ROMANIAN PUBLIC SECTOR. A QUALITATIVE APPROACH

DOI: 10.5281/zenodo.16439966

UDC: 005.96:351(498)

Octavian MOLDOVAN

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

E-mail: octavian.moldovan@fspac.ro

ORCID: 0000-0002-8083-8107

Rezumat: *Cultura organizațională este un factor cheie pentru performanța și succesul oricărei organizații, fie ea publică, privată sau neguvernamentală, datorită multiplelor sale funcții și roluri în ceea ce privește adaptarea externă și integrarea internă. Totuși, subiectul este puțin analizat în cazul României sau a spațiului Europei Centrale și de Est, în special în ceea ce privește organizațiile din sectorul public și abordările calitative ale culturii.*

Articolul de față prezintă analize a două organizații din sectorul public local din România (una descentralizată și una deconcentrată) folosind o metodologie calitativă (observarea directă participativă) bazată pe modelul lui Schein. Cultura organizațională a celor două organizații publice a fost analizată în termeni de artefacte, valori/credințe expuse și prezumpții de bază.

Cuvinte cheie: *cultură organizațională, abordare calitativă, Schein, autorități locale, România.*

Abstract: *Organizational culture is a key factor for the performance and success of any organization, be it public, private or non-governmental, due to its multiple functions and roles regarding external adaptation and internal integration. However, the topic is rather under-analyzed in the case of Romania or Central and Eastern Europe, especially regarding public sector organizations and qualitative approaches to culture.*

The current article presents two analyses of Romanian local public sector organizations (one decentralized and one deconcentrated) using a qualitative methodology (participative direct observation) based on Schein's model. The organizational culture of the two public organizations was analyzed in terms of artifacts, espoused values and underlying assumptions.

Keywords: *organizational culture, qualitative approach, Schein, local authorities, Romania.*

1. Introducere

Cultura organizațională este un element esențial pentru funcționarea și

performanța organizațiilor, fie ele publice, private sau non-guvernamentale. Chiar dacă conceptul este deja considerat unul fundamental în management și științele administrative la nivel internațional și adoptat / utilizat inclusiv în cazul cercetărilor / studiilor referitoare la România, majoritatea cercetărilor empirice tind să aibă un caracter cantitativ (Moldovan și Macarie, 2016; Moldovan, 2012; Hudrea, 2015; Hudrea și Andrievici, 2016; Hudrea and Andrianu, 2024; Macarie, Hînțea și Mora, 2011; Hudrea și Tripon, 2016; Vlaicu *et al.*, 2019; Rus și Rusu, 2015; Andrianu, 2020) sau să se limiteze la abordări teoretice (Moldovan și Macarie, 2014; Hînțea și Mora, 2005). Cercetarea de față prezintă o abordare complementară celei cantitative, respectiv o analiză calitativă a culturii organizaționale, pornind de la modelul teoretic dezvoltat de Schein (2004).

Cercetarea se bazează pe date calitative colectate din două organizații publice din România, una descentralizată (un Consiliul Județean) și una deconcentrată (un centru județean al Agenției de Plăți și Intervenție pentru Agricultură). Datele au fost colectate folosind o grilă de observație construită pornind de la modelul de analiză a culturii organizaționale creat de Schein (a se vedea Anexa 1), pe durata mai multor luni. Observațiile efectuate au fost notate zilnic de către cercetător și interpretate imediat după colectarea datelor. Organizațiile au fost anonimizate și din cercetare a fost eliminat orice potențial indiciu de identificare pentru a nu genera efecte negative în rândul acestora sau a comunităților din care fac parte.

Capitolul următor include o abordare teoretică a culturii organizaționale (făcând referire la definiție, nivelele și funcțiile acestea), secțiunea a treia prezintă metodologia cercetării, rezultatele analizelor empirice fiind prezentate în două capitole distincte, unul pentru fiecare organizație; concluziile sunt în ultimul capitol.

2. Cultura organizațională din perspectiva lui Schein¹

Schein (1992) subliniază caracterul ambiguu și greu de operaționalizat al culturii: „cuvântul cultură are multe înțelesuri și conotații. Când este aplicat grupurilor și organizațiilor, cu siguranță se va crea confuzie conceptuală și semantică, deoarece grupurile și organizațiile sunt și ele dificil de definit fără ambiguitate [...]. Discutând despre cultura unei organizații [...], am observat adesea că toată lumea este de acord că aceasta există și că aceasta este importantă [...], dar și că avem toți idei diferite despre ce este aceasta” (1992, p. 8). Schein definește cultura drept „un model acceptat al prezumțiilor de bază, care a fost învățat de grup pe măsură ce își rezolvă problemele de adaptare externă și integrare internă și care a funcționat îndeajuns de bine pentru a fi validat și predat

¹ O parte din materialul aferent acestui capitol teoretic a fost publicat anterior în cadrul unui volum corectiv (Macarie și Moldovan, 2011). Textul inclus aici este contribuția autorului și a fost actualizat.

noilor membrii ca și modul corect de a percepe, gândi și a simți în corelație cu acele probleme” (2004, p. 38). În general, prezumțiile de bază ale unei organizații se referă la activitățile necesare pentru adaptare externă și supraviețuire, precum și la managementul integrării în organizație a membrilor (socializare).

Schein (1992) a propus o caracterizare complexă a culturii organizaționale, delimitând-o prin componentele acesteia: (a) regulile de comportament aplicate la întâlnirile dintre oameni, cum ar fi limbajul și modalitățile de exprimare a stimei și respectului; (b) normele aplicate în interiorul echipelor; (c) valorile dominante referitor la produse; (d) filozofia politicii organizaționale în relația cu salariații și clienții; (e) regulile funcționării eficiente; (f) spiritul și climatul existente în organizație și exprimate prin design, confort și modul în care membrii organizației relaționează cu cei din afara ei.

2.1. Nivele culturii organizaționale

Pornind de la analiza empirică a unor culturi organizaționale, Schein (2004, pp. 25-37) propune împărțirea acestui concept în trei nivele, în funcție de importanță (impactul acestora asupra vieții organizaționale) și gradul în care fenomenul cultural este vizibil pentru un observator extern.

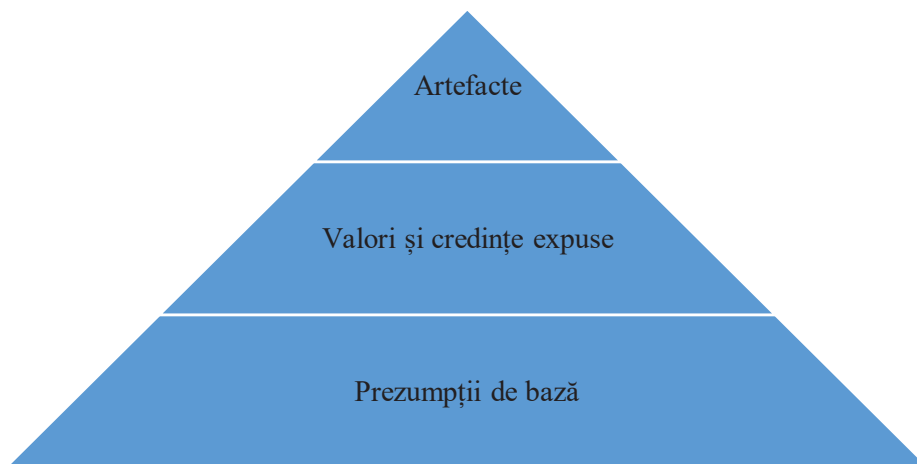

Figura 1: Nivelele culturii organizaționale
Sursa: Adaptare după Schein (2004, p. 26)

Cele trei nivele variază de la produse culturale care pot fi observate cu ochiul liber, chiar și fără a intra în contact cu organizația (ex.: arhitectura sediului organizației, logo-ul și moto-ul acesteia), până la prezumții care nu pot fi cunoscute decât de membrii organizației, în timp, și care definesc însăși esența culturii și a organizației. Cultura se prezintă astfel asemenea unui iceberg (unde doar vârful este vizibil) sau asemenea unei piramide ale cărei nivele se sprijină fiecare pe un altul care constituie baza a tot ceea ce se construiește deasupra sa.

În vârful piramidei se află nivelul cel mai vizibil (artefactele: clădiri, elemente de decor, tehnologia folosită, vestimentație), apoi urmează nivelul comportamental (manifestarea valorilor și a credințelor) care poate fi observat doar intrând în contact cu membrii organizației sau făcând parte din aceasta. Ambele nivele se bazează pe cel de-al treilea, aspectul intern fundamental al culturii, care nu se manifestă direct, și care e alcătuit dintr-o serie de prezumții de bază acceptate implicit ca fiind bune și reprezentative, alcătuind codul moral al organizației sau coloana sa vertebrală.

2.1.1. Artefacte

Artefactele sunt modul prin care organizația se face cunoscută mediului extern acționând în mod direct sau implicit (indirect); ele includ toate elementele pe care cineva le vede, aude sau simte în momentul în care întâlnește un grup nou sau o cultură necunoscută. Asemenea artefacte (produse/rezultate materiale ale culturii) pot fi arhitectura clădiri, vestimentația membrilor organizației, emblema și logoul firmei, motto-ul ei, campaniile de publicitate și promovare, materiale promoționale, mituri și povestiri care circulă în afara organizației despre aceasta, lista publicată a valorilor sale, eroii sau reprezentanții organizației, etc.

Deși acestea sunt elementele cele mai vizibile, valorile pe care par să le transmită nu sunt neapărat definatorii pentru organizație, interpretarea lor făcându-se de multe ori eronat de către mediul extern sau pot fi manipulate de organizație pentru a proiecta o anumită imagine. Asemenea simboluri sau produse culturale sunt ambigue, iar descifrarea lor nu poate fi realizată fără o cunoașterea temeinică a valorilor, credințelor și prezumțiilor de bază ale organizației. Prezumțiile de bază și anumite valori nu pot fi identificate doar din analiza artefactelor pentru că interpretările personale ale acestora presupun o doză puternică de subiectivism și implicare a propriilor valori culturale (se obține astfel o imagine distorsionată a realității). Interpretarea corectă a artefactelor poate fi realizată doar dacă cercetătorul este implicat personal în activitatea grupului pentru o perioadă mare de timp, sau prin analiza nivelelor mai adânci ale culturii organizaționale.

2.1.2. Valori și credințe expuse

Valorile expuse reunesc setul de atitudini, ceremonii, ritualuri, povestiri, mituri și tipare comportamentale manifestate de membrii organizației. Ele sunt conturate în perioade semnificative de timp, sunt modificate și actualizate prin procese lungi de învățare organizațională și definesc modul de gândire și acțiune a membrilor organizației în legătură cu anumite subiecte.

Valorile și credințele astfel conturate sunt supuse unui proces de validare socială, sunt confirmate de experiențele sociale comune ale membrilor organizației sau, înaintea acceptării, sunt supuse unui proces de testare (sunt validate în situațiile critice și crizele cu care se confruntă organizația). Cei care nu acceptă valorile astfel promovate vor fi excluși din grup sau ignorați. Valorile

au caracterul unui ghid de comportament pentru membrii organizației, conferindu-le acestora o anumită identitate, stabilitate și siguranță (știind că urmând anumite tipare prestabilite ei acționează conforma așteptărilor și dorințelor organizației).

Cunoașterea acestui nivel poate fi realizat prin intermediul contactului direct și nemijlocit cu organizația și membrii săi, când aceștia se află în exercitarea funcției, dar și când acționează în afara regulilor și cadrului impus de instituție (respectiv când se manifestă informal).

2.1.3. Prezumții de bază

Prezumțiile sunt valorile și presupunerile (crențele) care s-au dovedit viabile de-a lungul timpului fiind apoi acceptate necondiționat de membrii organizației și pe care aceștia își bazează atitudinile și comportamentele. Exemple ale unor asemenea prezumții sunt: „clientul nostru, stăpânul nostru”, „toți indivizii sunt leneși”, „rolul statului este de a apăra cetățenii”, etc. Acestea nu sunt supuse discuțiilor sau dezbaterilor publice, consensul asupra viabilității și validității lor fiind deja atins la nivel de grup; comportamentul bazat pe orice altă premisă este de neconceput.

Prezumțiile de bază tind să nu fie supuse dezbaterilor sau confruntărilor, iar schimbarea lor este foarte dificilă, necesitând transformarea modului de gândire a membrilor organizației, schimbarea cadrului cultural prin care ei înțeleg fenomenele sociale, culturale, economice, politice și chiar și cele naturale. Totalitatea prezumțiilor de bază formează o hartă mentală care conferă membrilor stabilitate cognitivă și stabilește legături strânse (uneori subconștiente) între aceștia.

Majoritatea valorilor (prezumțiilor) fundamentale sunt cunoscute doar de membrii organizației și nu sunt manifestate direct în mediul extern (ceea ce o organizație afirmă sau transmite public drept valoare nu e neapărat fundamentul cognitiv care îi conduce acțiunile).

2.2. Rolul și funcțiile culturii organizaționale

În general, prezumțiile de bază specifice culturii organizaționale, așa cum au fost ele concepute de către Schein, fac referire la pașii necesari pentru adaptarea externă și supraviețuirea organizației și la managementul integrării în organizație a membrilor acesteia (socializare). Putem astfel identifica un rol dual al culturii organizaționale: îndeplinirea funcției de adaptare externă (Schein, 2004, pp. 87-110) și a funcției de integrare internă (Schein, 2004, pp. 111-135).

Tabelul 1: Funcțiile culturii organizației

Funcția de adaptare externă	Funcția de integrare
(1) Identificarea misiunii și a strategiei	(1) Crearea unui limbaj și a categoriilor conceptuale comun

	acceptate,
(2) Identificarea scopurilor,	(2) Definirea limitelor grupului, a criteriilor de excludere și includere,
(3) Identificarea mijloacelor,	(3) Distribuția puterii și a statusului,
(4) Măsurarea performanțelor,	(4) Dezvoltarea unor norme de amicitie și prietenie,
(5) Corectare	(5) Definirea și alocarea sancțiunilor și a recompenselor,
	(6) Explicarea inexplicabilului

Sursa: Adaptat după Schein (2004, pp. 87-135)

În analiza funcției de adaptarea externă, Schein (2004, pp. 87-110) a identificat cinci categorii generale de prezumții:

- Prezumpțiile referitoare la „Misiune și strategie” sunt necesare la obținerea unei înțelegeri comune a misiunii principale, a sarcinilor și a funcțiilor manifestate și latente ale organizației. Misiunea de bază reprezintă de cele mai multe ori un „complex multifuncțional – un set de misiuni strategice”, care nu este manifestat public în totalitate pentru a proteja imaginea organizației. Deși aceste prezumții pot fi de cele mai multe ori inconștiente pentru membrii organizației și indescifrabile pentru un observator exterior, ele pot fi aduse la suprafață prin analiza atentă a deciziilor strategice luate de organizație.

- Ajungerea la un consens cu privire la „Scopurile derivate din misiune” este necesară deoarece, deși misiunea (ex: rezolvarea problemelor cetățeanului) poate fi cunoscută de toți membrii grupului, ea rămâne una abstractă, care nu este cuantificată; lipsa unei înțelegeri comune a modului cum această misiune trebuie realizată poate duce la conflicte în cadrul grupului. Pentru atingerea consensului asupra scopurilor organizației este nevoie de un limbaj comun și de un set de asumptii referitoare la activitățile care trebuie efectuate în procesul de trecere de la nivelul abstract și general (cum este misiunea) la scopuri concrete, perceptibile și măsurabile. Odată atins acest consens, asumptiile referitoare la scopuri devin elemente de bază ale culturii.

- „Mijloacele” care vor fi utilizate pentru atingerea scopurilor fac referire la comportamentul de zi cu zi al membrilor organizației și necesită un grad ridicat de consens și acceptare din partea indivizilor. Aceste mijloace pot face referire atât la tiparele propriu-zise după care membrii grupului acționează, cât și la elemente interne cum ar fi acordarea statutului sau identitatea acestora. Prin stabilirea acordului cu privire la mijloacele utilizate pentru atingerea scopurilor se creează o serie de tipare comportamentale și majoritatea artefactelor care vor fi apoi recunoscute drept manifestări vizibile ale culturii.

- „Măsurarea performanțelor și a activităților” face referire la stabilirea unei accepțiuni comune cu privire la rezultatele care trebuie măsurate și

mijloacele prin care această cuantificare a performanței se realizează. Metodele de măsurare a activităților și rezultatelor organizației, criteriile după care aceasta se realizează și canalele de comunicare dezvoltate în acest proces devin elemente centrale ale culturii, iar cunoașterea clară a acestora va permite membrilor organizației să acționeze conform cerințelor și așteptărilor astfel create. În situația în care consensul nu este atins, apare riscul ca în jurul unor prezumții diferite să se dezvolte subculturi puternice; în momentul în care aceste subculturi intră în conflict capacitatea organizației de a face față amenințărilor externe este afectată.

- Funcția de „Corectare” sau acceptare unanimă a strategiilor și mijloacelor care pot fi folosite, dacă scopurile sau misiunea nu sunt atinse, poate fi activată doar în urma unui proces de măsurare a activității și performanțelor organizației. Răspunsul oferit în aceste situații oferă posibilitatea de a crea noi elemente culturale și relevă aspecte ascunse ale culturii, ignorate sau neconștientizate. Odată obținut acordul cu privire la modalitățile de răspuns la asemenea situații, membrii organizației pot acționa pentru a remedia defectele și a restabili organizația pe drumul cel bun.

Strategia externă e crucială pentru succesul sau insuccesul unei organizații, dar nu trebuie neglijat rolul culturii organizaționale în crearea prezumțiilor (valorilor fundamentale) care afectează direct mediul intern, socializarea membrilor și performanțele organizației. Asumpțiile referitoare la integrarea internă sunt (Schein, 2004, pp. 111-135):

- „Crearea unui limbaj și a categoriilor conceptuale comun acceptate”. Existența unui grup este indisolubil legată de posibilitatea membrilor acestuia de a comunica și de a se înțelege reciproc. Limbajul și categoriile conceptuale vor organiza percepția asupra stimulilor externi și a importanței acestora, filtrând astfel doar elementele importante pentru succesul organizației și reducând fluxul informațional și sentimentul de anxietate generat de lipsa informațiilor relevante. Limbajul și categoriile conceptuale pot face referire la acțiuni, gesturi sau discurs și sunt de cele mai multe ori propuse de cel care a înființat grupul (fondatorul) sau de nucleul acestuia. Pe măsură ce grupul crește și se maturizează anumite cuvinte capătă înțelesuri și conotații aparte, ce nu pot fi pătrunse de cei din afara grupului.

- „Definirea limitelor grupului și a criteriilor de excludere și includere” se referă la nevoia organizației de autodefinire și identificare a membrilor. Noii membri nu vor acționa la capacitate maximă și nu se vor concentra asupra sarcinilor lor principale dacă sunt nesiguri cu privire la gradul de apartenență la grup și la gradul de integrare în cadrul acestuia; grupul nu-și poate crea și menține o identitate clară dacă nu există mijloacele de a se defini și de a-și constata limitele (granițele). Inițial criteriile sunt stabilite de lider sau de fondator, dar pe măsură ce membrii organizației interacționează acestea sunt testate și consensul de grup este stabilit pentru criteriile care supraviețuiesc testării.

• „Distribuția puterii și a statusului” se referă la atingerea consensului cu privire la modalitățile prin care membrii obțin, păstrează și pierd puterea în cadrul grupului sau a organizației. Aceste sisteme pot fi formale (când statusul e obținut în funcție de respectarea normelor și îndeplinirea sarcinilor) sau informale (când relațiile interumane și gradul de integrare în grup sunt cel puțin la fel de importante ca activitatea propriu-zisă a membrilor acestuia). Pe măsură ce aceste norme de distribuire a puterii, a autorității și a influenței conduc la îndeplinirea sarcinilor externe și la crearea unui sentiment de siguranță și predictibilitate pentru membrii grupului, ele devin asumptii acceptate tacit de toți membrii organizației.

• „Dezvoltarea unor norme de intimitate, amicitie și dragoste” este importantă întrucât ignorarea acestor sentimente și lipsa unor reguli clare care să delimiteze sau reglementeze aceste aspecte pot crea stări de nesiguranță și disconfort pentru membrii organizației, afectând astfel negativ climatul organizației și posibilitățile acesteia de a-și atinge scopurile. Aceste norme pot fi propuse de lider sau de fondator, însă doar interacțiunile dintre membri și supunerea acestora unor situații critice le pot valida și transforma în prezumții de bază unanim acceptate.

• „Definirea și alocarea recompenselor și a sancțiunilor” sunt necesare pentru a încuraja respectarea regulilor și a normelor. În lipsa acestor sancțiuni și metode de recompensare apare posibilitatea ca normele să nu fie respectate, lucru care poate duce la apariția haosului în cadrul organizației. Fiecare membru al grupului trebuie să cunoască care sunt comportamentele „eroice”, care sunt cele „păcătoase”, care sunt mijloacele de răsplătire, respectiv de sancționare a acestora, pentru a putea acționa în concordanță cu acestea, eliminând astfel sentimentele de nesiguranță și stres. Este de asemenea important și modul în care se explică eșecul: acesta poate fi pus fie pe seama individului (care este apoi sancționat), fie pe seama proceselor intra-organizaționale (deficiențe de comunicare sau planificare) ori a mediului extern (lipsa unui „input” adecvat ori alte acțiuni ale factorilor externi). Sistemul de recompense și cel de sancțiuni sunt importante pentru eficiența și performanțele unei organizații, atât pe termen lung, cât și pe termen scurt.

• „Explicarea inexplicabilului – ideologie și religie”. Organizațiile sunt de multe ori confruntate cu evenimente inexplicabile și imprevizibile, aflate în afara controlului lor, la care membrii trebuie să răspundă într-o manieră unanim acceptată și care să ducă la evitarea anxietății. Aceste evenimente pot fi fizice (dezastre naturale, anomalii ale vremii, războaie) sau biologice (ciclul vieții, boli, moartea). De cele mai multe ori aceste evenimente sunt explicate prin povestiri, mituri sau parabole, orale sau scrise; organizația își comunică astfel ideologia și prezumțiile de bază, realizând o oarecare stabilitate și reducând gradul de incertitudine care însoțește aceste fenomene.

2.3. Modelul lui Schein în practică

Modelul de analiză a culturii organizaționale propus de Schein a fost utilizat în multiple studii empirice, acesta putând fi aplicat în cazul companiilor private (Hogan și Coote, 2014; Kong, 2003; Weber și Malte, 2021; Mamatha și Geetanjali, 2020), unităților/organizațiilor educaționale (Makumbe și Washaya, 2022; Pedraza-Alvarez *et al.*, 2015; Pell și Amigud, 2023), cluburilor și asociațiilor/organizațiilor sportive (Bailey, Benson și Bruner, 2019; Mills și Hoeber, 2013; Cole și Martin, 2018; Pink, Saunders și Styne, 2015), organizațiilor din domeniul sănătății/îngrijirii (Killett *et al.*, 2016; Cirka și Messikomer, 2012; Handberg și Werlauff, 2022; Skar, Bruce și Sheets, 2015), organizațiilor non-guvernamentale (Curado *et al.*, 2023) sau a organizațiilor publice (Quinn, Waheduzzaman și Djurkovic, 2024; Ahmad, Karim și Jan, 2017).

Referitor la companii private, Hogan și Coote (2014) au realizat o cercetare cantitativă prin care au analizat legătura între cultură organizațională și performanță pornind de la modelul lui Schein, colectând date de la 100 de reprezentanți ai unor societăți de avocatură din Australia. Autorii au arătat modul în care modelul lui Schein (bazat pe artefacte, comportamente, valori și norme) poate fi conceptualizat (sub forma unui chestionar) și utilizat pentru a analiza și înțelege inovarea în organizații. Kong (2001) a folosit modelul lui Schein pentru identificat asumptiile de bază existente în cadrul companiilor chineze, precum și modul în care acestea se manifestă prin intermediul artefactelor; autorul a folosit o metodologie calitativă, utilizând atât interviuri cât și observația directă (această etapă desfășurându-se pe durata unui an). Mamatha și Geetanjali (2020) au utilizat modelul lui Schein, precum și cel al lui Hofstede (dimensiunile culturii organizaționale), pentru a compara impactul fondatorilor asupra două companii, una din Statele Unite ale Americii și cealaltă din India. Weber și Malte (2021) au folosit multiple metode calitative, respectiv interviuri semi-strecurate și focus-grupuri, pentru a înțelege mai bine cultura organizațională și modul de transformare a acesteia în cazul unei organizații active în domeniul ospitalității (un lanț de restaurante); autorii au pus accent pe cele trei nivele: artefacte, valori expuse și asumptii de bază. Armenakis, Brown și Mehta (2011) au utilizat modelul lui Schein pentru a evalua calitativ cultura organizațională a unei companii americane, precum și pentru a descrie strategiile care pot fi utilizate pentru schimbarea/transformarea culturii. Alte studii au fost realizate asupra unor companii de asigurări din Pakistan (Khalid, Bibi și Akhtar, 2020)¹, a unei companii miniere internaționale (Baumgartner, 2009), a unei organizații din domeniul sănătății din Statele Unite ale Americi (Armenakis și Lang, 2013), a unor centrale nucleare din Germania (Schöbel *et al.*, 2017) sau a unei firme de securitate din Africa de Sud (Kokt, 2009).

¹ Datele empirice au fost colectate prin intermediul a 28 de interviuri semi-structurate, observații neparticipative și studierea și analiza diferitelor documente oficiale ale organizațiilor.

Bailey, Benson și Bruner (2019) au folosit abordarea lui Schein pentru a evalua cultura organizațională a unei rețele de săli de fitness din Statele Unite ale Americii cu ajutorul unor focus grupuri desfășurate cu membri și instructori (N=17). Mills și Hoeber (2013) au analizat artefactele existente într-un club sportiv comunitar din Canada prin intermediul a 15 interviuri; cercetarea a pus accent pe importanța examinării semnificațiilor asociate artefactelor în organizațiile sportive. Cole și Martin (2018) au realizat interviuri semi-structurate cu antrenori și căpitani ai unei echipe de rugby (N=6) din Noua Zeelandă pentru a identifica elemente culturale care facilitează succesul / performanța, punând accent pe importanța fiecărui element al modelului lui Schein (artefacte, valori și credințe expuse, presupunții fundamentale). Pink, Saunders și Stynes (2015) au intervievat 15 jucători și membrii ai echipei tehnice (antrenori, manageri) ai unei echipe de fotbal din Australia, demonstrând legătura între artefacte, valori și presupunții de bază.

Referitor la domeniul educațional, Makumbe și Washaya (2022) au utilizat modelul lui Schein pentru a analiza legătura între cultură organizațională și inovație (similar cu ce au făcut Hoogan și Cote în 2014 în cazul societăților de avocatură) în cazul unei universități private din Zimbabwe; aceștia au operaționalizat cultura folosind un chestionar și au colectat date de la 250 de respondenți. Rezultatele cercetării au arătat că artefactele și valorile expuse erau conectate pozitiv cu inovarea, în timp de asumptiile de bază influențau negativ inovarea în universitate (Makumbe și Washaya, 2022). Pedraza-Alvarez *et al.* (2015) au utilizat interviuri semi-structurate și focus grupul (N=30) pentru a analiza cultura organizațională din trei organizații educaționale din Columbia și au observat că asumptiile de bază nu erau încă stabile. Singaram și Mayer (2022) au realizat 7 interviuri semi-structurate cu cadre didactice și personal administrativ dintr-o universitate din Africa de Sud pentru a evalua cultura organizațională; rezultatele au demonstrat modul în care cultura ambițioasă și competitivă a universității a contribuit la adoptarea pozitivă a tehnologiei și principiilor celei de a patra revoluții industriale. Pell și Amigud (2023) au folosit abordarea lui Schein pentru a analiza elemente deontologice și etice în comportamentul cadrelor didactice universitare, observând că la nivelul asumptiilor de bază o serie de măsurile inadecvate de integritate au avut tendința să se normalizeze.

Killett *et al.* (2016) au analizat cultura organizațională din 11 centre de îngrijire a persoanelor vârstnice din Anglia, Wales și Scoția, folosind tehnici multiple: observația, interviuri și analiză a documentelor. Autorii au observat astfel modul în care cultura organizațională evoluează și se transformă natural, organic, în concordanță cerințele activităților zilnice. Cirka și Messikomer (2012, p. 79) au realizat 45 de interviuri detaliate cu angajați din cinci centre/facilități de îngrijire pe parcursul a doi ani, observând că „lipse de aliniere între valorile

expuse public, artefactele materiale și asumptiile de bază poate crea un climat care favorizează apariția unor tensiuni etice”. Handberg și Werlauuff (2022) au realizat interviuri individuale (N=7), focus grupuri (N=10) și observații directe cu specialiști în domeniul recuperării și îngrijirii persoanelor cu probleme neuromusculare folosind modelul teoretic al lui Schein. Rezultatele cercetării au relevat importanța colaborării, precum și multiplele legături între elementele mai puțin vizibile ale culturii (valori și credințe) și comportamentele manifestate. Skar, Bruce și Sheets (2015) au realizat un review al literaturii de specialitate pentru a înțelege mai bine impactul culturii organizaționale din unitățile de primiri urgente asupra îngrijirii persoanelor vârstnice, folosind cele trei nivele propuse de Schein. Rezultatele analizei teoretice au arătat că, din punct de vedere cultural (al artefactelor, valorilor și credințelor expuse sau a asumptiilor de bază), unitățile de primire urgente nu facilitează îngrijirea persoanelor vârstnice, acestea fiind adaptate altor tipologii de cazuri.

În unul din puținele articole identificate cu referire la sectorul public, Quinn, Waheduzzaman și Djurkovic (2024) au analizat legătura între cultură organizațională și bullying în sectorul public; în acest sens, autorii au realizat interviuri cu 20 de persoane din 13 organizații publice din Australia. Cercetarea a identificat legături între fiecare din cele trei nivele ale culturii propuse de Schein (artefacte, valori și credințe expuse, asumptii de bază) și bullying organizațional. Ahmad, Karim și Jan (2017, p. 1) au analizat influența culturii organizaționale asupra performanței unor universități publice și private din Pakistan, observând că „cultura organizațională are un impact pozitiv puternic asupra performanței organizației”, în timp ce „în universitățile din sectorul public „artefactele” și în universitățile din sectorul privat „valorile și credințele expuse” au un impact mai mare asupra performanței organizației”.

3. Metodologie

3.1. Organizațiile analizate

Datele empirice folosite în această cercetare au fost colectate din două organizații publice din România, respectiv un centru județean al Agenției de Plăți și Intervenții pentru Agricultură (APIA de aici înainte sau Organizația A) și un Consiliul Județean (CJ de aici înainte sau organizația B). Cele două organizații sunt descrise în continuare, în conformitate cu situația acestora la momentul colectării datelor. Ambele organizații activează în regiunea Transilvania din România, dar în județe diferite.

Agenția de Plăți și Intervenții pentru Agricultură (APIA) funcționează în subordinea Ministerului Agriculturii și a Dezvoltării Rurale, fiind organizată conform Legii 1/2004 cu modificările și completările ulterioare. Instituția este alcătuită dintr-un aparat central, 42 de centre județene și 210 centre locale; datele au fost colectate în acest caz din cadrul unui centru județean din regiunea

Transilvania. APIA administrează sistemul de certificate de import-export și garanții pentru importul și exportul produselor agricole, elaborează și implementează procedurile privind aplicarea sistemului de intervenție pentru produsele agricole. De asemenea, prin intermediul APIA se acordă subvenții sub forma de plăți directe la hectar gestionate de Sistemul Integrat de Administrare și Control (IACS). Cererile de subvenție ale fermierilor sunt verificate aleator pentru a vedea dacă aceștia respectă condițiile de suprafață și calitatea a culturilor pentru a fi eligibili. Verificarea se realiza de către Biroului de Control pe teren în parteneriat cu firme private care contribuiau cu aparatură de măsurare prin teledetecție și personal calificat pentru aceasta.

Consiliul Județean (CJ) este o autoritate a administrației publice locale, constituită la nivel județean pentru coordonarea activității consiliilor locale comunale, orașenești și municipale, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean. Consiliul intervine prin intermediul aparatului propriu de specialitate, a regiilor și societăților comerciale sau a instituțiilor publice subordonate, în toate domeniile în care prezintă competență. Subiectul cercetării efectuate în acest caz a fost aparatul propriu de specialitate al CJ; acesta este alcătuit dintr-un număr de 123 de funcționari publici și angajați contractuali și se ocupă de coordonarea activităților regiilor, instituțiilor și societăților subordonate, de menținerea relației cu cetățenii și de îndeplinirea sarcinilor trasate de aleșii locali.

3.2. Procesul de colectare a datelor calitative

Procesul de operaționalizare a culturii organizaționale și colectare a datelor a fost ghidat pe modelul celor trei nivele culturale propus de Schein. Pe baza acestui model am construit o grilă de observație semi-structurată (Anexa 1), cu itemi dedicați fiecărui nivel; informații adiționale au fost de asemenea notate în grilă și ulterior menționate în analiză, în măsura în care acestea au fost considerate relevante. Grila de observație (Anexa 1) include elemente referitoare la: (1) Artefacte (arhitectura clădirii, amenajarea interioară a birourilor, tehnologia utilizată, logoul instituției, vestimentația și limbajul manifestate față de cetățeni, elemente inedite.); (2) Credințe și valori expuse (referitoare la relația cu cetățenii sau între membrii organizației) și (3) Prezumpții de bază (referitoare la posibile valori fundamentale care ghidează comportamentul funcționarilor).

Metoda de colectare a datelor a fost observația semi-structurată, participativă, ascunsă (Șandor, 2005, pp. 42-44). Cercetătorul a observat diferitele tipuri de comportament și elementele culturii organizaționale ca angajat al uneia din firmele partenere centrului județean APIA (acesta a ocupat funcția de inspector de teren – operator echipamente de măsurători terestre, lucrând astfel în mod direct alături de funcționari publici), respectiv din perspectiva unui voluntar (sau intern) în cadrul CJ (activitatea fiind desfășurată în cadrul unui

birou având ca domeniu de activitate relații publice și dezvoltare locală).

Datele au fost colectate atât la sediul acestor organizații cât și pe teren, în situațiile în care observatorul a participat alături de funcționari publici la diverse activități desfășurate în cadrul comunităților (măsurători și evaluări ale parcelelor în cadrul centrului județean APIA sau anchete sociale / evenimente publice organizate în cadrul CJ). Observațiile efectuate au fost notate zilnic de către cercetător și interpretate imediat după colectarea datelor. Datele au fost colectate pe perioada a trei luni în fiecare organizație, în intervale de timp diferite.

Această abordare a colectării datelor prezintă importanță din mai multe considerente: permite analiza efectivă, directă și nemijlocită a culturii organizației prin participarea la activitățile desfășurate în cadrul diverselor compartimente și oferă informații neviciate, „din interiorul” instituției, informații care nu pot fi obținute prin mijloace cantitative. De asemenea, muncind „cot la cot” cu funcționarii publici din cadrul instituției s-a reușit crearea unei legături între cercetător și membrii instituției și obținerea unor informații „intime”, „din interior”, care nu sunt supuse în mod normal scrutinului public și care nu pot fi evidențiate prin cercetări cantitative.

Totodată, am respectat astfel și rigorile științifice ale cercetărilor sociale care recomandă utilizarea „unor cercetări calitative pentru a afla mai multe informații, astfel încât să ne putem rafina teoria, să emitem diferite ipoteze, să construim mai bine instrumentele de culegere a datelor” (Șandor, 2005, pp. 30-31), făcând referire la „participarea directă pentru a obține mai multe informații, fără a ne indica interesul în cercetare” și „observarea faptică a comunităților economico-sociale” (observarea elementelor acolo unde există și sub forma în care acestea există în timpul producerii lor)” (Jaba și Grama, 2004, p. 51).

Pe parcursul efectuării cercetării calitative (a observațiilor și a interviurilor informale) s-a urmărit păstrarea obiectivismului și a spiritului critic și analitic pentru a evita contaminarea sau distorsionarea informațiilor prelevate. Obiectivul principal al cercetării empirice a fost relevarea culturii și subculturilor organizaționale (elemente culturale dezvoltate de grupuri cu caracteristici și interese specifice din organizație; a se vedea Hințea, 2008, p. 142) existente în cadrul organizațiilor analizate și a unităților funcționale componente. Informațiile principale referitoare la metodologia cercetării sunt menționate în Tabelul 2.

Organizațiile au fost anonimizate și din cercetare a fost eliminat orice potențial indiciu de identificare pentru a nu genera efecte negative în rândul acestora sau a comunităților din care fac parte. Anonimizarea răspunsurilor și a organizațiilor folosite pentru colectarea datelor este o practică standard în științele sociale, mai ales referitor la subiecte sensibile, precum cultura organizațională (Quinn, Waheduzzaman și Djurkovic, 2024; Curado *et al.*, 2023; Hogan și Coote, 2014).

Tabelul 2: Procesul de colectare a datelor

	Studiu de caz I (organizația A)	Studiu de caz II (organizația B)
Organizația	Centru județean al Agenției de Plăți și Intervenție pentru Agricultură	Consiliu Județean
Nivelul administrativ	Județean	Județean
Regiunea geografică	Transilvania, România	Transilvania, România
Colectarea datelor	Observație directă, participativă, ascunsă	Observație directă, participativă, ascunsă
Instrument	Grilă de observare (Anexa 1)	Grilă de observare (Anexa 1)
Durata observație	3 luni	3 luni

Sursa: Elaborat de autor

4. Cultura organizațională în cadrul centrului județean APIA

4.1. Artefacte

Pentru primul nivel (al artefactelor) s-a realizat o analiză preliminară în perioada anterioară desfășurării activităților în organizație (realizării observației directe), înainte de includerea cercetătorului ca membru al acesteia. În acest stadiu, din analiza elementelor vizibile mediului extern (a sediului și a site-ului) s-au observat următoarele elemente specifice culturii organizaționale:

- Clădirea în care organizația A își desfășura activitățile era veche (construită în perioada comunistă – înainte de 1989) și nu se diferenția de restul clădirilor din zonă decât prin dimensiunea puțin mai mare. Clădirea împărțea curtea cu o fermă de animale, fapt ce știrbea din autoritatea și stima membrilor, limitând oarecum autoritatea și formalismul APIA. Este foarte probabil ca acest fapt să creeze stări de disconfort pentru membri, situații conflictuale și să reducă respectul lor pentru instituție sau activitatea desfășurată.

- Amenajarea interioară a spațiului nu prezenta nimic deosebit dar se crea o impresie de formalism prin culoarea albă a pereților și a ușilor.

- Biroul de Control și Măsurători Terestre își desfășura activitatea într-o singură cameră de aproximativ 50 de metri pătrați, fapt ce crea o anumită senzație de comunitate și apropiere interumană între angajați.

- Calculatoarele moderne utilizate contrastau puternic cu mobilierul învechit și stricat, iar numărul membrilor îl depășea cu mult pe acela al scaunelor și birourilor individuale. Se crea astfel o stare de disconfort, conflicte interne și o diferențiere între membrii mai „seniori” (care aveau acces la resurse – birou și

calculatori) și cei „tineri” (cărora le era limitat accesul).

- Vestimentația și limbajul nu se diferențiau cu nimic față de cele obișnuite (nu existau uniforme și se foloseau foarte puțini termeni specifici), dar se respectau normele bunului simț în vestimentație și comunicare. Se păstra astfel identitatea și individualitatea fiecărui membru. Cu toate acestea, apărea din perspectiva vestimentației o diferență între funcționarii publici (mai formal îmbrăcați) și contractori (îmbrăcați *casual* sau sportiv), fapt ce crea două grupuri distincte, unul ce denota formalism, închistare și celălalt mai deschis, informal.

- Nivelul tehnologic: tehnologia folosită era destul de avansată, calculatoarele performante, accesul la internet, echipamentele de măsurat (aparate GPS tip Garmin), xeroxurile, imprimantele și automobilele noi creau senzația de inovație, profesionalism și modernitate. De asemenea, părea că instituția pune accent pe toate aceste elemente și pe facilitarea comunicării.

4.2. Credințe și valori expuse

Analiza celui de-al doilea nivel (al valorilor expuse) a început la scurt timp după integrarea cercetătorului în mediul instituției ca inspector măsurători terestre, angajat cu contract individual de muncă al uneia din firmele partenere APIA. Activitatea s-a desfășurat atât la sediul instituției, cât și în cadrul activităților de teren (măsurători și verificări în comunele județului).

În cadrul observațiilor realizate s-a constatat o diferență între valorile dorite (promovate de lider prin mituri, eroi și povestiri) și cele reale (care reies din atitudine și comportamentele membrilor).

Un prim astfel de mit, propunea ca valori pentru membri organizației implicarea, devotamentul, inițiativa proprie, economie în cheltuirea resurselor, comunicare, libertate decizională și spirit de sacrificiu pentru atingerea scopurilor organizației. Conform mitului „*O anumită echipă a trebuit să facă verificări într-o zonă montană (în județul vecin) și a pornit din localitate spre acesta la ora 5 dimineața. Ajunși la locația respectivă, aceștia, în ciuda strădaniilor lor, nu au terminat de verificat anumite parcele deși se apropia seara. Membrii echipei au decis de comun acord, pentru a nu consuma benzină și a risipi timp cu un nou drum, să petreacă noaptea la o stână din apropiere iar a doua zi dimineața să reia măsurătorile*”.

Un alt mit promova eficiența, profesionalismul, competiția internă, spiritul de abnegație și libera inițiativă. „*O echipă a reușit, timp de patru săptămâni consecutive, să rezolve de două ori mai multe dosare, adică să facă dublul verificărilor pe care le realiza orice altă echipă. Ei au reușit aceasta pornind în fiecare dimineață mai devreme decât celelalte și întorcându-se seara mult după acestea*”.

Poveștile prezentau un oarecare grad de credibilitate dar și ele promovau valori care erau străine membrilor organizației. Astfel „*șeful biroului dar și alți*

membrii de văză ai acestuia duceau săptămânal autovehiculele la o spălătorie auto profesionistă, pe banii lor proprii, pentru a le păstra în stare perfectă cât mai mult timp”.

Eroi organizației sunt oricare din actorii acestor trei povestiri/mituri, ei reprezentând un ideal a ceea ce ar trebui să fie fiecare membru al biroului, un exemplu de succes și ceea ce se așteaptă de la fiecare individ.

Toate aceste valori sunt admirabile, dar am constatat că reprezintă doar un ideal de dezirabilitate¹, comportamentele și atitudinile membrilor denotând cu totul și cu totul alte crezuri, valori, așteptări și priorități.

Majoritatea membrilor ajungeau la locul de muncă după ora 8.30 dimineața, și se reîntorceau acasă cu mult înainte de ora 17 (nerespectând orarul de funcționare al biroului). De multe ori se abuza de resursele instituției, automobilele de serviciu fiind folosite în interes personal (pentru a vizita rudele, pentru transportul unor obiecte), atât în timpul liber cât și în exercițiul serviciului (anumite probleme personale se rezolvau în timpul serviciului).

Devotamentul total față de instituție, era înlocuit cu propriul interes. Chiar dacă membrii trebuiau să fie în exercițiul funcției timp de 6 zile pe săptămână, aceștia eludau vigilența liderului, obținându-și una sau două zile libere săptămânal. Un mod de a realiza acest lucru era prin rezolvarea în anumite zile a unui număr de cazuri mai mare decât cel obișnuit, cazuri pe care apoi le predau/raportau pentru zilele în care nu se muncea.

Dar probleme apăreau și la celălalt pol, al conducerii. Deși se promovau valori cum ar fi egalitatea în drepturi și obligații ale membrilor, anumite persoane erau avantajate prin natura dosarelor pe care le primeau (parcele puține, terenuri de câmpie la care se putea ajunge cu autovehiculul) sau dezavantajate (dosare complexe, număr mare de parcele, zone montane). De asemenea se crea o discriminare între personalul APIA și contractori în ceea ce privește deciziile și obligațiile corespondente, în favoarea celor dintâi.

Comunicarea permanentă între lider și membri nu reprezenta decât o formă prin care acesta încerca să îi controleze. Libera inițiativă era înlocuită cu atotputernicia și inefabilitatea liderului care își impunea punctul de vedere referitor la toate problemele întâlnite în teren. Eficiența și a profesionalismul nu erau recompensate prin drepturi sau instrumente financiare (sporuri) ci prin mai multe atribuții (noi dosare, noi sarcini sau sarcini mai complexe), lucru care reducea motivația angajaților și descuraja implicarea acestora.

Diferitele tabieturi și tradiții (servirea cafelei în fiecare dimineață) nu duceau la coeziunea grupului ci mai degrabă la crearea unor subgrupuri și subculturi. Am reușit identificarea a trei astfel de subgrupuri: funcționarii seniori ai APIA (se bucurau de anumite drepturi, aveau funcții importante), funcționarii juniori (de obicei cei tineri, care nu aveau mai mult de 5 ani vechime) și

¹ Ceea ce ar trebui să fie, ceea ce se dorește să fie, o situație ideală.

personalul contractual (angajați ai unor firme private, experți tehnici, care colaborau cu organizația A), fiecare cu propriile caracteristici culturale.

4.3. Presumpții de bază

Analiza ultimului nivel (al valorilor fundamentale), dată fiind complexitatea și subtilitatea acestuia, s-a putut efectua la finalul perioadei de observare a grupului și a valorilor sale culturale. S-a reușit identificarea unor valori sau presupuneri cum ar fi:

- „*Șeful are întotdeauna dreptate*” sau „*Șeful știe cel mai bine*”, deoarece acesta poartă răspundere pentru faptele tuturor subordonaților;

- „*Respectarea reglementărilor, a normelor și aplicarea soluțiilor prestabilite*”: în acest mod funcționarul evită situațiile problematice pentru el, care ar putea isca conflicte cu nivelele superioare și ar putea reduce stabilitatea poziției sale în sistem;

- „*Evoluția continuă a realității, stării de fapt și a indivizilor*” / „*Ineficiența sistemului*”: părerea majorității membrilor era că instituția urma să fie reformată (atât la nivel de leadership cât și la nivel de proceduri, procese și reglementări). Unul din funcționari chiar a făcut următoarea afirmație cu mai multe ocazii: „*Ar trebui să dea o bombă peste toată APIA asta și să o facă din nou de la fundație*”;

- „*Orientare spre cetățean, ajutor reciproc*”: este o valoare aflată în proces de fundamentare, din necesitate. Cetățenii (proprietarii exploatațiilor agricole) erau persoanele care puteau identifica cel mai bine poziția parcelelor, a locurilor unde echipele trebuiau să se deplaseze, de aceea erau tratați ca și parteneri, ca și egali ai membrilor echipei. De cele mai multe ori inspectorii se implicau în rezolvarea anumitor probleme care nu erau neapărat în responsabilitatea lor sau ofereau sfaturi sau indici referitoare la rezolvarea altor probleme administrative;

- „*Natura umană este una pozitivă spre deosebire de relațiile și structurile formale*”. Se considera că persoanele (cetățenii) erau bine intenționate în momentul în care depuneau cereri sau declarații, dar reglementările excesive, procesele tehnologice sau deficiențele de educație îi determinau să greșească în redactarea dosarelor (cererilor de subvenție);

5. Cultura organizațională la consiliul județean (Organizația B)

5.1. Artefacte

Pentru primul nivel s-a realizat o analiză preliminară în perioada de început a cercetării, înaintea includerii cercetătorului în organizație și a începerii activității în cadrul acesteia ca voluntar.

5.1.1 Arhitectura clădirii

La momentul desfășurării observației, consiliul județean avea sediul într-o clădire veche, de la începutul secolului 20, situată în mijlocul orașului; clădirea

era impozantă și inspira ideea de continuitate temporală sau stabilitate, dar și pe cea de formalism sau autoritate, era caracterizată de un specific aparte și iese în evidență atunci când este comparată cu clădirile din imediata apropiere. Clădirea CJ pare a fi o sursă a autorității instituției și un mod de transmitere a acesteia tuturor cetățenilor care se află în apropierea ei.

Intrarea în instituție (ușa principală din sticlă și metal, cu gratii) transmite două mesaje contradictorii: primul este acela de transparență și orientare spre cetățean (întrucât mare parte a acesteia este din sticlă), dar cel de-al doilea este opus, implicând rigiditate și separație (restul uși este format din fier, asemenea porții unui buncăr sau a ușii unui seif). Presupunem că aceasta are un dublu simbolism: le conferă funcționarilor sentimentul de protejare și segregare față de mediul extern, dar și posibilitatea de a supraveghea ce se întâmplă în jur.

Partea din spate și laterală „ferită de ochii lumii”, dar și „curtea interioară” prezintă un element de „modernism”: o serie de aparate de aer condiționat, poziționate strategic în dreptul anumitor ferestre). Acest lucru poate cauza sentimente de frustrare în cadrul instituției (dacă doar anumiți funcționari se bucură de aer condiționat); cetățeanul de rând poate căpăta impresia că organizația vrea doar să păstreze aparențele: „nu au montat instalații de aer condiționat peste tot, pentru că erau inestetice” (discuție între doi cetățeni care tocmai intrau în instituție).

5.1.2. Amenajarea interioară a spațiului

Arhitectura internă a clădirii este destul de complicată, iar prezența a două instituții publice (CC și Instituția Prefectului) în același spațiu poate crea anumite dificultăți pentru cetățeni. La nivelul parterului cele două instituții împart fiecare câte o aripă a clădirii: consiliul județean are o serie de birouri pe partea stângă, iar Instituția Prefectului pe cea dreaptă. La nivelele superioare însă, birourile celor două instituții sunt amalgamate, iar o tăbliță cu denumirea unui compartiment sau serviciu și numele unor funcționari publici nu ghidează mereu cetățenii spre locul unde vor să ajungă. De asemenea, majoritatea birourilor au uși închise din lemn masiv sau din material termopan, izolând membrii de mediul extern, de ceilalți funcționari sau de cetățeni care sunt forțați astfel să „bată la ușa instituțiilor publice”.

Prin arhitectura complicată a clădirii, ușile mereu închise ale birourilor și atmosfera generală de liniște și solemnitate se creează impresia unei instituții birocratice, închise mediului exterior. Deși există anumite birouri care au încorporate în ușă și elemente care induc ideea de transparență (geamuri de sticlă), acestea reprezintă doar o mică excepție și nu alternează imaginea de ansamblu. Putem presupune că în cadrul acestora s-au dezvoltat subculturi organizaționale diferite de cele ale organizației, mult mai orientate spre cetățeni sau care vor să lase impresia transparenței și a deschiderii.

Organizarea efectivă a spațiului de muncă denotă de asemenea ideea de

transparență și deschidere față de cetățean prin ușa din lemn și sticlă transparentă. Birourile propriu-zise ale funcționarilor sunt așezate pe două rânduri, sub forma literei L, lăsând un spațiu liber în dreptul ușii, probabil pentru a facilita astfel discuțiile cu cetățenii. Birourile funcționarilor sunt asemănătoare, singura diferență provenind din faptul că scaunul șefului de serviciu este cu aproximativ 20-30 de centimetri mai înalt decât celelalte, întărind astfel diferența de statut. Considerăm că este important să amintim și faptul că biroul șefului de serviciu este mai retras decât celelalte; el are astfel posibilitatea de a-și supraveghea subalternii, dar este și ferit în același timp de contactul direct cu cetățenii – putem presupune, pornind de la aceste elemente un grad relativ ridicat al distanței față de putere. O altă primă impresie care poate fi înșușită cu ușurință de cetățeni este aceea că amenajarea biroului ar facilita munca în echipă și colaborarea.

5.1.3. Vestimentația și limbajul folosit

Vestimentația adoptată în mod frecvent de funcționarii consiliului județean este una formală, chiar dacă nu există uniforme sau alte articole specifice (cum ar fi uniforme polițiștilor, ale pompierilor sau halatele medicilor) pe care funcționarii să le aibă în comun și să îi ajute să se diferențieze de mediul extern. Stilul de îmbrăcăminte adoptat și limbajul folosit permiteau indivizilor să se definească în cadrul colectivului și să creeze impresia de egalitate.

5.1.4. Nivelul tehnologic

Nu considerăm că nivelul tehnologiei (hardware și software) utilizate în cadrul CJ ar putea să afecteze subcultura organizațională a serviciilor ori pe cea a instituției într-o manieră determinantă. Totuși, calitatea și fiabilitatea acestora lăsau uneori de dorit, defectându-se sau funcționând în afara parametrilor normali. Deși se creează impresia de funcționalitate și avans tehnologic, aceste mijloace pot fi caracterizate mai degrabă prin vârsta înaintată și performanțe scăzute decât prin eficiența care ar facilita atingerea obiectivelor de către instituție.

5.2. Valori expuse

5.2.1. Mituri, povești și povestiri referitoare la activitățile ieșite din comun desfășurate

Reprezentanți ai serviciului Salvamont (serviciu subordonat Consiliului Județean) au participat, suportând personal toate cheltuielile (transport, echipament, cazare) la un concurs internațional desfășurat în Polonia. Prin aceasta, se considera că angajații Salvamont au stabilit noi contacte și posibilități de cooperare în domeniul salvărilor montane și au făcut față într-un mediu extrem de competitiv (concurând alături de persoane care au escaladat Muntele Everest sau Kilimanjaro), dând astfel dovadă de profesionalism și pregătire excepțională. O asemenea povestire promovează valori cu ar fi cooperarea internațională, profesionalismul și dăruirea angajaților CJ.

5.2.2. Mituri, povești și povestiri referitoare la atitudinea anumitor funcționari publici față de funcțiile pe care le ocupă sau atitudini eroice

Se vehiculează în interiorul instituției zvonuri referitoare la situația unor funcționari publici care, deși au împlinit vârsta necesară pensionării și au vechimea necesară în câmpul muncii, aleg să rămână în funcție și să continue să activeze în cadrul instituției publice. Motivele pentru aceasta nu sunt doar cele economice (deși pensia pe care aceștia ar urma să o primească ar fi mai mică decât salariul, ea ar fi totuși „satisfăcătoare”), ci și influența, statutul și puterea pe care aceștia le dețin în exercitarea funcției publice.

O subcategorie specifică se referă la situația unor birouri și compartimente care deși sunt subfinanțate și duc lipsă de personal, reușesc să îndeplinească sarcinile și atribuțiile care le sunt încredințate; Arhiva reprezintă un asemenea caz din aparatul consiliului județean. Deși serviciul de arhivare este format doar din doi funcționari publici, numai unul din ei desfășoară activități propriu-zise de arhivare. Acesta are pregătire în domeniul economic (în contabilitate mai exact) și reușește să ducă la bun sfârșit toate sarcinile, chiar dacă acest lucru presupunea munca peste program. Pe lângă faptul că activitatea sa este desconsiderată și lipsită de atenția cuvenită din partea nivelelor ierarhice superioare, funcționarul este confruntat cu o nouă problemă: spațiul în care își desfășoară momentan activitatea aparține Primăriei Municipiului și aceasta a început demersurile pentru a fi repusă în drepturi. Povestirea comportă și o viziune „fatalistă” asupra activității aceluia funcționar: tocmai a terminat de catalogat și aranjat întregul stoc de documente pe care îl are în grijă în funcție de mai multe criterii (natura documentului, anul emiterii, emitentul acestuia, starea de degradare, etc.) și în curând acestea vor trebui mutate din nou, fără a ști exact unde, dar e clar că va trebui să reia tot procesul de catalogare / arhivare (Mitul lui Sisif). Incertitudinea provine și din faptul că încă nu a fost identificat un nou spațiu pentru depozitarea acestora, iar transportarea lor ar putea să le deterioreze iremediabil (mai ales ținând cont de faptul că unele din aceste acte oficiale au aproape 100 de ani).

„Omul orchestră” este considerat a fi, cel puțin în cadrul biroului, expertul județean pe problemele romilor care acționează în vederea integrării acestora în societate. Polivalența și aptitudinile acestuia sunt absolut necesare, având în vedere numărul mare al atribuțiilor și domeniile variate în care acesta activează: organizează cursuri acreditate de formare profesională și activități culturale (parade, concerte, expoziții, etc.) pentru a sensibiliza populația majoritară în legătură cu „problema romilor sau problemele țigănești” și pentru a face cunoscută cultura tradițională a acestora, oferă ajutor și suport romilor pentru a-și găsi locuri de muncă, distribuie ajutoare umanitare provenite de la ONG-uri/donatori privați, aplică pentru proiecte cu finanțare europeană pe care le și implementează, etc. De asemenea, funcționarul în cauză colaborează cu ONG-uri, grupuri de studenți și grupuri de inițiativă locală, primării și consilii locale.

Acest „erou” este apreciat pentru ceea ce a realizat și pentru ceea ce realizează pentru comunitatea romilor prin propriile sale puteri, acționând de multe ori fără un sprijin direct din partea colegilor.

5.2.3. Mituri, povești și povestiri referitoare la comportamentul în situații neașteptate (de criză)

Dacă rezultatele anumitor activități care sunt considerate importante de către colectiv/superiorul ierarhic nu au fost îndeplinite în timp util, sunt aplicate normele legale care prevăd diferite penalități sau sancțiuni, fără a fi analizate condițiile care stau la baza acestui rezultat nefericit. În schimb, se consideră că funcționarii au datoria de a-și continua activitatea, chiar și în afara programului, până în momentul în care obiectivele sunt atinse, fără a fi răsplătiți financiar pentru aceasta.

Eficiența unor funcționari sau a unor compartimente este de multe ori pusă la încercare de către demnitarii locali în momentul în care aceștia din urmă decid completarea ordinii de zi a ședințelor consiliului județean sau necesitatea unei ședințe extraordinare ori de îndată, iar aparatul de specialitate este pus în situația de a redacta diferite rapoarte, referate ori alte acte, contra cronometru. Totuși, de fiecare dată, indiferent de cerințele pe care demnitarii le emiteau și de complexitatea acestora, aparatul de specialitate a reușit să îndeplinească toate sarcinile și atribuțiile care îi revin.

5.2.4. Comportamente manifestate în contact cu cetățenii în general

Primul aspect observat de cercetător a fost adaptabilitatea limbajului și a comportamentului funcționarilor publici la cel al cetățeanului. Al doilea aspect important care ține tot de limbaj, a fost tonalitatea calmă, familiaritatea și amicitia cu care erau abordați cetățenii aparținând oricărei clase sociale sau grup etnic. În legătură cu limbajul utilizat, considerăm a fi importantă și evitarea/lipsa termenilor de specialitate sau a jargonului în discuțiile cu cetățenii, dar și între discuțiile dintre funcționari. Credem că prin aceasta se încearcă stabilirea unui climat de încredere reciprocă și impresia de egalitate între cetățeni și funcționari publici, respectând în același timp principiile transparenței.

În cazul în care rezolvarea cerințelor/problemelor de moment ale cetățeanului necesita un interval mai lung de timp (pentru a se consulta registre, contacta alte departamente sau servicii, etc.), cetățeanul era îndemnat să ocupe un scaun din cele destinate acestui scop în cadrul biroului pentru „a nu aștepta în picioare”. Pe parcursul acestor așteptări, funcționari publici încercau să destindă atmosfera și să evite instalarea unor sentimente de disconfort sau anxietate, fie angajându-se în discuții banale cu cetățenii (despre vreme de cele mai multe ori), fie încercând să își reamintească problema exactă a cetățeanului și să afle mai multe detalii. La finalul oricărei întrevederi între funcționari publici și cetățeni, aceștia din urmă erau îndemnați să revină personal la instituție/birou sau să contacteze telefonic, prin mail ori prin fax instituția, pentru a afla în ce stadiu al

rezolvării se află problema lor sau dacă e nevoie de orice altă informație. Cetățeanul era de asemenea asigurat că: „*Consiliul județean își dă toată silința pentru a rezolva problema semnalată!*”.

Un alt aspect observat încă de la începutul cercetării și confirmat de mai multe ori pe parcursul acesteia face referire la conferirea cetățenilor unui sentiment de justete a cererilor¹ lor și de rezolvare favorabilă a acestora, chiar dacă era evident că răspunsul primit din partea instituției, în temeiul legii, va fi unul negativ. Credem că, deși intențiile erau bune (pentru că astfel se crea un climat favorabil comunicării și se dezamorsau situații tensionate), efectul final al unui asemenea comportament este unul nedorit și negativ, dăunător pentru imaginea de ansamblu a instituției. Din moment ce cetățenii erau „induși” în eroare în legătură cu legalitatea și legitimitatea pretențiilor acestora credem că ei își creau anumite așteptări în legătură cu răspunsul pe care urmau să îl primească. În continuare, putem presupune că în momentul în care cetățenii primeau răspunsul negativ își creau o părere defavorabilă despre instituție („*de ce nu s-a rezolvat cererea din moment ce am fost asigurați că totul va fi bine?*”) și despre funcționarea acesteia. Nu excludem posibilitatea ca aceștia să împărtășească această părere și altor persoane ori să ceară socoteală pentru acest răspuns și diferența dintre comportament și acțiune (deși comportamentul a fost ireproșabil, problema cetățenilor a rămas nerezolvată). De asemenea, în momentul în care cetățenii care au trecut prin acest proces vor reapela la instituție este probabil ca ei să manifeste alt comportament: neîncredere, scepticism, revoltă sau chiar agresivitate, adâncind astfel problemele de comunicare între administrație și cetățeni.

5.2.5. Comportamente manifestate în contact cu anumite persoane defavorizate / situații speciale

În urma observațiilor efectuate în cadrul organizației am identificat o oarecare dualitate în tratamentul cetățenilor, dualitate care va fi tratată prin prezentarea a două cazuri.

Într-un prim caz, funcționarii publici au fost „confrunțați” cu o persoană cu dizabilități psihice care a mai apelat, în repetate rânduri, la acest serviciu, pentru probleme mai mult sau mai puțin reale. Unul din funcționarii publici din birou a observat apropierea acesteia și le-a atras atenția celorlalți în legătură cu ceea ce se va întâmpla. După ce cetățeanul a intrat în birou, funcționarul public a început să îl chestioneze în legătură cu problema pe care o avea, în timp ce ceilalți funcționari ascultau discuția, reținându-se cu greu de la a zâmbi. Deși chestionarea persoanei în cauză făcea parte din atribuțiile firești ale funcționarilor, iar faptul că toți își îndreptau atenția asupra problemei și a discuției în desfășurare poate fi considerat un semn de implicarea în soluționarea

¹ Prin cereri înțelegem orice adresa formulată spre instituția publică: plângeri, petiții, reclamații, cereri pentru informații de interes public, etc.

problemei, atenționarea emisă de funcționar și insistența cu care urmărirea continuarea discuției păreau a denigra cetățeanul în fața membrilor colectivului, chiar dacă nici una din părți nu conștientiza acest lucru. Mai mult, persoana în cauză a fost făcută să creadă că are dreptate sau că cererile sale au un temei, chiar dacă acest lucru nu era adevărat. Ulterior, toți funcționarii publici și-au manifestat verbal admirația (într-un mod perceput de observator ca fiind sincer) față de limbajul folosit de acel cetățean, afirmând că: „*se vede că a fost persoană importantă la viața sa uite numai cum vorbește*”.

În alt caz, două persoane cu dizabilități fizice s-au adresat organizației pentru a cere întrebări și explicații despre posibilitatea de a primi teren, în calitate de tineri căsătoriți, pentru a începe o mică fermă. Acestora li s-a explicat că pentru aceasta nu trebuie să se adreseze Consiliului Județean pentru că acesta nu are atribuții în acel domeniu și că cei doi ar trebui să ceară informații de la primăria localității unde domiciliază. În acest caz tratamentul și limbajul folosit au fost admirabile, fundamental opuse față de cele din situația anterioară.

5.2.6. Comportamente manifestate în relația cu al membri ai instituției

În relație cu colegii de birou se foloseau în general canale informale de comunicare, limbaj amical și tonul familiar, cordial. Formula de adresare utilizată cel mai des consta în folosirea prenumelui, indiferent de vârsta interlocutorilor sau poziția acestora în cadrul ierarhiei formale. Aceleași relații și formule de adresare erau folosite și între membrii biroului și alți funcționari aflați la același nivel ierarhic, ori la nivelul ierarhic imediat următor. În perioadă efectuării acestei cercetări nu au fost descoperite conflicte sau neînțelegeri care să afecteze funcționarea organizației sau relația acestuia cu alte instituții.

5.2.7. Comportamente manifestate în relația cu persoane aflate în cadrul instituției pentru stagii de practică

Pe durata efectuării acestei cercetări, în cadrul Organizației B au efectuat stagii de practică aproximativ 40 de studenți ai Universității Babeș-Bolyai, iar 10 studenți din cadrul aceleiași universități s-au aflat în stagii de intership (voluntariat). S-a observat o diferență în comportamentul membrilor consiliului județean față de cele două categorii de studenți în ceea ce privește atribuțiile care le erau însărcinate și gradul de integrare a acestora în cadrul colectivului de lucru.

Studenții aflați în practică erau implicați mai puțin în activitatea serviciului și erau adesea văzuți mai degrabă ca o povară, decât ca o resursă. De cele mai multe ori aceștia erau trimiși la diferite conferințe sau prezentări susținute de funcționari publici din cadrul consiliului județean ori a serviciilor subordonate (ex: Direcția Generală de Protecția Copilului și Asistență Socială) sau erau însărcinați cu activități simple și repetitive precum numerotarea filelor unor registre/dosare ori lecturarea unor materiale (hotărâri, regulamente, legi, etc.). Activitatea acestora în cadrul instituției se desfășura în afara birourilor instituției, în sălile de conferință libere, fiind oarecum izolați de fluxul principal de muncă.

Internii (sau persoanele aflate în stagii de voluntariat) erau mult mai implicați în activitățile și funcționarea instituției. Activitățile desfășurate de aceștia erau mult mai diverse și nu de puține ori esențiale pentru activitatea biroului: înregistrarea unor cereri în diferite registre (Intrare/Ieșire, al informațiilor de interes public, etc.), redactarea răspunsurilor la cererile primite sau înaintarea acestora spre a fi soluționate, pregătirea unor comunicate de presă și discursuri oficiale, efectuarea unor traduceri, participarea la anumite activități de teren desfășurate de membrii biroului, etc. În momentul în care internii au fost implicați în activitatea altor servicii sau direcții, aceștia au fost folosiți ca o adevărată „resursă”, contribuind la buna desfășurare a activității și facilitând munca funcționarilor. Un asemenea exemplu este mutarea acestora în cadrul Direcției de Administrare Publică și Juridică după ședințele consiliului județean pentru a face transcrierile înregistrărilor audio ale ședințelor, pentru a face diferite consemnări în registrele deținute de această direcție, ori pentru pregătirea unor comunicări spre alte instituții publice ori spre persoanele fizice direct interesate.

Considerăm că această diferențiere a fost realizată din motive ce țin de încredere: urmând să desfășoare activități în cadrul organizației pe o perioadă de aproximativ 3 luni și desfășurând principalele activități în interiorul biroului, internii au putut fi cunoscuți mai bine de funcționari, cărora le-au dobândit încrederea. Odată stabilită încrederea între cele două părți, internii au fost implicați într-un grad mai ridicat în activitățile de zi cu zi ale instituției, dobândind astfel un set de cunoștințe, obligații și recompense (cum ar fi cunoașterea mai amănunțită a modului de funcționare a instituției și a procedurilor sau obținerea accesului la anumite informații interne). Pe de altă parte, persoanele aflate în stagii de practică de două săptămâni nu au reușit să dobândească încrederea funcționarilor, fiind astfel mai puțin integrați în activitățile de bază ale organizației.

5.3. *Prezumții de bază*

Prezumțiile de bază identificate din comportamentul și discuțiile membrilor (derivă atât din produse ale limbajului, cât și din manifestări ale valorilor și credințelor sau din comportamentele observate) pot fi înscrise în arealul a șapte dimensiuni culturale:

- **Timpul monochronic:** „*Fiecare activitate trebuie realizată la timpul ei*” se bazează pe ordonarea în timp a tuturor activităților, pe alcătuirea unor planuri și planificări pe timp scurt, mediu și lung (strategia) și pe abordarea sistematică a problemelor (se soluționează doar o problemă într-un anumit interval de timp, toată atenția fiind concentrată asupra acesteia).

- **Colectivism:** „*Colectivul este mai important decât individul*” sau „*Sacrificarea intereselor individuale pentru cele ale instituției e lăudabilă și*

răsplătită”. Funcționarii depuneau eforturi considerabile pentru îndeplinirea sarcinilor și pentru a preveni orice amenințare sau efect negativ asupra organizației, chiar dacă acest lucru însemna să lucreze peste program ori pro-activ (depășind responsabilitățile și atribuțiile pe care le dețineau).

- Câștigarea statutului: „*Individul este suma faptelor sale*” – „*șansele de a avansa sunt egale și depind de profesionalism*”. Șefii unor servicii erau mai tineri decât o parte din funcționarii pe care îi conduceau, dar mai bine pregătiți (se considera că au fost numiți pe criterii de merit). „Poveștile de succes” sau „miturile” oscilau în jurul unor asemenea indivizii care au ajuns în poziții importante datorită acțiunilor și capacităților de care dispuneau, nu din criterii subiective.

- Distanță mare față de putere: „*Șeful are întotdeauna dreptate*” sau „*șeful știe cel mai bine*” - întrucât acesta a ajuns în aceea poziție printr-o serie de avansări succesive care i-au testat calitățile, este mai bine pregătit profesional și deține toate pârghiile (conectare politică, drept de sancționare, etc).

- Masculinitate - „*Competiția între funcționari poate crește performanțele organizației*”. Majoritatea valorilor promovate în cadrul organizației erau specifice culturilor masculine; se pune accent pe competitivitatea, iar succesul e adjudecat în funcție de realizări materiale sau promovare pe scara ierarhică (confirmară idea de câștigare a statutului pe merit).

- Orientare pe termen lung: această dimensiune este propusă ca rezultat al observării importanței acordate planificării, a comportamentelor care implicau economisirea resurselor (reutilizarea colilor de hârtie degradate ca și ciorne, economisirea energiei electrice, etc.) și a diferitelor strategii și planuri care presupuneau atingerea unor obiective pe termen lung ori pregătirea timpurie a unor activități viitoare.

- Evitarea incertitudinii: „*Regulile și regulamentele trebuie respectate cu orice preț*” (chiar dacă acestea îngreunează activitatea instituției și întârzie soluționarea problemelor). Anunțarea unor schimbări în cadrul organizației (regulamente, structură, atribuții ale personalului) erau urmate de scepticism și neîncredere din partea funcționarilor. Reglementările formale erau destul de stufoase și încercau să cuprindă absolut toate aspectele organizaționale, iar devierea de la acestea era sancționată. Amintim aici și faptul că unul din cele mai importante avantaje (poate chiar cel mai important) al funcției publice este stabilitatea pe post, siguranța locului de muncă și capacitatea de a face previziuni pentru viitor.

6. Concluzii

Cultura organizațională este deosebit de complexă, parțial invizibilă și de aceea, foarte greu de observat și analizat. Importanța studierii conceptului și actualitatea temei derivă din funcțiile culturii organizaționale: ajută la integrarea

membrilor în organizații, direcționează membrii și grupurile în vederea realizării obiectivelor, realizează protecția acestora față de amenințările mediului extern, păstrează și transmite valorilor și tradițiilor organizației. Cu alte cuvinte, cultura reprezintă motorul intern sau partea de software (relații interumane informale, valori, motivații, atitudini) care alături de hardware (tehnologia folosită, resursele financiare, etc.) alcătuiește totul unitar denumit organizație. Cultura organizațională poate reprezenta o resursă importantă pentru sectorul public, mai ales dacă avem în vedere limitările bugetare (Moldovan, 2023) sau efectele pandemiei (Moldovan, Macarie și Barnes, 2024) asupra administrației.

Scopul acestei cercetări nu este de a judeca anumite fapte, valori sau comportamente ori de a blama elementele culturale existente și adoptate de membrii organizațiilor analizate. Obiectivul final este unul pur științific, de a prezenta exemple ale culturii organizaționale, de a identifica în mod practic elementele culturii organizaționale și de a prezenta modul în care cultura organizațională poate fi conceptualizată și analizată din perspectivă calitativă, complementar abordărilor cantitative.

Liderii instituțiilor publice ar trebui să realizeze astfel de demersuri analitice pentru a cunoaște mai bine subordonații pe care îi conduc, așteptările, crezurile, valorile și nevoile acestora. Doar cunoscând temeinic cultura organizațională, conducătorii instituțiilor pot acționa în vederea creșterii eficienței organizațiilor prin reforme tehnologice, de management și mai ales culturale.

Referințe bibliografice:

1. Ahmad, A., Karim, N. și Jan, F.A., „Organization Culture and Its Impact on Performance: A Comparative Study of Public and Private Sector Universities”, 2017, *Journal of Organizational Behavior Research*, vol. 2, nr. 1, pp. 1-15.
2. Andrianu, A.B., „Resilient Organizational Culture: Cluj-Napoca Case Study”, 2020, *Eastern Journal of European Studies*, vol. 11, nr. 1, pp. 335-357.
3. Armenakis, A. și Lang, I., „Forensic Diagnosis and Transformation of an Organizational Culture”, 2013, *Journal of Change Management*, vol. 14, nr. 2, pp. 149-170.
4. Armenakis, A., Brown, S. și Mehta, A., „Organizational Culture: Assessment and Transformation”, 2011, *Journal of Change Management*, vol. 11, nr. 3, pp. 305-328.
5. Bailey, B., Benson, A.J. și Bruner, M.W., „Investigating the Organisational Culture of CrossFit”, 2019, *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, vol. 17, nr. 3, pp. 197-211.
6. Baumgartner, R.J., „Organizational Culture and Leadership: Preconditions

- for the Development of a Sustainable Corporation”, 2009, *Sustainable Development*, vol. 17, nr. 2, pp. 102-113.
7. Cirka, C. și Messikomer, C., „Behind the Façade: Aligning Artifacts, Values, and Assumptions in Assisted Living”, 2012, *Business and Professional Ethics Journal*, vol. 31, nr. 1, pp. 79-107.
 8. Cole, J. și Martin, A.J., „Developing a Winning Sport Team Culture: Organizational Culture in Theory and Practice”, 2018, *Sport in Society*, vol. 21, nr. 8, pp. 1204-1222.
 9. Curado, C., Henriques, P., Oliveira, M. și Martins, R., „Organisational Culture as an Antecedent of Knowledge Sharing in NGOs”, 2023, *Knowledge Management Research & Practice*, vol. 21, no. 3, pp. 449-461.
 10. Handberg, C. și Werlauff, U., „Cross-sectorial Collaboration on Policy-driven Rehabilitation Care Models for Persons with Neuromuscular Diseases: Reflections and Behavior of Community-based Health Professionals”, 2022, *BMC Health Services Research*, vol. 22, articol nr. 1168.
 11. Hîntea, C. și Mora, C., „Cultura organizațională în administrația publică”, 2005, *Revista Transilvană de Științe Administrative*, vol. 1, nr. 13, pp. 81-86.
 12. Hîntea, C.E., *Management public*, Cluj-Napoca: Accent, 2008.
 13. Hogan, S.J. și Coote, L.V., „Organizational Culture, Innovation, and Performance: A Test of Schein’s Model”, 2014, *Journal of Business Research*, vol. 67, nr. 8, pp. 1609-1621.
 14. Hudrea, A. și Andrianu, B., „Denison’s Culture Model in the Context of Romanian Prefectures. Is There Room for Improvement?”, 2024, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, nr. 73 E, pp. 94-114.
 15. Hudrea, A. și Andrievici, L., „Cultură organizațională în universități”, 2016, *Revista Transilvană de Științe Administrative*, vol. 1, nr. 38, pp. 62-70.
 16. Hudrea, A. și Tripon, C., „Organizational Culture of the Public Sector. A Study of Romanian Public Organizations”, 2016, *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, nr. 53, pp. 97-113.
 17. Hudrea, A., „Cultură organizațională în România. O analiză a cercetărilor în domeniu”, 2015, *Revista Transilvană de Științe Administrative*, vol. 2, nr. 37, pp. 120-131.
 18. Jaba, E. și Grama, A., *Analiza statistică cu SPSS sub Windows*, Iași: Polirom, 2004.
 19. Khalid, A., Bibi, B. și Akhtar, C.S., „Role of Leaders in the Development and Maintenance of Organisational Culture through Artefacts”, 2020, *Middle East Journal of Management*, vol. 7, nr. 2, pp. 132-149.
 20. Killett, A., Burns, D., Kelly, F., et al., „Digging Deep: How Organisational Culture Affects Care Home Residents’ Experiences”, 2016, *Ageing and Society*, vol. 36, nr. 1, pp. 160-188.
 21. Kock, D., „A Model for Establishing a Quality Culture in a Major Private

-
- Security Company", 2009, *Total Quality Management & Business Excellence*, vol. 20, nr. 8, pp. 787-798.
22. Kong, S.H., „A Portrait of Chinese Enterprise through the Lens of Organizational Culture”, 2003, *Asian Academy of Management Journal*, vol. 8, nr. 1, pp. 83-102.
 23. Macarie, F.C. și Moldovan, O., „Cultura organizațională – O abordare teoretică”, în Macarie, F.C. (coord.), *Politica de gen în organizațiile publice*, Cluj-Napoca: Eikon, 2011, pp. 17-96.
 24. Macarie, F.C., Hințea, C. și Mora, C.M., „Gender and Leadership. The Impact of Organizational Culture of Public Institutions”, 2011, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, nr. 32 E, pp. 146-156.
 25. Makumbe, W. și Washaya, Y.Y., „Organisational Culture and Innovation: Testing the Schein Model at a Private University in Zimbabwe”, 2022, *Cogent Business & Management*, vol. 9, nr. 1, pp. 1-17.
 26. Mamatha, S.V. și Geetanjali, P., „Founder Leaders and Organization Culture: A Comparative Study on Indian and American Founder Leaders Based on Schein’s Model of Organizational Culture”, 2020, *IIM Kozhikode Society & Management Review*, vol. 9, nr. 1, pp. 23-33.
 27. Mills, C. și Hoeber, L., „Exploring Organizational Culture through Artifacts in a Community Figure Skating Club”, 2013, *Journal of Sport Management*, vol. 27, nr. 6, pp. 482-496.
 28. Moldovan, O. și Macarie, F.C., „How to Change the Informal Side? A Comparative Analysis of Organizational Culture Transformation Models”, 2014, *Managerial Challenges of the Contemporary Society*, vol. 7, nr. 2, pp. 40-45.
 29. Moldovan, O. și Macarie, F.C., „Cultura organizațională în administrația publică: O analiză comparativă”, 2016, *Revista Transilvană de Științe Administrative*, vol. 2, nr. 39, pp. 123-139.
 30. Moldovan, O., „Organizational Culture under the Microscope: Empirical Analysis of a Romanian Local Authority”, 2012, *Managerial Challenges of the Contemporary Society*, vol. 4, nr. 4, pp. 34-39.
 31. Moldovan, O., „Sustainability, Development Regions and Local Revenue Mobilization in Romania”, 2023, *Journal of Public Administration, Finance and Law*, nr. 28, pp. 250-274.
 32. Moldovan, O., Macarie, F.C. și Barnes, D., „Public Administration Education during the Covid-19 Pandemic. Teaching Experiences and Policy Implications”, 2024, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, nr. 72 E, pp. 78-97.
 33. Pedraza-Alvarez, L., Obispo-Salazar, K., Vásquez-González, L. și Gómez-Gómez, L., „Organizational Culture Edgar Schein’s Theory: A Phenomenological Study”, 2015, *Clio America*, vol. 9, nr. 17, pp. 17-25.

34. Pell, D.J. și Amigud, A., „The Higher Education Dilemma: The Views of Faculty on Integrity, Organizational Culture, and Duty of Fidelity”, 2023, *Journal of Academic Ethics*, vol. 21, nr. 1, pp. 155-175.
35. Pink, M., Saunders, J. și Stynes, J., „Reconciling the Maintenance of On-field Success with Off-field Player Development: A Case Study of a Club Culture within the Australian Football League”, 2015, *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 21, pp. 98-108.
36. Quinn, S., Waheduzzaman, W. și Djurkovic, N., „Impact of Organizational Culture on Bullying Behavior in Public Sector Organizations”, 2024, *Public Personnel Management*, [Online] disponibil la adresa <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00910260241287619>, accesat la data de 28 noiembrie 2024.
37. Rus, M. și Rusu, D.O., „The Organizational Culture in Public and Private Institutions”, 2015, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, vol. 187, pp. 565-569.
38. Șandor, D.S., *Analiză și cercetare în administrația publică*, Cluj-Napoca: Accent, 2005.
39. Schein, E.H., *Organizational Culture and Leadership*, 2nd edition, San Francisco: Jossey-Bass. 1992.
40. Schein, E.H., *Organizational Culture and Leadership*, 3rd edition, Jossey-Bass, 2004.
41. Schöbel, M., Klostermann, A., Lassalle, R., Beck, J. și Manzey, D., „Digging Deeper! Insights from a Multi-method Assessment of Safety Culture in Nuclear Power Plants based on Schein’s Culture Model”, 2017, *Safety Science*, vol. 95, pp. 38-49.
42. Singaram, S. și Mayer, C.H., „The Influence of the Fourth Industrial Revolution on Organisational Culture: An Empirical Investigation”, 2022, *Frontiers in Psychology*, vol. 13.
43. Skar, P., Bruce, A. și Sheets, D., „The Organizational Culture of Emergency Departments and the Effect on Care of Older Adults: A Modified Scoping Study”, 2015, *International Emergency Nursing*, vol. 23, nr. 2, pp. 174-178.
44. Vlaicu, F.L., Neagoe, A., Țîru, L.G. și Otovescu, A., „The Organizational Culture of a Major Social Work Institution in Romania: A Sociological Analysis”, 2019, *Sustainability*, vol. 11, nr. 13.
45. Weber, G. și Malte, M., „Transforming Organizational Culture amidst a Diverse Workforce: A Qualitative Study in the Service Industry”, IUBH Discussion Papers - Human Resources, no. 1/2021, IUBH Internationale Hochschule, Bad Honne, 2021, [Online] disponibil la adresa la <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/231359/1/174837818X.pdf>, accesat la data de 8 noiembrie 2024.

Anexa 1

Grilă de observație a culturii organizaționale

Nivelul artefactelor: (elemente observabile din exterior, fără impact asupra subiecților) și corespunzătoare primelor contacte.	- Arhitectura clădirii.
	- Amenajarea interioară a birourilor.
	- Nivel tehnologic.
	- Logoul instituției.
	- Vestimentația și limbajul manifestate față de cetățeni.
	- Elemente inedite.
Credințe și valori expuse: (elemente observabile din interiorul instituției, cu un impact minim asupra subiecților). Informații prelevate prin observație directă pe parcursul implicării cercetătorului în activitatea instituției.	Comportamentul și limbajul folosite în relație cu: - cetățenii. - colegii de birou, alți membrii ai instituției. - persoane aflate în stagii de practică, internship / voluntariat.
	Comportament în situații de criză.
	Produse ale limbajului: mituri, povestiri, tabuuri.
	- Activități desfășurate.
	- Elemente inedite, ieșite din comun.
Posibile prezumții de bază: Prezumții identificate după încheierea studiului și coroborate cu rezultatele obținute prin analiza informațiilor cantitative.	- Rezultate ale discuțiilor informale.
	Referitoare la posibile valori fundamentale care ghidează comportamentul funcționarilor

INSTRUMENTELE CONSULTĂRII PUBLICE ÎN AMALGAMAREA VOLUNTARĂ A COLECTIVITĂȚILOR TERITORIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

PUBLIC CONSULTATION INSTRUMENTS IN THE VOLUNTARY AMALGAMATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

DOI: 10.5281/zenodo.16440204

UDC: 35.07(478)=111

Ina FILIPOV

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

E-mail: inafilipov@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8524-6784

Rezumat: Consultarea publică reprezintă o componentă importantă în procesul de reformă administrativă, asigurând legitimitatea deciziilor în cadrul amalgamării voluntare a colectivităților teritoriale. Aceasta facilitează dialogul între autoritățile locale și cetățeni, contribuind la creșterea transparenței și responsabilității administrative. Prezentul demers propune o analiză critică și sistematică a cadrului normativ și metodologic care reglementează procesul de consultare publică în contextul amalgamării voluntare a colectivităților teritoriale din Republica Moldova. Pornind de la premisa că dimensiunea participativă reprezintă un element esențial al validității democratice în reformele administrativ-teritoriale, consultarea publică este conceptualizată nu doar ca o cerință legală formală, ci ca un mecanism complex de echilibrare între autoritatea instituțională și voința comunității, îndeplinind funcții deliberative, informative și de mobilizare. Lucrarea evidențiază faptul că succesul reformei teritoriale depinde de desfășurarea efectivă a procesului de consultare publică, de integrarea reală și consistentă a opiniilor cetățenilor și de anagajamentul politic de a transforma participarea publică într-un mecanism real de influențare și legitimare a deciziilor în cadrul amalgamării voluntare a colectivităților teritoriale.

Cuvinte cheie: consultare publică, amalgamare voluntară, administrație publică locală, proces decizional, reformă administrativ-teritorială, transparență decizională

Abstract: Public consultation represents an important component in the process of administrative reform, ensuring the legitimacy of decisions within the framework of the voluntary amalgamation of territorial communities. It facilitates dialogue between local authorities and citizens, contributing to the increase of transparency and administrative accountability. The present endeavour proposes a critical and systematic analysis of the normative and methodological framework that regulates the public consultation process in the context of the voluntary amalgamation of territorial communities in the Republic of Moldova. Starting from the premise that the participatory dimension represents an essential element of democratic validity in administrative-

territorial reforms, public consultation is conceptualized not only as a formal legal requirement, but as a complex mechanism of balancing institutional authority and community will, fulfilling deliberative, informative, and mobilizing functions. The paper highlights that the success of territorial reform depends on the effective conduct of the public consultation process, on the real and consistent integration of citizens' opinions, and on the political commitment to transform public participation into a genuine mechanism for influencing and legitimizing decisions within the framework of the voluntary amalgamation of territorial communities.

Key words: *public consultation, voluntary amalgamation, local public administration, decision-making process, administrative-territorial reform, decision-making transparency*

Introducere

În Republica Moldova, amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale (UAT) este reglementată de Legea nr. 225/2023 privind amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale (2023) și de Metodologia de amalgamare voluntară a unităților administrativ-teritoriale aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 925 din 29.11.2023 (2023), care stabilește etapele și condițiile de implementare a procesului. Un element central al acestui proces îl constituie consultarea publică, menită să asigure legitimitatea democratică a deciziilor de reorganizare teritorială și să reflecte interesul colectivităților afectate de modificările structurale. Această abordare marchează o schimbare de paradigmă în guvernanta locală, prin deplasarea accentului de la decizia unilaterală a autorităților către un model participativ, în care cetățenii sunt recunoscuți ca parteneri activi în procesul decizional.

Astfel, amalgamarea voluntară, ca politică de consolidare teritorială, presupune nu doar reorganizarea formală a structurilor instituționale, ci și reconfigurarea relațiilor dintre stat, administrația publică locală și cetățeni. Din această perspectivă, consultarea publică devine o expresie a capacității de guvernare locală în sens larg, care include dimensiuni precum transparența, responsabilitatea, capacitatea deliberativă și dialogul interactorial (Palaric, Thijs & Hammerschmid, 2017). În acest sens, procesul consultativ este inseparabil de logica unei guvernări participative și coezive, orientată către incluziune și acceptare socială a deciziilor administrative.

Dintr-o perspectivă conceptuală, literatura de specialitate plasează consultarea publică în centrul guvernantei participative, în care cetățenii nu sunt simpli destinatari ai deciziei administrative, ci actori deliberativi implicați activ în procesul de formulare a politicilor (Fung, 2006; Nabatchi & Leighninger, 2015). Aceasta presupune o abordare integrată în care consultarea publică îndeplinește funcții multiple: informare, deliberare, mobilizare, dar și legitimare a deciziilor care influențează direct organizarea teritoriului și a serviciilor publice locale.

Un reper analitic esențial în înțelegerea calității participării cetățenești este oferită de modelul conceptual propus de Sherry R. Arnstein în articolul său fundamental *A Ladder of Citizen Participation* (1969). Arnstein descrie participarea ca o scară compusă din opt trepte, organizate în trei categorii: non-participare (manipulare, terapie), participare simbolică (informare, consultare, placare) și participare autentică (parteneriat, delegare a puterii, control cetățenesc). Acest model permite nu doar cartografierea formelor de participare, ci și o evaluare critică a nivelului de influență real al cetățenilor în procesul decizional.

Dacă modelul lui Arnstein oferă o tipologie a nivelurilor de participare, abordarea lui Abelson și Gauvin aduce în discuție efectele concrete ale implicării cetățenilor asupra procesului decizional. În completarea acestor perspective teoretice, Abelson și Gauvin (2006) propun o analiză sistematică a impactului participării publice, evidențiind trei dimensiuni esențiale: impactul asupra politicilor, impactul asupra procesului decizional și impactul asupra cetățenilor. Cei doi autori subliniază că participarea eficientă nu se reduce la consultarea formală, ci presupune capacitatea de influențare reală, îmbunătățirea calității deciziilor și consolidarea capitalului civic. Această abordare este deosebit de relevantă în contextul reformelor teritoriale, unde legitimitatea deciziilor depinde de gradul de implicare și de recunoaștere a voinței comunităților locale.

Ideea respectivă este consacrată la nivel normativ european prin Carta Europeană a Autonomiei Locale (Consiliul Europei, 1985). Articolele 4 și 5 ale Cartei prevăd explicit obligația autorităților de a consulta colectivitățile locale în orice proces de reorganizare teritorială, inclusiv prin referendumuri acolo unde legislația o permite. Prevederile respective sprijină abordarea participativă în reorganizările teritoriale și justifică integrarea mecanismelor consultative în procesele de amalgamare.

Această obligație este reflectată și în actele normative ale Republicii Moldova, precum Legea nr. 225/2023 privind amalgamarea voluntară a UAT și Hotărârea Guvernului nr. 925/2023, care aprobă metodologia specifică de implementare a acestui proces. În completare, Legea nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional (2008) și Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală oferă cadrul general pentru participarea cetățenilor la elaborarea politicilor publice la nivel local (2006), inclusiv Legea nr. 764/2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova (2001), Legea nr. 100/2017 privind actele normative (2017).

Așadar, în Republica Moldova, conceptul de consultare publică nu este reglementat printr-un act normativ distinct și autonom, ci este subsumat principiilor mai largi ale transparenței decizionale și participării cetățenești. Aceste reglementări oferă un cadru general și cumulativ pentru asigurarea

participării cetățenilor la procesul decizional, fără a contura însă un regim juridic unitar și specific al consultării publice.

Cu toate acestea, valoarea consultărilor publice se subsumează aplicării efective a principiului transparenței în procesul decizional, ceea ce contribuie la creșterea încrederii în deciziile și reglementările adoptate, acestea fiind elaborate cu implicarea părților interesate (Cornea, 2009, p. 78). Această transparență este indispensabilă în administrația publică locală, unde consultarea cetățenilor și a actorilor comunitari nu doar legitimează deciziile, ci susține o guvernare deschisă, participativă și responsabilă (Șaptefrăți, 2020; Boc, 2021). În contextul reorganizării teritoriale, este esențială o restructurare instituțională orientată spre participare civică și responsabilitate democratică, deoarece legitimarea reformelor depinde în mod direct de implicarea activă a comunităților locale (Cornea, 2019, pp. 112–115). Democrația participativă presupune, astfel, o implicare constantă a cetățenilor, ce depășește momentele electorale, prin mecanisme instituționalizate de dialog și control democratic (Dulschi, 2019). În acest cadru, consultarea publică devine un mecanism esențial de implicare a cetățenilor în formularea politicilor, contribuind la consolidarea capitalului social și la ajustarea deciziilor administrative în funcție de nevoile reale ale colectivităților (Abelson & Gauvin, 2006).

Pornind de la aceste premise teoretice și normative, articolul își propune să analizeze critic și sistematic cadrul normativ și metodologic care reglementează consultarea publică în procesul de amalgamare voluntară a colectivităților teritoriale din Republica Moldova. Analiza se bazează pe cercetarea documentară, care include examinarea legislației naționale relevante, a actelor administrative locale disponibile în Registrul actelor locale, precum și a literaturii de specialitate privind guvernarea participativă. De asemenea, sunt investigate formele instituționalizate ale consultării, etapele procedurale parcurse și gradul de formalizare a participării cetățenilor. În consecință, lucrarea susține ideea că succesul reformei teritoriale depinde în mod esențial de efectivitatea mecanismelor consultative, de calitatea dialogului instituțional și de nivelul de angajare politică orientat spre transformarea consultării într-un proces autentic de influențare și de participare reală în luarea deciziilor.

Metodologia cercetării

Studiul urmărește examinarea instrumentelor consultării publice utilizate în procesul de amalgamare voluntară a colectivităților teritoriale din Republica Moldova. În acest scop, cercetarea a inclus analiza cadrului legal în vigoare ce fundamentează mecanismele de participare publică în procese de reformă teritorială, precum și a actelor emise la nivel local, disponibile pe platforma guvernamentală amalgamare.gov.md, în Registrul actelor locale sau pe paginile oficiale ale autorităților publice locale.

Cele din urmă au fost supuse analizei de conținut cu scopul de a identifica formele instituționalizate ale consultării, etapele procedurale parcurse și gradul de formalizare a participării cetățenilor în contextul amalgamării. Pentru ancorarea teoretică a studiului și definirea unui cadru conceptual adecvat guvernanței participative în reformele administrativ-teritoriale, cercetarea este susținută printr-o lectură critică a literaturii de specialitate, naționale și internaționale.

Pentru analiza empirică, au fost selectate patru clustere teritoriale reprezentative care au avansat concret în procesul de amalgamare voluntară, finalizând etapa de informare și consultare a comunităților locale. Documentația oficială emisă în perioada 2023–2025 a fost colectată sistematic din Registrul actelor locale (<https://actelocale.gov.md>) și de pe platforma digitală oficială dedicată monitorizării procesului de amalgamare (amalgamare.gov.md). Iar modelul teoretic propus de Arnstein (1969) a fost utilizat pentru evaluarea nivelului efectiv al implicării cetățenești în cadrul consultărilor, ierarhizând formele de participare de la simpla informare până la co-decizie și exercitarea efectivă a puterii.

Această abordare integrată facilitează o înțelegere complexă și nuanțată a modului în care consultarea publică este reglementată și aplicată efectiv în contextul procesului de amalgamare voluntară.

Rezultate

În conformitate cu Metodologia privind amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 925/2023 (2023), autoritățile publice locale au obligația legală de a organiza consultări publice structurate și transparente, anterior adoptării deciziilor referitoare la reorganizarea administrativ-teritorială. Această procedură se înscrie în cadrul mai larg al Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional (2008), care reglementează principiile și modalitățile de implicare a cetățenilor în procesele decizionale publice.

Procesul de consultare este definit printr-un set riguros de etape obligatorii și recomandări, cu scopul de a maximiza gradul de participare civică, transparență și informare corectă a comunităților locale. Potrivit HG nr. 925/2023, consultarea devine obligatorie imediat după aprobarea proiectului de decizie privind amalgamarea de către grupul de lucru comun responsabil pentru proces (pct. 28), asigurând astfel că toate inițiativele sunt supuse dezbaterii publice prealabile. Durata minimă a consultării este stabilită la 30 de zile, interval temporal necesar pentru asigurarea unei participări reale și informate a cetățenilor (pct. 28).

Strategia de consultare este lăsată la latitudinea autorităților locale, care trebuie să aleagă metode adaptate specificului comunității, însă cu respectarea

unor condiții minime obligatorii. Astfel, sunt impuse două forme obligatorii de informare: publicarea proiectului pe site-ul oficial al autorității și afișarea informațiilor la sediul acesteia (pct. 30). Totodată, se impune aplicarea a cel puțin trei forme de consultare efectivă, selectate dintr-un set prestabilit, ce include dezbateri publice, audieri, sondaje de opinie, adunări generale ale locuitorilor sau ale reprezentanților aleși și referendum local consultativ (pct. 30).

Transparența procesului este asigurată și prin obligativitatea desfășurării ședințelor consiliilor locale în regim public, cu anunțuri prealabile conforme prevederilor Legii nr. 239/2008 (pct. 31). De asemenea, metodologia permite organizarea consultărilor comune pentru mai multe UAT, în funcție de proximitatea geografică și interesele comune ale localităților implicate (pct. 33), facilitând o abordare rațională și eficientă care promovează coerența regională.

Un aspect esențial îl constituie colaborarea cu experți independenți, organizații neguvernamentale și parteneri de dezvoltare, care pot susține procesul prin aportul lor tehnic și expertiză profesională, sporind astfel credibilitatea și calitatea consultării (pct. 34). În fine, cadrul legal prevede posibilitatea organizării referendumului local consultativ, un instrument democratic ce exprimă direct voința cetățenească, deși decizia finală rămâne în competența consiliului local (pct. 35-37).

Pentru asigurarea trasabilității și responsabilității procesului, toate opiniile, obiecțiile și recomandările colectate în consultări trebuie documentate în procese-verbale, tabele de sinteză și alte documente oficiale (pct. 38), care se anexează la proiectul de decizie supus aprobării (HG nr. 925/2023, 2023). Această documentare constituie un suport indispensabil pentru evaluarea calității și legitimității procesului decizional.

Pentru o clarificare sintetică a etapelor și obligațiilor impuse, *Tabelul 1* prezintă un rezumat al celor mai relevante aspecte reglementate prin HG nr. 925/2023.

Tabelul 1. Etapele consultării publice în procesul de amalgamare voluntară

Etapă	Descriere	Cerințe
Inițierea consultării	După aprobarea proiectului de decizie de către grupul de lucru comun	Consultarea este obligatorie și trebuie demarată imediat după aprobarea proiectului
Durata consultării	Minimum 30 de zile	Perioadă obligatorie, pentru asigurarea unei participări reale și informate
Stabilirea strategiei	APL decid asupra metodelor concrete de consultare	Trebuie să asigure transparență și o participare cât mai largă a cetățenilor

Forme de informare (obligatorii)	Publicarea proiectului pe site-ul oficial; Afișarea informației la sediul autorității.	Aceste forme sunt obligatorii pentru toate UAT-uri implicate
Forme de consultare (minim 3 obligatorii)	Dezbateri publice; Audieri publice; Sondaje de opinie; Adunări generale ale locuitorilor sau ale reprezentanților aleși; Referendum local consultative.	Se aleg cel puțin trei forme dintre cele menționate, pentru a asigura o consultare diversificată
Ședințele consiliilor locale	Publice, cu anunț prealabil conform art. 13 din Legea nr. 239/2008	Asigură transparența procesului decizional
Consultări comune (opțional)	Organizarea de consultări comune pentru mai multe UAT, în funcție de proximitatea geografică	Se realizează la decizia autorităților locale implicate
Implicarea experților (opțional)	Colaborare cu specialiști independenți, ONG-uri, parteneri de dezvoltare	Sprrijin tehnic și expertiză externă pentru creșterea calității și credibilității procesului
Referendum local (opțional)	Inițiat conform prevederilor Codului electoral, finanțat din buget	Are caracter consultativ, decizia finală aparține consiliului local
Documentarea rezultatelor	Întocmirea proceselor - verbale, tabelelor de sinteză și altor documente oficiale	Documentele se anexează la proiectul de decizie supus aprobării, asigurând trasabilitate și responsabilitate

Sursa: Elaborat de autor în baza Metodologiei de amalgamare voluntară a unităților administrativ-teritoriale din 29.11.2023

Pentru a sprijini aplicarea unitară a metodologiei, Cancelaria de Stat, în colaborare cu Institutul Național Democratic (NDI Moldova), a elaborat și transmis autorităților locale un model de *Plan-tip de acțiuni privind amalgamarea voluntară* (Cancelaria de Stat, 2024, anexa 1 și anexa 3), care constituie o metodologie operațională pentru desfășurarea consultărilor comunitare, incluzând în mod explicit etapele consultării publice. Această metodologie, adaptată după bune practici din Regatul Unit al Marii Britanii și testată pe parcursul a peste 12 ani în mai mult de 200 de unități administrativ-teritoriale din Republica Moldova, stabilește etapele procesului de consultare,

responsabilitățile instituționale, instrumentele de comunicare și termenele-limită aferente.

Perioada recomandată pentru desfășurarea consultărilor este de minimum trei luni, considerată suficientă pentru a permite atât reprezentanților administrației locale, cât și cetățenilor, să înțeleagă procesul și să participe efectiv la acesta. Instrumentele metodologice utilizate includ sondaje comunitare, chestionare, interviuri de tip ușă-la-ușă, ateliere participative și întâlniri publice, toate concepute pentru a facilita o implicare deliberativă și informată a comunității.

Documentul oferă instrucțiuni clare privind responsabilitățile instituționale, mijloacele de diseminare a informației, formularele standardizate de participare și termenele-limită. Deși reprezintă un instrument esențial pentru standardizarea procesului, aplicarea concretă a Planului-tip rămâne, însă, în mare măsură la discreția autorităților locale, în funcție de capacitatea administrativă și cultura organizațională a fiecărei unități.

Astfel, o analiză critică a acestui plan evidențiază o serie de limitări metodologice și conceptuale semnificative. În primul rând, deși documentul promovează participarea comunitară, această participare este în mare măsură mediată și coordonată de autoritățile locale, precum și de actori externi implicați în proces (de exemplu, formatori din cadrul NDI sau programul „Mă Implic”) (Cancelaria de Stat, 2024, p.14-16), ceea ce poate reduce caracterul deliberativ al consultării publice și genera percepția unui control instituțional accentuat asupra procesului decizional. Această dinamică poate autonomia și încrederea cetățenilor în rolul lor real de parteneri în dialogul democratic.

În al doilea rând, instrumentele utilizate precum publicații tipărite distribuite în fiecare gospodărie, chestionare fizice și evenimente locale de consultare, sunt adaptate în mod evident contextului rural, oferind o acoperire tradițională și directă a populației. Totuși, lipsa integrării unor mecanisme digitale sau a unor platforme de feedback continuu limitează accesul și participarea unor segmente importante ale comunității, în special tinerii și migranții temporari, pentru care comunicarea digitală reprezintă canalul principal de informare și exprimare a opiniilor (Smith, 2009). Această omisiune reduce potențialul de reprezentativitate și diversitate a opiniilor colectate.

Mai mult, planul nu prevede niciun mecanism formal pentru evaluarea independentă a procesului de consultare și nici un cadru clar de monitorizare a impactului reformei post-amalgamare. Lipsa acestor mecanisme de evaluare și monitorizare restrânge transparența, responsabilitatea și capacitatea instituțională de a ajusta politicile și măsurile în funcție de rezultate concrete, elemente esențiale pentru consolidarea încrederii și legitimității instituționale (OECD, 2022).

Prin urmare, deși planul demonstrează o intenție clară de democratizare a procesului decizional, eficiența și legitimitatea acestuia pot fi substanțial

îmbunătățite prin integrarea unor principii autentice de democrație deliberativă, diversificarea canalelor și instrumentelor de consultare (inclusiv digitale), precum și instituirea unor mecanisme riguroase de evaluare participativă și monitorizare post-implementare.

Discuții

Având în vedere cadrul procedural general și reflecțiile asupra planului-tip de consultare, următorul nivel al analizei se concentrează pe modul concret în care aceste orientări sunt puse în practică la nivel local. Astfel, pentru o examinare aplicată, a fost realizată analiza conținutului documentelor din Registrul actelor locale (<https://actelocale.gov.md>), cu identificarea documentelor emise de autoritățile locale în perioada 2023–2025, în legătură cu procedurile de consultare publică privind amalgamarea voluntară, precum și de pe platforma amalgamare.gov.md. Aceasta o platformă online dedicată informării și monitorizării procesului de amalgamare voluntară a unităților administrativ-teritoriale din Republica Moldova. Noua resursă oferă acces la date actualizate, instrumente interactive și informații esențiale pentru comunitățile implicate în acest proces.

Platforma integrează o hartă interactivă, care permite vizualizarea fiecărei unități administrative-teritoriale și a stadiului în care se află în procesul de amalgamare. Fiecare vizitator poate accesa detalii specifice despre localitățile incluse și poate lăsa sugestii prin intermediul unei secțiuni dedicate. Harta interactivă a fost realizată în colaborare cu Asociația ADEPT, cu sprijinul financiar al Ambasadei Regatului Țărilor de Jos în Moldova (ADEPT, 2024).

În pofida existenței unui cadru procedural și metodologic clar care reglementează etapele și obligațiile privind consultarea publică în procesul de amalgamare voluntară, implementarea practică a acestor prevederi se manifestă într-un mod eterogen. Astfel, un număr semnificativ de unități administrativ-teritoriale din Republica Moldova au inițiat procedura de amalgamare voluntară conform Legii nr. 225/2023 și Hotărârii Guvernului nr. 925/2023 privind metodologia procesului, însă doar patru clustere teritoriale au parcurs efectiv etapa de informare și consultare a comunităților locale. Această situație relevă un caracter inegal și fragmentat al implementării, semnalând totodată provocările legate de capacitatea administrativă, nivelul de mobilizare locală și accesul la expertiză în domeniul participării publice.

Pentru acest demers, au fost selectate și analizate patru clustere care au avansat în procesul de amalgamare voluntară, parcurgând inclusiv etapa de informare și consultare a comunității, prezentate sintetic în tabelul următor (*Tabelul 2*):

Tabel 2. Etapa de consultare publică în clusterelor de amalgamare voluntară

Nr.	Cluster / Localități	Perioada consultării	Metode utilizate	Gradul de participare	Observații
1	Fălești 1 – com. Chetriș, s. Călinești, s. Hîncești	Septembrie 2024 – Mai 2025	Dezbateri și audieri publice, afișaj, rețele sociale, distribuirea publicației, chestionare	Activă, cu implicarea tinerilor și cadrelor didactice	Documentare completă, sprijin din partea Cancelariei de Stat
2	Leova 1 – or. Leova, s. Sărata-Răzeși, s. Tochile-Răducani, s. Sîrma	Decembrie 2024 – Mai 2025	Dezbateri și audieri publice, afișaj, materiale informative, distribuirea publicației, chestionare,	Reușită, reprezentare diversă	Proces transparent, exemplu de bună practică
3	Căușeni 1 – com. Baimaclia, s. Taraclia	Aprilie – Septembrie 2024	Distribuirea publicației, chestionare	Moderată, cu implicarea consilierilor locali	Consultări documentate, cu participare inegală
4	Anenii Noi 1 – com. Calfa, com. Telița, s. Roșcani	Mai 2024 – Martie 2025	Consultări pe sectoare, adunarea comunității, afișaj, rețele sociale, distribuirea publicației, chestionare	Bună, cu implicarea partenerilor externi	Proces susținut de ONG-uri locale

Sursa: Elaborat de autor în baza documentelor disponibile pe platforma amalgamare.gov.md și actelocale.gov.md

Clusterul Leova 1 reprezintă unul dintre cele mai avansate și consistente exemple de implementare a metodologiei consultării publice în procesul de amalgamare voluntară. Autoritățile locale din cele patru unități administrativ-teritoriale implicate au respectat cu rigurozitate cadrul legal, inclusiv prevederile Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional, Legea nr. 225/2023 și Hotărârea Guvernului nr. 925/2023.

Strategia de consultare aplicată a fost complexă și diversificată, cuprinzând publicarea proiectului de decizie pe platformele oficiale, organizarea de dezbateri și adunări cetățenești, aplicarea sondajelor de opinie și distribuirea de materiale informative privind reforma și beneficiile așteptate. Acest proces, desfășurat pe

o perioadă minimă de 30 de zile, a fost susținut de experți independenți și reprezentanți ai societății civile, ceea ce a consolidat caracterul deliberativ al consultării (Primăria Leova, 2024).

În conformitate cu modelul Arnstein, nivelul de participare a variat în funcție de localitate: or. Leova a înregistrat un grad ridicat de implicare, echivalent cu parteneriatul, în timp ce localități precum Sărata-Răzeși și Tochile-Răducani s-au situat la nivelul consultării deliberative. Deși în s. Sîrma procesul a fost mai degrabă limitat la informare activă, acesta a reprezentat o etapă necesară în procesul decizional local.

Principalele elemente de bună practică identificate includ respectarea transparenței procedurale, implicarea activă a societății civile și experților independenți, precum și documentarea detaliată a procesului, culminând cu elaborarea unei „Viziuni UAT amalgamate” care reflectă opinia comunităților implicate. Colaborarea intercomunală eficientă a facilitat, de asemenea, procesul de consolidare administrativă, deși au fost semnalate provocări legate de menținerea coeziunii între localități cu profiluri socio-economice distincte și posibile tensiuni privind alocarea resurselor. Astfel, clusterul Leova 1 constituie un model relevant pentru înțelegerea modului în care instrumentele de consultare publică pot fi implementate cu succes, demonstrând că o abordare participativă riguroasă contribuie la creșterea legitimității și eficienței reformei de amalgamare voluntară (Arnstein, 1969).

Consultarea publică în cadrul clusterului Fălești 1, care include comuna Chetriș și satele Călinești și Hîncești, a fost organizată în două sesiuni succesive, desfășurate pe 29 și 30 aprilie 2025, în spații accesibile și familiare comunității, respectiv centrul satului și zona gimnaziului. Evenimentele au fost moderate de primarul localității și secretarul consiliului local, garantând astfel implicarea directă a factorilor decizionali locali.

Procesul de consultare a fost bine structurat: proiectul de decizie privind amalgamarea a fost prezentat participanților, iar regulamentul de desfășurare a audierilor a fost comunicat clar, asigurând respectarea principiilor transparenței și egalității în exprimare. Anunțurile publice au fost făcute atât prin intermediul paginii web oficiale a primăriei, cât și prin afișaj fizic în comunitate, facilitând astfel o informare largă a cetățenilor. Regulile clare și respectate procedural constituie o exemplificare pertinentă a guvernantei deliberative la nivel local.

Structura participanților a fost diversă, incluzând funcționari publici, pensionari, cadre didactice și angajați din sectorul privat, fapt ce a asigurat o reprezentativitate socială variată. Opiniile exprimate au fost preponderent favorabile procesului de amalgamare, fiind evidențiate avantajele precum accesul îmbunătățit la fonduri și servicii publice integrate, inclusiv în domeniile asistenței sociale, sănătății și educației, dar și oportunitățile de consolidare a parteneriatelor

între comunități. În același timp, au fost ridicate și rezerve punctuale, cum ar fi problema redistribuirii inegale a veniturilor locale, exprimată de un participant.

Această pluralitate de opinii reflectă un nivel de participare autentică și un început solid de deliberare, chiar dacă procesul nu a atins încă o implicare profundă și extinsă. Gradul de participare, evaluat prin prisma scalei Arnstein, se situează între treptele 4 și 5 (consultare și placare simbolică), indicând o tendință pozitivă spre implicarea reală a cetățenilor prin elaborarea și structurarea unei sinteze a opiniilor exprimate. În final, sesiunile organizate în comuna Chetriș reprezintă un exemplu relevant de aplicare riguroasă și transparentă a prevederilor HG nr. 925/2023 privind consultarea publică în procesul de amalgamare voluntară.

Un alt model de aplicare a consultării publice, cu o abordare metodologică detaliată dar fără sesiuni deliberative, este cel regăsit în cadrul clusterului Căușeni 1 (Taraclia și Baimaclia). Inițiativa de amalgamare voluntară în cadrul clusterului Taraclia – Baimaclia, demarată în prima parte a anului 2024, s-a desfășurat sub egida reformei administrativ-teritoriale naționale, beneficiind de asistență metodologică și logistică oferită de NDI Moldova. Procesul consultativ a fost structurat conform metodologiei oficiale stipulate prin HG nr. 925/2023, parcurgând etape clare, de la constituirea grupului de lucru și informarea comunității prin publicații distribuite în peste 1500 de gospodării, până la colectarea feedback-ului prin mijloace atât tradiționale, cât și digitale.

Implicarea directă a autorităților locale în coordonarea activităților de informare și utilizarea unui set diversificat de instrumente precum chestionare, publicații informative și cutii poștale pentru opinii, reflectă o abordare participativă de tip deliberativ minim. Cu toate acestea, absența unor audieri publice formale și a dezbaterilor documentate limitează nivelul real de implicare colectivă, plasând procesul între etapele de „informare” și „consultare simbolică” conform modelului Arnstein. Această situație indică o participare activă în sens procedural, dar cu o limitare semnificativă a influenței directe a cetățenilor asupra deciziilor finale. Astfel, analiza relevă atât punctele forte ale abordării, cum ar fi transparența în diseminarea informațiilor și mobilizarea logistică, cât și limitele participării, marcate de lipsa unui cadru deliberativ aprofundat, element esențial pentru sporirea legitimității și eficienței procesului consultativ în cadrul reformei.

Procedura de consultare publică în clusterul Anenii Noi 1 este formalizată prin Dispoziția primarului nr. 34 din 30 mai 2025 Cu privire la inițierea consultărilor publice asupra proiectului de decizie „Cu privire la amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale satul Roșcani, comunele Telița și Calfa (Registrul actelor locale, 2025), care respectă în mod explicit cadrul legal privind amalgamarea voluntară. Documentul face referire directă la prevederile Legii nr. 225/2023, Legii nr. 436/2006 privind administrația publică locală (art. 8 alin. (3)), Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional,

precum și la Hotărârea Guvernului nr. 925/2023, în special la metodologia detaliată în secțiunea a 3-a a Capitolului III.

Dispoziția stabilește un calendar precis pentru desfășurarea consultării, incluzând publicarea proiectului de decizie pe website-ul primăriei, utilizarea rețelelor sociale și afișajul public, organizarea de ședințe sectoriale în perioada 2–24 iunie 2025 și convocarea unei adunări generale a satului pentru data de 6 iulie 2025. De asemenea, sunt prevăzute modalități variate de colectare a opiniilor, atât în format fizic, cât și electronic.

Această abordare mixtă reflectă un model minim de guvernanță deliberativă, ce combină etapele de informare și consultare, însă fără a oferi o garanție clară privind integrarea rezultatelor consultării în decizia finală, ceea ce indică o limitare în ceea ce privește co-decizia cetățenească. Aplicând modelul Arnstein, nivelul participării se situează predominant la etapa „Consultare”, caracterizată prin solicitarea opiniilor cetățenilor și organizarea unor adunări formale, dar fără un impact decizional ferm al acestora asupra procesului.

Printre punctele forte ale acestei practici se numără existența unui cadru formal clar și transparent, precum și diversificarea canalelor de informare și participare. Totuși, lipsa unor mecanisme de monitorizare și evaluare a participării, precum liste de prezență, procese-verbale detaliate sau rapoarte, precum și incertitudinea privind modul de prelucrare a feedback-ului, reprezintă vulnerabilități importante. În plus, există riscul unei participări reduse dacă nu sunt mobilizate activ grupurile sociale vulnerabile sau reticente.

Aceste exemple evidențiază faptul că, deși cadrul normativ este uniform, aplicarea sa diferă substanțial în funcție de capacitatea administrativă locală, cultura participativă existentă și sprijinul instituțional disponibil. Astfel, în clusterul Fălești 1 s-a remarcat o participare activă a tinerilor și cadrelor didactice, în timp ce, în cazul clusterului Căușeni 1, deși documentarea este adecvată, participarea a fost inegală, indicând nevoia diversificării canalelor de informare și mobilizare.

Implicarea Cancelariei de Stat și a organizațiilor societății civile pare să fi influențat pozitiv calitatea procesului, un impact vizibil în cazurile Leova și Anenii Noi, unde transparența, diversitatea metodelor și echilibrul participativ le transformă în exemple relevante de bună practică. Discrepanțele dintre cluster subliniază importanța capacității administrative locale și a sprijinului instituțional în asigurarea unei consultări autentice. Astfel, Leova 1 și Fălești 1 oferă modele concrete de transparență și participare deliberativă, pe când Căușeni 1 și Anenii Noi 1 relevă necesitatea colectării unor date mai ample pentru o evaluare riguroasă.

Concluzii

Consultarea publică în procesul de amalgamare voluntară a colectivităților teritoriale din Republica Moldova reprezintă nu doar o cerință legală, ci și un

barometru al calității guvernantei democratice locale. În acest context, studiul evidențiază că, deși cadrul normativ existent oferă o bază procedurală clară și un cadru legal adecvat, aplicarea concretă a mecanismelor participative variază substanțial în funcție de capacitatea administrativă locală, nivelul de cultură civică și sprijinul instituțional disponibil.

Analiza comparativă a patru clustere teritoriale care au realizat etapa de consultare publică relevă diferențe semnificative în gradul și calitatea implicării cetățenilor. Astfel, în timp ce unele comunități au implementat consultări deliberative și au facilitat o participare activă și efectivă, alte cazuri s-au limitat la forme simbolice sau predominant informative, fără a integra într-un mod real și transparent opiniile exprimate în procesul decizional.

Utilizarea modelului Arnstein (1969) a permis o evaluare nuanțată a nivelului de participare, identificând în majoritatea cazurilor preponderența etapelor inferioare ale scăării, în care consultarea este percepută ca o formalitate, iar oportunitățile reale de influențare sunt limitate. Aceste constatări ridică întrebări privind autenticitatea procesului și pune în lumină nevoia de a consolida cadrul instituțional și capacitățile administrative locale pentru o guvernare participativă autentică.

În continuare, studiul evidențiază că autentică legitimitate și eficacitate a procesului de amalgamare sunt condiționate de capacitatea consultării publice de a funcționa ca un spațiu real de dialog și influență a cetățenilor asupra deciziilor, dincolo de simpla conformare la normele formale. Astfel, este indispensabilă o abordare autentică a dialogului participativ, care să includă:

- diversificarea canalelor de comunicare, cu accent pe integrarea tehnologiilor digitale;
- implicarea activă și continuă a societății civile și a experților independenți;
- instituirea unor mecanisme clare și transparente de monitorizare, evaluare și feedback participativ.

Totodată, analiza pune în evidență mai multe limitări și vulnerabilități ale cadrului normativ și instituțional actual:

- lipsa unei clarități normative privind metodele specifice de consultare, ceea ce conduce la practici neuniforme și adesea minimaliste;
- ambiguități privind caracterul obligatoriu al opiniei cetățenești în procesul decizional local;
- inexistența unui organism de supraveghere a calității procesului consultativ;
- decalaje între obiectivele strategice naționale și implementarea la nivel local, accentuate de capacitatea administrativă redusă a UAT-urilor mici, cea mai vizată categorie în procesul de amalgamare.

Astfel, succesul reformei administrativ-teritoriale nu depinde exclusiv de prevederile legale, ci este condiționat de calitatea proceselor deliberative locale, de angajamentul politic și de voința comunitară. O guvernanță participativă funcțională necesită o cultură instituțională solidă, competențe administrative consolidate și instrumente inovatoare care să asigure o participare reală, cu impact asupra deciziilor finale.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr. 225 din 2023 privind amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr.318-321, art.562).
2. Metodologia de amalgamare voluntară a unităților administrativ-teritoriale aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 925 din 29.11.2023 (Monitorul Oficial Nr. 472-473 din 08.12.2023).
3. Palaric, E., Thijs, N., & Hammerschmid, G. (2017). *Making Civil Service Reforms Work: Evaluation, Implementation and Sustainability*. European Commission. Accesibil:
<https://www.oecd.org/gov/pem/making-civil-service-reforms-work.pdf>
4. Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review*, 66, 66–75. Accesibil: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x>
5. Nabatchi, T., & Leighninger, M. (2015). *Public Participation for 21st Century Democracy*. John Wiley & Sons. Accesibil:
https://books.google.md/books?hl=en&lr=&id=xxnWBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=info:22SNLpz5CgAJ:scholar.google.com&ots=LqsV7yHEXH&sig=HmplTVhyuVKWiTwUriIxl1wNug&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
6. Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. Accesibil: <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
7. Consiliul Europei. (1985). *Carta europeană a autonomiei locale*. Strasbourg. Accesibil: <https://rm.coe.int/european-charter-of-local-self-government-ron-a6/16808d7afd>
8. Legea nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 215–217 din 12.11.2008).
9. Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 32–35 din 09.03.2007).
10. Legea nr. 764/2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 16–18 din 29.01.2002).
11. Legea nr. 100/2017 privind actele normative. (Monitorul Oficial al Republicii

- Moldova, nr. 252–264 din 21.07.2017).
12. Cornea, S. (2009). Asigurarea transparenței decizionale în administrația publică locală. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Nr.4 (XLVII). - Chișinău, p.34-47. ISSN 1812-2566; Accesibil: <http://usm.md/ro/cercetare/reviste/moldoscopie>
 13. Șaptefrați, T. (2020). Buna guvernare prin prisma participării cetățenilor la procesul decizional. *Administrare Publică*, 1, 22-29. Accesibil: <https://iap.gov.md/repository/files/original/9fe3b7e836ed61f271997944484019b52533eb2f.pdf>
 14. Boc, M. (2021). Considerații privind consultarea cetățenilor de către administrația publică locală în probleme de interes major. Studiu de caz: Municipiul Cluj-Napoca. *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2(49), 3–17.
 15. Cornea, S. (2019). Reorganizarea teritorială a puterii locale – imperativ al modernizării Republicii Moldova. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană. (266 p.) ISBN 978-606-37-0578-6
 16. Dulschi, S. (2019). Aspecte teoretice privind democrația participativă și procesul decizional. *Administrarea Publică*, (3), 19-30. Academia de Administrare Publică. Accesibil: <https://iap.gov.md/repository/files/original/9026a378c5485a04cc506eb589cc9a6275beb30a.pdf>
 17. Registrul Actelor Locale. Accesibil: <https://actelocale.gov.md/ral/act/cu-privire-la-ini%C5%A3ierea-procesului-de-amalgamare-voluntar%C4%83-1644820.html>
 18. Platforma guvernamentală „amalgamare.gov.md”. Accesibil: <https://amalgamare.gov.md/ro/interactive-map/uat>
 19. Cancelaria de Stat a Republicii Moldova (2024). *Raport privind procesul de amalgamare voluntară a unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi în Republica Moldova (Anexe)*. Accesibil: https://gov.md/sites/default/files/Filepdf/raport_av_2024-cuanexe_1.pdf
 20. Smith, G. (2009). *Democratic innovations: Designing institutions for citizen participation*. Cambridge University Press. Accesibil: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511609848>
 21. OECD. (2022). *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*. OECD Publishing. Accesibil: <https://doi.org/10.1787/339306da-en>;
 22. ADEPT, 2024. Raport de activitate 2024. Accesibil: <https://www.adept.md/ro/activities/article/ADEPT%20raport%202024>

23. Primăria Leova, 2025. Consultări publice a proiectului de decizie „Cu privire la amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale, orașul Leova, satele Sîrma, Tochile-Răducani și Sărata-Răzeși”. Accesibil: <https://primarialeova.md/2025/04/25/consultari-publice-a-proiectului-de-decizie-cu-privire-la-amalgamarea-voluntara-a-unitatilor-administrativ-teritoriale-orasul-leova-satele-sirma-tochile-raducani-si-sarata-razesi/>;
24. Dispoziția primarului nr. 34 din 30 mai 2025 Cu privire la inițierea consultărilor publice asupra proiectului de decizie „Cu privire la amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale satul Roșcani, comunele Telița și Calfa. Accesibil: <https://actelocale.gov.md/ral/act/cu-privire-la-ini%C8%9Bierea-consult%C4%83rilor-publice-asupraproiectului-de-decizie-cu-privire-la-amalgamareavoluntar%C4%83-a-unit%C4%83%C8%9Bilor-administrativ-teritoriale-satulro%C8%99cani-comunele-teli%C8%9Ba-%C8%99i-calfa-1924144.html>

CARACTERISTICA CRIMINALISTICĂ A INFRAȚIUNILOR DE OMOR, COMISE CU APLICAREA ARMELOR DE FOC

FORENSIC CHARACTERISTICS OF HOMICIDE OFFENSES COMMITTED WITH FIREARMS

DOI: 10.5281/zenodo.16443014

UDC: 343.98:343.3-072:355.79

Vitalie JITARIUC

Universitatea de Stat „Bogdan-Petriceicu Hașdeu” din Cahul
Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”
al Academiei Române

E-mail: vjitariuc@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9361-4460

Gheorghiță AȘTEFĂNESEI

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: astefaneseig@yahoo.com

ORCID: 0009-0007-9161-7637

Rezumat: *Viața unui om reprezintă cea mai mare valoare. Această afirmație are nu doar caracter semnificațional, ci și unul juridic direct. Fiecare om are dreptul la viață, iar drepturile și libertățile sale sunt cele mai înalte valori într-un stat. La etapa actuală de dezvoltare a societății și a statului, combaterea criminalității în toate formele sale a fost și rămâne o sarcină prioritară. Unul dintre factorii care contribuie la creșterea alarmantă a infracționalității este tendința constantă de comitere a infracțiunilor cu aplicarea armelor de foc, în special, a actelor de omor. Specificul investigării infracțiunilor de omor, comise cu aplicarea armelor de foc constă în necesitatea de a combina și aplica într-un mod coordonat metodicele generale de investigare a crimelor intenționate și a celor comise cu ajutorul unor asemenea arme. În plus, după cum ne demonstrează practica judiciară și cercetările specialiștilor din acest domeniu, și o mare parte din infracțiunile comise la comandă sunt, de asemenea, săvârșite cu folosirea armelor de foc. Or, într-o anumită măsură, toate metodicele criminalistice de cercetare a infracțiunilor menționate „se suprapun” între ele, deoarece fiecare dintre ele presupune posibilitatea comiterii unor astfel de infracțiuni cu utilizarea armelor de foc. Astfel, relevanța alegerii acestei teme pentru cercetare este determinată de valoarea excepțională a vieții umane și de necesitatea unei perfecționări constante a metodologiei de investigare a infracțiunilor de omor, comise cu utilizarea armelor de foc.*

Cuvinte-cheie: *omor, infracțiune, arme de foc, model criminalistic, caracteristică criminalistică, metodică criminalistică, urme ale infracțiunii, făptuitor, ucigaș, loc, timp, circumstanțe, motiv, victimă, balistică judiciară, medic-legist, expertiză judiciară.*

Abstract: *A human life represents the highest value. This statement not only has a significant meaning but also a direct legal one. Every person has the right to life, and their rights and freedoms are the highest values in a state. At the current stage of societal and state development, combating crime in all its forms has been and remains a priority task. One of the factors contributing to the alarming increase in crime rates is the constant tendency to commit crimes involving firearms, especially acts of murder. The specificity of investigating murders committed with firearms lies in the need to combine and apply in a coordinated manner the general methods of investigating intentional crimes and those committed with such weapons. Furthermore, as judicial practice and research by specialists in this field demonstrate, a large part of crimes committed on commission are also carried out using firearms. To some extent, all the criminalistic methods for investigating the mentioned crimes "overlap" because each of them presumes the possibility of committing such crimes with the use of firearms. Thus, the relevance of choosing this topic for research is determined by the exceptional value of human life and the need for constant improvement of the methodology for investigating murders committed with firearms.*

Keywords: *murder, crime, firearms, criminalistic model, criminalistic characteristic, criminalistic methodology, traces of crime, perpetrator, killer, location, time, circumstances, motive, victim, judicial ballistics, forensic expert, judicial expertise.*

Introducere

Dreptul la viață are o dimensiune socială. Lăsarea libertății absolute individului din acest punct de vedere ar pune în pericol funcționarea sau chiar existența societății umane. Din acest motiv, se afirmă că dreptul la viață este unul indisponibil, excepțiile fiind de strictă interpretare (Bogdan et. al., 2020, p. 26). Pericolul social deosebit pe care îl prezintă infracțiunile contra vieții persoanei în general atinge gradul cel mai ridicat în cazul infracțiunilor de omor intenționat. Acest caracter al omorului intenționat a fost recunoscut de legiuirile penale din toate timpurile și în toate orânduirile sociale. Cu atât mai mult, în societatea noastră, clădită și pătrunsă de spiritul umanitar, orânduire în care persoana este considerată valoarea cea mai de preț, lipsirea de viață a unei persoane constituie una dintre cele mai intolerabile infracțiuni, ceea ce explică severa sancționare prevăzută pentru această infracțiune (Brînză et.al., 2025, p. 152).

Viața omului dintotdeauna a fost în atenția societății la toate etapele parcurse de umanitate în dezvoltarea sa, bineînțeles, cu specificul fiecărei epoci istorice. Gradul de pericol social pe care îl prezintă omorul este deosebit de ridicat, punând în primejdie nu numai securitatea persoanei concrete, implicit, și a întregii societăți. Această infracțiune, pe bună dreptate, este considerată o crimă îndreptată împotriva vieții, întrucât are ca rezultat lipsirea de viață a persoanei. Doar viața persoanei reprezintă existența socială a acesteia, adică realizarea posibilității de a participa la relațiile sociale, de a-și exercita drepturile și interesele personale și de a-și executa obligațiile. În toate cazurile parvenirii informațiilor privind lipsirea de viață a unei persoane sau de dispariție a persoanei

în circumstanțe neelucidate, este necesară investigarea respectivă în conformitate cu prevederile procesual-penale și recomandările metodicii criminalistice (Gheorghiu, 2017, p. 755).

Investigarea omorului, una dintre formele morții violente se particularizează, față de cercetarea altor categorii de infracțiuni, prin problematica sa specifică, concentrată în câteva direcții principale, respectiv: stabilirea cauzei și naturii morții, a circumstanțelor de timp și de mod în care a fost săvârșită fapta, descoperirea mijloacelor sau instrumentelor folosite la suprimarea vieții victimei, identificarea autorului, a eventualilor participanți la comiterea omorului, precizarea scopului sau a mobilului infracțiunii (Moise et.al., 2017, p. 9). Or, o mare parte dintre elementele și direcțiile menționate supra se regăsesc în conținutul noțiunii, cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de „caracteristică criminalistică a infracțiunii” (în cazul de față a infracțiunilor de omor, comise cu aplicarea armelor de foc).

Baza teoretico-metodologică a cercetării

Metodologia cercetării realizate este constituită dintr-o combinație de metode științifice generale și speciale de cunoaștere științifică. Metodologia și metodele de cercetare se bazează pe metoda dialectică de cunoaștere, precum și pe metode științifice generale (metoda analizei sistemice, metoda comparativă etc.) și metode științifice specifice (metoda formal-juridică, sociologică etc.), care au permis obținerea unor noi cunoștințe teoretice despre obiectul și subiectul cercetării.

Baza normativă și juridică a cercetării este formată din dispozițiile Codului penal și ale Codului de procedură penală și alte acte normative din Republica Moldova, relevante pentru problema cercetată. Baza teoretică a lucrării este alcătuită din lucrările cercetătorilor din Republica Moldova și din alte state (România, Federația Rusă), precum și din tezele științifice din domeniul criminalisticii, dreptului penal, dreptului procesual-penal, criminologiei, activității speciale de investigații, teoriei expertizelor judiciare, sociologiei în partea care se referă la subiectul cercetării științifice

Rezultate și discuții

În știința criminalistică există diverse abordări privind definirea conceptului și conținutului (elementelor) caracteristicii criminalistice a infracțiunilor (Резван et.al., 2002, p. 256). Caracteristica criminalistică a infracțiunii este o categorie științifică în care sunt descrise, cu un anumit grad de generalitate, trăsăturile și proprietățile tipice ale evenimentului, ale condițiilor și modului de comitere a faptelor socialmente-periculoase dintr-un anumit grup, procesul de formare și localizare a urmelor, calitățile tipologice ale personalității și comportamentului persoanelor vinovate și ale victimelor, trăsăturile obiectelor

atentatelor criminale, precum și legăturile dintre toate elementele structurale enumerate (Драпкин et.al., 2007, p. 349).

Cercetătorul M. Gheorghiiță ne vorbește atât despre caracteristica criminalistică a faptelor infracționale, cât și despre modelul lor. În opinia lui, caracteristica criminalistică a infracțiunilor are rolul său, iar modelul criminalistic are cu totul o altă menire. Or, el susține poziția conform căreia conținutul modelului criminalistic îl constituie sistemul de date (informații) cu caracter criminalistic al infracțiunii comise, care trebuie stabilit în cadrul urmăririi penale, iar conținutul caracteristicii criminalistice este rezultatul obținut în urma colectării acestor date la un anumit moment al cercetării. Caracteristica criminalistică deplină (completă) a infracțiunii poate fi stabilită numai la finele cercetării cauzei respective, atunci când modelul criminalistic este cunoscut din timp. Modelul criminalistic este rezultatul analizei și generalizării științifice a datelor reprezentative privind săvârșirea, cercetarea și descoperirea anumitor categorii de infracțiuni. Aceasta este o categorie teoretico-abstractă care trebuie cunoscută și utilizată în activitatea de urmărire penală. După elementele modelului criminalistic al categoriei respective de infracțiuni, urmează a fi reconstituit evenimentul infracțional care s-a comis sau care era pregătit (Gheorghiiță, 2015, pp.47-48).

După părerea lui Em. Stancu, „În investigarea oricărei infracțiuni, organul de urmărire penală trebuie să respecte, alături de prevederile legale, o serie de reguli metodologice, atât cu caracter general, cât și particular, potrivit specificului fiecărei categorii de infracțiuni. Cu atât mai importantă se dovedește necesitatea respectării unor reguli generale metodologice de cercetare a omuciderii, cu cât aceste infracțiuni se distanțează de alte categorii de fapte penale printr-un pericol social cu totul deosebit, ca și prin circumstanțele în care sunt comise, aspect care nu poate fi negat (Stancu, 2007, p. 519).

Literatura de specialitate ne vorbește despre faptul că lista specifică a elementelor caracteristicii criminalistice ale diferitelor tipuri de infracțiuni poate suferi modificări în funcție de specificitatea infracțiunii respective. În cadrul acestei cercetări, vom respecta următoarea structură a caracteristicii criminalistice a infracțiunii: 1) modul de comitere a infracțiunii; 2) obiectul atentatelor infracționale; 3) mecanismul de formare a urmelor; 4) condițiile în care a fost comisă infracțiunea; 5) persoana infractorului (făptuitorului); 6) obiectul probatoriului; 7) informațiile despre victima infracțiunii” (Сысенко et.al., 2019, p. 344).

În primul rând, vom menționa că operațiile și procedeele aplicate nemijlocit la uciderea victimei, constituind cea mai esențială caracteristică a *modului de comitere* a infracțiunilor de omor, diferă în funcție de mijloacele folosite. Astfel, se disting: a) omoruri săvârșite cu aplicarea armelor de foc și a explozivelor; b) omoruri săvârșite cu obiecte și instrumente ce nu constituie arme; c) mai rar

întâlnite, dar nicidecum de neglijat, omoruri săvârșite prin folosirea substanțelor toxice, asfixiere mecanică sau înecarea victimei.

Omururile săvârșite cu aplicarea armelor de foc și a explozivelor, în majoritatea cazurilor, se comit în locuri deschise (curte, stradă, câmp etc.), mai mult seara târziu de către persoane străine victimei ori cu care aceasta s-a aflat în conflict (Doraș, 2011, p. 539).

Practica ultimilor ani pune în evidență folosirea de către asasini a armelor de foc moderne, a mecanismelor și substanțelor explozive, a tot felul de mijloace de acoperire care, la fel ca și motivația omuciderii, deseori nu se mai încadrează în formele stereotipice cunoscute și promovate în doctrina și practica criminalistică (Doraș, 2011, p. 535).

Este necesar să atragem atenția și la un asemenea element precum *persoana infractorului (făptuitorul)*

În cazul comiterii unor crime de omor intenționat cu utilizarea armelor de foc, acestea, în majoritatea cazurilor, sunt săvârșite de persoane care au acces la armele de foc sau posibilitatea de a le obține, precum și de persoane care posedă abilități în folosirea armelor de foc. Mai mult decât atât, în majoritatea cazurilor, persoanele care comit asemenea infracțiuni manifestă un interes deosebit față de armele de foc și subiectele legate de folosirea lor în viața de zi cu zi. În consecință, acest interes determină cercul lor de cunoștințe, activitățile zilnice și caracterizează necesitățile lor de ordin informațional (căutarea informațiilor relevante pe rețelele sociale, pe site-uri de internet, forumuri etc.)

Există o idee generală conform căreia alegerea modului de comitere a infracțiunii de către făptuitor este strâns legată de abilitățile și competențele acestuia. Or, este logic să presupunem că, atunci când cineva intenționează să comită un act intenționat de omor sau dacă o astfel de intenție apare brusc, persoana care are acces la o armă, cu un mare grad de probabilitate, o va folosi.

În plus, specificitatea acestui tip de infracțiuni constă în faptul că trăsăturile de persoană ale infractorului pot varia considerabil, deoarece aplicarea armelor de foc poate duce la comiterea diferitelor tipuri de omoruri intenționate: omoruri simple, calificate (de exemplu, comise pe fondul unor conflicte în sânul familiei de către persoane care au dreptul să dețină arme de vânătoare sau arme traumatizante), cât și omoruri comise din motive religioase, în cadrul actelor teroriste, precum și din alte motive (de exemplu, reîmpărțirea sferei de influență, inclusiv prin intermediul unui asasin plătit etc.). De asemenea, omorul intenționat poate fi comis și în contextul unui act de tâlhărie, atunci când amenințarea de a provoca daune periculoase pentru viață și sănătate este materializată de către agresori.

În toate cazurile menționate, trăsăturile personale ale infractorilor, studiile lor, vârsta, particularitățile psihologice și motivațiile comportamentului sunt extrem de variate. Totuși, un element comun, după cum s-a menționat deja, în

majoritatea cazurilor este prezența accesului la armă, abilitatea de a o manipula, interesul manifestat față de armele de foc și subiectele legate de acestea în cadrul activităților zilnice. Se pare că acest factor poate fi considerat drept trăsătura principală ce caracterizează persoana infractorului.

În acest sens, acordăm atenție caracteristicii persoanei infractorului care comite infracțiunea de omor cu aplicarea armei de foc, prezentate de către autorul I. S. Korin. El identifică două grupuri de persoane care comit infracțiuni cu utilizarea armelor de foc. Primul grup este format din persoane ale căror activități profesionale sunt legate nemijlocit de armele de foc. Ele, de obicei, comit infracțiuni legate de depășirea atribuțiilor de serviciu, încălcarea regulilor de păstrare și folosire a armelor și a obiectelor care prezintă pericol pentru cei din jur. Un exemplu clasic în acest caz în reprezintă folosirea nejustificată a armelor de foc de către angajații organelor de poliție în timpul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu sau încălcarea regulilor de manipulare a armelor, ceea ce poate duce la vătămarea corporală a unor terțe persoane (Корин, 2015, p. 35).

În contextul temei noastre, trebuie menționat că persoanele ale căror activități profesionale sunt legate de armele de foc pot fi, de asemenea, implicate în comiterea omorurilor intenționate, mai ales în cazul unor situații stresante care apar brusc sau fie că se dezvoltă treptat. Exemplele relevante în acest sens includ cazurile în care militarii în termen comit astfel de infracțiuni în situații de stres care se dezvoltă în timpul serviciului, destul de frecvente sunt cazurile de suicid săvârșite cu arma din dotare, precum și folosirea armelor de foc ca modalitate de soluționare a conflictelor din cadrul și în afara familiei.

Al doilea grup de infractori care comit cel mai frecvent infracțiuni de omor cu aplicarea armelor de foc este format din așa-numiții „infractori profesioniști”, la care, potrivit opiniei lui I.S. Korin, trebuie să fie catalogate persoanele ce au fost condamnate anterior pentru infracțiuni legate de utilizarea armelor de foc, recidiviștii, precum și alte persoane al căror comportament are un caracter criminal evident. În acest grup de infractori trebuie să includem și persoanele care comit omoruri la comandă sau în cadrul unei activități specifice într-o organizație criminală („asasinii de serviciu plătiți”). Ele au, de obicei, experiență în participarea la conflicte armate („zone fierbinți”), au activat în forțele armate sau în organele de drept.

În legătură cu această grupă de infractori, trebuie menționat că, așa cum indică I. S. Korin, conform rezultatelor studiului său asupra cauzelor penale referitoare la infracțiunile legate de utilizarea armelor de foc, mai mult de jumătate, și anume 54,7% dintre persoanele identificate de organele de urmărire penală, au fost anterior atrase la răspundere penală, iar jumătate dintre acestea au fost condamnate pentru comiterea infracțiunilor cu aplicarea armelor de foc sau pentru participarea într-un grup criminal organizat în care s-au utilizat arme de foc. Astfel, așa după cum putem observa, un factor semnificativ ce caracterizează persoana

infractorului, în acest caz, este caracterul repetat al faptei infracționale comise.

De asemenea, I. S. Korin remarcă faptul că cel mai frecvent astfel de infracțiuni sunt comise în stare de ebrietate alcoolică (potrivit cercetătorului, în 64,2% dintre cazuri). De regulă, acestea sunt cazuri de infracțiuni de tip situațional. În schimb, atunci când comiterea infracțiunii necesită pregătire suplimentară, adaptarea unor mijloace și arme specifice, cazurile de comitere a infracțiunii în stare de ebrietate alcoolică practic lipsesc (Корин, 2015, p. 36).

Este de remarcat că în stare de intoxicație cu substanțe narcotice astfel de infracțiuni sunt comise extrem de rar, iar potrivit datelor disponibile, ponderea generală a acestor infracțiuni este de aproximativ 1%. R. B. Bulatov menționează că „cel mai frecvent, aceste infracțiuni au un caracter emotivo-situațional, fiind stimulate de droguri” (Булатов, 2005, p. 18).

Dacă analizăm aspectul de gen al infracțiunilor comise cu utilizarea armelor de foc, majoritatea cazurilor de utilizare criminală a acestora sunt comise de bărbați (92,4% dintre cazuri), care nu sunt căsătoriți (68% dintre cazuri). În ceea ce privește aspectul vârstei, se observă o predominanță semnificativă a persoanelor cu vârsta cuprinsă între 18 și 40 de ani. Numărul de minori implicați în astfel de infracțiuni rămâne a fi unul redus.

Trebuie să atragem atenția asupra caracteristicii persoanelor care comit omoruri intenționate cu aplicarea armelor de foc. După cum subliniază I. S. Korin, „în principal, acestea sunt persoane de sex masculin (94,2%); de obicei, cu vârsta între 18 și 40 de ani, având un nivel de educație generală (studii) relativ ridicat, care crește odată cu intensificarea gradului de pericolozitate socială a faptei comise; mai mult de jumătate dintre cazuri (57,48%) sunt persoane fără surse permanente de venit, în 54,7% dintre cazuri este vorba despre persoane cu antecedente penale și care, periodic, abuzează de băuturi alcoolice (64,2%)” (Корин, 2015, p. 36).

Autorii L.V. Teleșova și A. A. Protasievici, caracterizând persoana infractorului din punct de vedere al psihologiei unui ucigaș în serie, remarcă următoarele: „se poate afirma că există o legătură evidentă între acești factori, atât pe direcția de la criminal către victimă prin modul de comitere a crimei de omor, precum și invers, de la victimă către ucigașul în serie. Anumite trăsături ale personalității infractorului se reflectă clar în alegerea modului de comitere a infracțiunii.”

Stabilind modul de comitere a omorului, putem, cu un anumit grad de probabilitate, să tragem concluzii despre particularitățile persoanei infractorului, rolul său social în societate, autoidentificarea sexuală, dezvoltarea fizică, starea psihologică și alte trăsături semnificative ale făptuitorului, în procesul cercetării infracțiunilor de omor” (Телешова et.al., 2015, p. 257).

Este important de menționat că această afirmație este, în mare parte, caracteristică pentru ucigașii în serie, iar modalitățile cunoscute de comitere a

acestor infracțiuni nu sunt, de obicei, legate de utilizarea armelor de foc. De asemenea, trebuie să fie luat în calcul și faptul că, în anumite cazuri, aplicarea armelor de foc poate fi specific și pentru infracțiunile în serie, ale căror motivații sunt asemănătoare cu activitatea infracțională a ucigașilor în serie.

Circumstanțele comiterii infracțiunii (locul și timpul) presupune caracterizarea locului crimei în complex cu conținutul evenimentelor care au loc în acel loc la un anumit moment, acțiunile participanților la aceste evenimente și ale altor persoane prezente. În structura circumstanțelor comiterii infracțiunii se face distincție între condițiile anterioare comiterii infracțiunii și condițiile care au apărut după săvârșirea acesteia.” (Бабаева, 2020, p. 341).

Principalele elemente componente ale circumstanțelor în care se comite o infracțiune de omor sunt: locul, timpul, evenimentul, participanții la eveniment și alte persoane prezente. Aceste elemente ajută la reconstruirea circumstanțelor în care a avut loc infracțiunea și sunt esențiale în procesul de investigare.

La rândul său, în calitate de *obiect* al atentatului criminal figurează bunuri precum: bani, autovehicule, bijuterii etc., dacă aplicarea armelor de foc este realizată cu scopuri de acaparare a bunurilor materiale. Un procent semnificativ din aceste infracțiuni sunt comise de grupuri organizate sau grupuri de persoane care au acționat de comun acord. În general, aceste momente sunt caracteristice și pentru comiterea omorurilor intenționate cu aplicarea armelor de foc.

În plus, după cum afirmă pe bună dreptate A. A. Kharaev, „pentru a determina locul omorului, este necesar să se stabilească: locul descoperirii cadavrului, locul în care au fost cauzate leziunile corporale sau au avut loc acțiunile care au dus la moarte, urmele transportării cadavrului, precum și locul în care a avut loc dezmembrarea lui” (Хараев et.al., 2021, p. 95).

Se pare că această afirmație este valabilă și pentru infracțiunile de omor comise cu utilizarea armelor de foc. Astfel, dacă a avut loc un foc de armă de la o distanță semnificativă, locul în care a fost comisă infracțiunea trebuie să includă și locul în care se afla infractorul în momentul tragerii focului. În consecință, în acest loc pot fi găsite urme ale tragerii focului, urme ale prezenței infractorului (urme biologice etc.).

În afară de aceasta, trebuie înțeles că, deși în majoritatea cazurilor după tragerea focului infractorul părăsește locul faptei, nu se exclud cazurile în care ulterior se întreprind acțiuni destinate ascunderii infracțiunii, de exemplu, prin dezmembrarea cadavrului (de obicei, dacă infracțiunea a fost comisă într-o încăpere dintr-un complex rezidențial aglomerat), sau prin îngroparea cadavrului, aruncarea acestuia într-un canal colector, într-o fosă septică etc., dacă infracțiunea a fost comisă într-o zonă împădurită sau în condițiile unei construcții private, pe terenuri din afara localității”(Кокин et.al., 2015, p. 93).

După cum indică V. V. Vandyșev, în majoritatea cazurilor de comitere a acestor infracțiuni, infractorul se află la locul faptei, adică în locul în care se află

victima, și comite infracțiunea prin utilizarea unei arme și prin tragerea unui foc (sau a mai multor focuri) din această armă(Вандышев, 1992, p. 31). Ca excepție, trebuie menționate cazurile în care infractorul utilizează avantajele oferite de arma de foc – efectuarea unui foc de armă de la o distanță semnificativă. Această metodă de comitere a infracțiunii este caracteristică pentru omorurile la comandă, atunci când împușcătura este efectuată de o persoană care deține abilități în utilizarea armelor de foc, permițându-i să tragă de la o distanță considerabilă (armă de „lunetist”, armă de vânătoare etc.).”

Motivul comiterii infracțiunii. În continuare, acordăm atenție componentei motivaționale a caracteristicii criminalistice a infracțiunilor examinate. După cum s-a menționat anterior, comiterea unui omor intenționat cu aplicarea armei de foc este caracteristică pentru multe alte „tipuri” de omoruri. De exemplu, comiterea unei infracțiuni cu utilizarea unei arme de foc pe fondul unor conflicte în familie sau din intenții huliganice caracterizează motivația corespunzătoare a infractorului (răzbunare, relații ostile apărute brusc, conflicte pe fond de relații personale, împărțirea bunurilor etc.). La rândul său, utilizarea unei arme de foc pentru a comite o infracțiune de omor din considerente de ordin religios condiționează motivele corespunzătoare ale infractorului.

Dorința de acaparare a bunurilor este, de obicei, prezentă în acțiunile celui care comite un omor la comandă sau în cazul în care un asemenea omor este săvârșit din interes material. La rândul său, organizatorul, instigatorul, autorul unui omor la comandă pot acționa și din alte motive, deci în lipsa unui interes material. Acestea pot include răzbunarea, stabilirea sferei de influență, afirmarea propriei autorități în mediul criminal și altele.

În plus, ca motivație (scop) al comiterii unei infracțiuni poate fi dorința de a ascunde o altă infracțiune. De exemplu, un complice poate fi ucis pentru a evita pedeapsa pentru infracțiunile anterioare comise, iar organizatorii unei infracțiuni pot comite omorul asupra executorului pentru a „tăia” legătura prin care autoritățile ar putea ajunge la ei.

Fără a cunoaște motivul care a determinat persoana să ucidă victima, nu se poate stabili gradul de pericol social pe care îl prezintă autorul infracțiunii, circumstanță care duce la calificarea greșită și încadrarea juridică incorectă a faptei, cu toate consecințele nefaste care decurg din această situație (Doraș, 2011, p. 542).

Datele despre victima infracțiunii. Victimele infracțiunilor de omor premeditat se pot grupa după caracteristicile lor fizice și sociopsihologice. O primă categorie reprezintă persoanele a căror stare socială este mai mult ori mai puțin prosperă, dar predispuse spre un comportament incitant în relațiile cu partenerii din sfera de afaceri sau a antreprenorialului legal și cel ilegal. A doua categorie o constituie persoanele care manifestă un comportament indecent în relațiile cu cei apropiați – rude, conviețuitori sau concubinaj etc. Victime ale

infracțiunilor de omor devin uneori persoanele care dețin în proprietate valori sau bunuri materiale (valută, conturi bancare, obiecte prețioase, bunuri imobile), de natură să sensibilizeze atenția unor persoane din anturajul său. Posedând date cu privire la persoana victimei, respectiv la modul ei de viață, la sferele sociale în care își desfășoară activitatea și, nu în ultimul rând, la însușirile sociopsihologice, organul de urmărire penală va putea modela ipotetic persoana celor implicați în actul infracțional, motivul și împrejurările în care a fost săvârșit omorul. Or, victima, identitatea și calitățile acesteia reprezintă punctul de plecare, poziția inițială de la care poate începe, în mod consecvent, cercetarea omuciderii (Doraș, 2011, p. 540).

În cazul comiterii omorurilor intenționate cu utilizarea armelor de foc, identificarea trăsăturilor caracteristice victimei se confruntă cu o serie de dificultăți semnificative, deoarece, utilizarea unui anumit tip de armă de foc poate fi asociată cu diferite tipuri de infracțiuni, ceea ce determină și caracteristicile părții vătămate. În acest sens, se remarcă un detaliu important. Există situații în care alegerea unei arme de foc, ca instrument (mijloc) al comiterii infracțiunii, este determinată de lipsa de forță fizică a infractorului (neîncrederea în obținerea rezultatului prin alte metode) și, în consecință, de „abundența și suficiența” acestor forțe la victimă.

De exemplu, dacă omorul este determinat de motive legate de împărțirea sferelor de influență, de răfuieli cu concurenții din mediul criminal etc., victimele sunt, de frecvente ori, reprezentanți ai grupărilor criminale rivale și persoane asociate acestora. Astfel, după cum subliniază V. D. Korma, „un semn caracteristic comun al grupului examinat de infracțiuni este mecanismul formării urmelor de glonț, care determină gradul înalt de impact asupra sănătății și vieții unei persoane, precum și consecințele morale și cele de ordin psihologic” (Korma, 2001, p. 39).

Datele despre urmele infracțiunii. În doctrina criminalistică, la fel ca și în practica de cercetare a infracțiunilor de omor, se accentuează în mod deosebit rolul metodic al urmelor infracțiunii. Omuciderea este însoțită de formarea unui ansamblu de urme specifice acestei categorii de infracțiuni, care include: locul amplasării și poziția cadavrului, vestimentația victimei, leziunile corporale, petele de sânge și alte substanțe biologice de proveniență umană, urmele de mâini și de picioare, de dinți și buze, de mijloace de transport și obiecte de îmbrăcăminte, de proiectile și explozive, precum și cele în formă de microparticule și microobiecte.

Obiectele purtătoare de urme sunt, de cele mai multe ori, cadavrul și vestimentația victimei, obiectele ce constituie ambianța locului faptei, obiectele într-un mod sau altul exploatate de ucigași, zonele prin care aceștia părăsesc locul faptei. Urme cu semnificație informativ-probantă deosebită pot fi depistate pe corpul și vestimentația făptuitorilor, pe obiectele folosite la săvârșirea și

ascunderea infracțiunii (Doraș, 2011, p. 538).

Atât pe tuburile cartușelor, cât și pe proiectile (gloanțe), după efectuarea tragerii se pot observa o serie de urme dinamice sub forma unor adâncituri, striții etc., create de mecanismul de dare a focului, care pot contribui nu numai la identificarea generică a armei (model, tip, calibru), ci și la identificarea individuală a acesteia (Popa, 2008, p. 201).

De frecvente ori, după comiterea actelor infracționale, armele de foc sunt abandonate la locul faptei. Cercetarea și descrierea lor trebuie efectuate cu respectarea tuturor regulilor de securitate tehnică în procesul manipulării acestora. Particularitățile constructive ale acestora, parametrii dimensionali, marcajele armelor trebuie comparate cu datele de referință, fapt care va permite stabilirea sistemului și modelului armei de foc cercetate. La acțiunea de cercetare la locul faptei urmează să participe un specialist din domeniul balisticii judiciare, fie un angajat al subdiviziunii de expertiză criminalistică, iar în caz de prezență a unui cadavru – și un medic specialist (de dorit, medic-legist) (Rusu et.al., 2023, pp. 552-553).

Vom remarca faptul că mulți criminaliști și medici legiști au încercat să definească urmele de glonț și să explice mecanismul formării acestora. N. A. Selivanov consideră că urmele de glonț sunt orice consecințe materiale ale unui foc de armă. El le împarte după următoarele criterii: „1) după sursa de proveniență: a) de la părțile armei (pe glonț, cartuș, obiectul lovit) sub formă de amprentă a buzei țevii la tragerea de aproape; b) de la proiectile, pulbere, ștuțuri și alte componente pe obiectul lovit; c) de la produsele de ardere ale prafului de pușcă sub formă de flacără și fum; d) din conținutul canalului țevii armei; 2) după locația lor, urmele de glonț se împart în urme lăsate pe glonț, cartuș, obiectul lovit (obstacol, persoană etc.); 3) după gradul de exprimare, acestea se împart în principale și suplimentare”(Селиванов, 1982, p. 74).

Există și o altă abordare. În special, prin urmele tragerii cu arma de foc se înțeleg urmele de natură materială în sensul lor larg. Conform acestei abordări, la urmele tragerii cu arme de foc se pot cataloga: „proiectilele trase (glonț, mitralii), ștuțurile, cartușele; urmele părților armei pe gloanțe și cartușe: particule de praf de pușcă nescăzute, compoziția capsulei, metale ale cartușului și ale pereților canalului țevii, lubrifianți, expulzați din canalul țevii în momentul tragerii; funinginile de la foc pe pereții canalului țevii și pe alte părți ale armei, pe gloanțe și cartușe, pe corpul celui care a tras focul de armă, modificările de pe obiectul lovit (obiect, barieră, ființă vie) cauzate de foc, precum și sunetul și flacăra care însoțesc procesul de tragere cu armele de foc”(Ищенко, 2002, p. 5).

Potrivit opiniei lui I. S. Korin, urmele de glonț în sens larg pot fi diferențiate în: „a) urme-reflecții; b) urme-obiecte; c) urme-substanțe. Pe lângă cele descrise mai sus, urmele de glonț în sens larg includ sunetul și flacăra (lumina intensă)”(Корин, 2015, p. 40).

Concluzii

În rezultatul studiului caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de omor, comise cu folosirea armelor de foc, s-a constatat că făptuitorii care comit omoruri intenționate cu aplicarea de foc au, de frecvente ori, acces legal la armele de foc (în cazul infracțiunilor de violență domestică, din motive huliganice, în perioada serviciului militar etc.) sau dețin ilegal arme de foc de proveniență criminală (de regulă, în cazul omorurilor la comandă, al omorurilor „care însoțesc” activitatea grupărilor criminale).

O caracteristică importantă a persoanei celui care comite infracțiuni de omor cu aplicarea unei arme de foc este prezența abilităților și cunoștințelor necesare pentru utilizarea și manipularea ei. Mai mult decât atât, în sfera intereselor sale de viață se află adesea armele ca atare, ceea ce influențează cerințele sale zilnice de informare în privința lor și locurile vizitate etc. Din punct de vedere al vârstei, omorurile cu aplicarea armelor de foc sunt comise, în mare parte, de către persoane cu vârste cuprinse între 20 și 40 ani.

Nivelul de cunoștințe al infractorilor depinde de caracterul infracțiunilor comise. De regulă, dacă pentru comiterea unei infracțiuni este necesară o pregătire prealabilă, sunt căutate mijloace și arme, se elaborează un plan minuțios, acest lucru indică la un anumit bagaj de cunoștințe și un nivel înalt de dezvoltare intelectuală a făptuitorului.

Circumstanțele comiterii crimei, în calitate de element al caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de omor, comise cu aplicarea armelor de foc, cuprind, de obicei, condițiile de loc și de timp al faptei săvârșite. În cazul infracțiunii analizate, locul de comitere a omorului nu se limitează doar la locul în care se afla victima în momentul tragerii focului de armă, ci privește și locul în care se afla infractorul, care poate fi la o distanță considerabilă de victimă, precum și locul de ascundere a cadavrului, în cazul în care astfel de acțiuni au fost întreprinse.

Urmele de glonț reflectă fenomenele și procesele care formează esența balisticii interne, intermediare și externe. Cunoașterea mecanismului de formare a urmelor de glonț are o mare importanță pentru investigarea infracțiunilor de omor, comise cu aplicarea armelor de foc. Cunoșcând mecanismul formării urmelor, ofițerul de urmărire penală (procurorul) poate reproduce (restabili) modul și mecanismul de comitere a infracțiunii de omor, legate de folosirea unei arme de foc.

Referințe bibliografice:

1. Bogdan S., Șerban D. A. Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei și contra înfăptuirii justiției. Ed. Universul Juridic. București, 2020.
2. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Volumul I. (F. E. – P. „Tipografia Centrală”). Chișinău, 2015.

3. Doraş S. Criminalistica. Ed. Cartea Juridică. Chişinău, 2011.
4. Gheorghită M. Tratat de metodică criminalistică. CEP USM. Chişinău, 2015.
5. Gheorghită M. Tratat de criminalistică. (F. E. –P „Tipografia Centrală). Chişinău, 2017.
6. Moise A. C., Stancu Em. Criminalistică. Elemente metodologice de investigare a infracţiunilor. Curs universitar. Ed. Universul Juridic. Bucureşti, 2017.
7. Popa Gh. Tehnică criminalistică. Curs universitar. Ed. Pro Universitaria. Bucureşti.
8. Rusu V., Jitariuc V. Tratat de criminalistică. Partea I. Noţiuni generale. Tehnica criminalistică. Ed. Pro Universitaria. Bucureşti, 2023.
9. Stancu Em. Tratat de criminalistică. Ediţia a IV-a. Ed. Universul Juridic. Bucureşti, 2007.
10. Бабаева Э. У. Криминалистика: учебник для бакалавров и специалистов. Изд. Проспект. М., 2020.
11. Булатов Р. Б. Криминологическая и уголовно-правовая характеристики преступлений, совершенных в состоянии наркотического опьянения. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. СПб., 2005.
12. Вандышев В. В. Реализация взаимосвязей жертвы и преступника в раскрытии и расследовании насильственных преступлений. Санкт-Петербург, 1992.
13. Драпкин Л. Я., Карагодин В. Н. Криминалистика. Учебник. Изд. ПРОСПЕКТ. М., 2007.
14. Использование современных возможностей судебной баллистики при расследовании преступлений: учебное пособие / под ред. Е. П. Ищенко. ВА МВД РФ. Волгоград, 2002.
15. Кокин А. В., Ярмач К. В. Судебная баллистика и судебно-баллистическая экспертиза. Изд. ЮНИТИ-ДАНА. М., 2015.
16. Корин И. С. Особенности криминалистической методики расследования преступлений, связанных с применением огнестрельного оружия. Диссертация кандидата юридических наук. М., 2015.
17. Корма В. Д. Особенности использования специальных знаний в области судебной баллистики при расследовании преступлений. Диссертация кандидата юридических наук. М., 2001.
18. Криминалистическая методика расследования отдельных видов преступлений. Учебник. В 2-х частях. Часть 1 / Под ред. А. П. Резвана, М. В. Субботиной. М., 2002.
19. Селиванов Н. А. Криминалистика: система понятий. Изд. Юридическая литература. М., 1982.
20. Сысенко А. Р., Герасименко Н. И., Муравьев К. В. Использование

- психологических приемов в процессе описания внешнего облика человека при раскрытии преступлений // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2019. Т. 24, № 3(78). С. 343–347. DOI 10.24411/1999-6241-2019-13016.
21. Телешова Л. В., Протасевич А. А. Взаимосвязь и взаимозависимость свойств личности с механизмом и способом совершения преступлений // Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения. № 2/2015.
22. Хараев А. А., Мартыненко О. В. Криминалистическая характеристика убийств // Журнал прикладных исследований. № 3/2021.

**PARTICULARITĂȚI ALE EFECTUĂRII UNOR ACȚIUNI DE
URMĂRIRE PENALĂ ÎN PROCESUL CERCETĂRII
INFRAȚIUNILOR DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI
INSOLVABILITATE FICTIVĂ**

**PARTICULARITIES OF CARRYING OUT CRIMINAL
INVESTIGATION ACTIONS IN THE PROCESS OF INVESTIGATING
INTENTIONAL INSOLVENCY AND FICTITIOUS INSOLVENCY
CRIMES**

DOI: 10.5281/zenodo.16443050

UDC: 343.352:343.98

Natalia JANU

Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

E-mail: pro_natalia_81@mail.ru

ORCID: 0009 0006 5488 0308

Rezumat: *Stabilitatea dezvoltării economice și rezistența relațiilor de piață sunt unul dintre obiectivele principale ale oricărui stat. Unul dintre cele mai importante elemente ale economiei de piață este instituția falimentului (insolvabilității). Dezvoltarea rapidă a relațiilor de piață a determinat necesitatea unei reglementări legale adecvate pentru multe probleme, inclusiv cele legate de insolvabilitate. Redistribuția intensă a proprietății a dus la apariția unor noi modalități de sustragere a bunurilor. Generalizarea practicii de aplicare a normelor legale privind insolvabilitatea (falimentul) arată răspândirea pe scară largă a încercărilor de obținere a câștigului și beneficiilor pe căi ilegale prin utilizarea acestei forme de revitalizare a economiei. Gradul ridicat de pericol social al acțiunilor determinate de motivele de obținere a bunurilor prin intermediul insolvabilității a impus necesitatea ca legiuitorul să introducă modificări și completări corespunzătoare în Codul Penal, precum și să înăsprească răspunderea pentru comiterea infracțiunilor în domeniul insolvabilității. Stabilirea răspunderii penale pentru actele de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă a generat multe probleme în activitatea de aplicare a legii și în organizarea activității organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești, care și în prezent necesită o soluționare corespunzătoare. Acestea se referă și la problemele metodologiei investigării infracțiunilor legate de insolvabilitatea intenționată și insolvabilitatea fictivă. Or, este evident că organele de urmărire penală sunt insuficient pregătite pentru a face față infracțiunilor din domeniul insolvabilității. În mare parte, această stare a lucrurilor se datorează faptului că, până la momentul de față, în Republica Moldova nu a fost elaborată o metodologie având ca destinație descoperirea și investigarea actelor criminale de insolvabilitate. Aceste și alte circumstanțe, luate împreună, pun accent pe actualitatea cercetării efectuate în cadrul articolului.*

Cuvinte-cheie: *infracțiune, insolvabilitate intenționată, insolvabilitate fictivă,*

acțiune de urmărire penală, ofițer de urmărire penală, procuror, probe, cercetare la fața locului, documente, percheziție, ridicare, audiere, confruntare, bănuț, învinuit, martor, ofițer de investigații, măsuri speciale de investigații, specialist, procedee tactice.

Abstract: *The stability of economic development and the resilience of market relations are among the main objectives of any state. One of the most important elements of the market economy is the institution of bankruptcy (insolvency). The rapid development of market relations has necessitated appropriate legal regulation for many issues, including those related to insolvency. The intense redistribution of property has led to the emergence of new ways of asset concealment. The generalization of the application of legal norms regarding insolvency (bankruptcy) reveals the widespread attempts to gain profits and benefits through illegal means by using this form of economic revitalization. The high social danger of actions motivated by the desire to obtain assets through insolvency has made it necessary for the legislator to introduce corresponding amendments to the Penal Code and to tighten the liability for committing crimes in the area of insolvency. Establishing criminal liability for intentional insolvency and fictitious insolvency has generated many issues in the law enforcement activity and in the organization of the work of criminal investigation bodies and judicial authorities, which still require proper solutions. These also refer to the methodology issues related to investigating crimes connected with intentional insolvency and fictitious insolvency. It is evident that law enforcement agencies are insufficiently prepared to handle crimes in the area of insolvency. Largely, this situation is due to the fact that, until now, no methodology has been developed in the Republic of Moldova aimed at detecting and investigating criminal acts of insolvency. These and other circumstances, taken together, highlight the relevance of the research conducted in this article.*

Keywords: *crime, intentional insolvency, fictitious insolvency, criminal investigation action, criminal investigator, prosecutor, evidence, crime scene investigation, documents, search, seizure, hearing, confrontation, suspect, accused, witness, investigative officer, special investigative measures, specialist, tactical techniques.*

Introducere

Activitatea organelor cu atribuții în domeniul cercetării infracțiunilor se desfășoară în cadrul legal prevăzut de legislația procesual-penală. Însă, normele dreptului procesual-penal reglementează regulile de efectuare a acțiunilor de urmărire penală, dar nu conțin recomandări, procedee care ar permite majorarea ratei de eficacitate a acțiunilor de urmărire penală, o planificare și realizare corectă a acestora. Astfel de sarcini sunt soluționate de compartimentul criminalisticii denumit „tactica criminalistică” (Osoianu et.al., 2020, p. 10). Or, în opera de tragere la răspundere penală a persoanelor care au comis infracțiuni, criminalistica identifică și stabilește modalitățile efective de obținere a datelor necesare decelării stării de fapt și, în final, dovedirii comiterii infracțiunii sub toate cerințele sale legate de subiect, obiect și conținut constitutive (Stancu et.al., 2017, p. 5).

Investigarea infracțiunilor are loc în condiții specifice și adesea repetate: de timp, de loc, în anumite circumstanțe și relații dintre participanți etc. Uneori, este posibil și impactul altor factori, nu sunt conștientizați de către reprezentanții organelor de urmărire penală. Toate acestea influențează caracterul aplicării anumitor procedee tactice și lasă o amprentă asupra ordinii și specificului de efectuare a acțiunilor de urmărire penală în scopul stabilirii rapide și complete a adevărului în cadrul cauzelor penale (Комиссаров, 1987, p. 85).

Cercetarea cauzelor penale constituie, de obicei, un proces euristic complicat, deoarece organele de urmărire penală sunt antrenate în restabilirea, reconstituirea evenimentelor și faptelor, care s-au desfășurat în trecut și care nu pot fi sesizate imediat de către organele de urmărire penală. În afară de aceasta, spre deosebire de multe alte genuri de activitate umană, cercetarea presupune, de asemenea, o rezistență vădită sau tainică din partea persoanelor interesate de rezultatul procesului penal (infractorul însuși, complicii lui, rudele și alte persoane). Deseori, aceste persoane iau măsuri pentru a tăia urmele infracțiunii, uneltele și mijloacele utilizate la comiterea ei, obiectele și valorile agonisite pe cale ilicită. Activitatea organelor de urmărire penală se mai complică și prin faptul că infracțiunile sunt comise adeseori de persoane care au anumite cunoștințe din diverse domenii și unele deprinderi criminale. În virtutea acestui fapt, realizarea eficientă a sarcinilor cercetării reclamă din partea organelor de urmărire penală o înaltă măiestrie tactică, aplicarea cu pricepere a recomandărilor fundamentate științific (Gheorghiuță, 2004, pp. 7-8), acest lucru fiind specific și pentru investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

În criminalistică, se face distincție între tactica acțiunilor inițiale de urmărire penală și tactica acțiunilor ulterioare de urmărire penală (Аверьянова et. al., 1999, pp. 689-690). Succesul în investigarea infracțiunilor depinde, în mare măsură, de faptul dacă acțiunile inițiale au fost întreprinse la timp și au fost realizate corespunzător. De asemenea, s-a constatat că eșecurile în efectuarea urmăririi penale apar, de obicei, încă din etapa inițială a investigației. Acest lucru subliniază importanța crucială a primei faze a urmăririi penale pentru întregul proces de investigare (Григорьев, 2002, p. 13).

În ceea ce privește etapa inițială a investigării infracțiunilor menționate, un rol deosebit de important îl are alegerea corectă a tacticii de desfășurare a acțiunilor de urmărire penală (Резван, 2004, p. 123). Domeniul la care ne referim (*cel al insolvabilității – n.n.*) are un impact particular asupra tuturor persoanelor fizice și juridice: oamenii de afaceri care se manifestă pe acest teren ca profesioniști – mai mult sau mai puțin – ca și toți ceilalți oameni care nu pot evita condiția de consumator, fiind supuși în fiecare zi consecințelor aplicării, dar și încălcării normelor juridice care îl reglementează, în tot soiul de modalități, unele banale, altele de factură mafiotă.

Firește, necesitatea abordării acestei tematici este dictată de amplificarea criminalității în afaceri (*inclusiv în domeniul insolvabilității fictive și al insolvabilității intenționate – n.n.*), care, din nefericire, este tot mai mult resimțită astăzi prin prejudiciile deosebite pe care le provoacă (Stancu, 2007, pp. 577-578). Or, actualmente, asigurarea criminalistică a cercetării faptelor infracționale legate de insolvabilitate se caracterizează printr-o elaborare insuficientă a unor baze teoretico-practice în această privință (Rusu et.al., 2023, p. 41).

Baza teoretico-metodologică a cercetării este constituită din principiile dialecticii materialiste, utilizând metodele sistematic-structurală și comparativ-juridică. Baza teoretică a cercetării este formată din lucrările cercetătorilor și practicienilor în dreptul penal și procesul penal și criminalistică. Baza normativă a cercetării a inclus: Codul de procedură penală al Republicii Moldova și unele prevederi ale Legii Insolvabilității, nr. 149 din 29.06.2012. De asemenea, a fost folosită și propria experiență de activitate în calitate de administrator pentru cazurile de insolvabilitate. Bazele dezvoltării unei metodicii speciale pentru investigarea insolvabilităților criminale și ale conturării specificului efectuării acțiunilor de urmărire penală în cazul acestora au la bază cercetări ale mai multor autori în domeniul procesului penal, criminalisticii și activității speciale de investigații. Ipotezele teoretice propuse, precum și recomandările cu o tentă criminalistică, reprezintă o bază informativă și metodologică complexă pentru elaborarea și implementarea măsurilor destinate consolidării luptei împotriva actelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Rezultate și discuții

Asigurării criminalistice a fazei investigațiilor inițiale a infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată în sunt specifice anumite activități legate de formarea și prezentarea cunoștințelor criminalistice referitoare la situațiile tipice de urmărire penală, de planificarea cercetării și trasarea unei liste orientative de acțiuni de urmărire penală (Rusu et.al., 2023, p. 49), care se caracterizează prin anumite particularități privind efectuarea lor.

Cercetarea la fața locului reprezintă actul de debut al investigațiilor, cu o evidentă semnificație în ansamblul preocupărilor consacrate soluționării unei cauze penale (Jitariuc, 2020, p. 61), având o importanță majoră și de neamănat. Minuțiozitatea efectuării ei în strictă conformitate cu anumite recomandări de ordin metodic servește drept garanție pentru cercetarea și descoperirea ulterioară a faptelor infracționale (Jitariuc et.al., 2025, p. 95).

Legea procesual-penală ne vorbește despre următoarele tipuri de cercetare: cercetarea locului faptei; cercetarea terenului; cercetarea locuinței sau a altor încăperi; cercetarea obiectelor; cercetarea documentelor etc. Cercetarea la fața locului în cadrul urmăririi penale reprezintă un complex de acțiuni investigative

desfășurate de către organul de urmărire penală, constând în percepția directă a proprietăților, stărilor, semnelor caracteristice și legăturilor obiectelor din lumea materială, cu scopul de a stabili locul faptei, de a studia circumstanțele acestuia, de a descoperi mijloacele infracțiunii și obiectele care pot constitui probe materiale, precum și alte circumstanțe care indică comiterea infracțiunii sau care sunt relevante pentru soluționarea corectă a cauzei penale.

În procesul de investigare a infracțiunilor legate de insolabilitate, cel mai frecvent se efectuează cercetări ale documentelor și ale încăperilor.

Cercetarea documentelor. Scopul cercetării documentelor este de a identifica și a înregistra semnele care le conferă statutul de probe materiale, precum și de a stabili existența informațiilor relevante pentru cauza penală. Chiar de la începutul urmăririi penale, este necesar să se clarifice următoarele: a) ce reprezintă documentul; b) cine și unde îl păstrează; c) aspectul exterior al documentului și datele sale de identificare; d) proveniența documentului, de la cine a ajuns la destinatar. În cazurile necesare, pentru a spori eficiența cercetării documentelor, se recomandă să se solicite ajutorul unui specialist corespunzător (criminalist, contabil etc.) (Аверьянова et.al., 1999, pp. 368-369). Documentele ridicate în cadrul examinării operative în procesul cercetării locului faptei sau în procesul percheziției și ridicării urmează a fi examinate mai detaliat în condiții de staționar (Jitariuc, 2022, p. 104).

Cercetarea încăperilor. În ceea ce privește particularitățile tacticii de cercetare a încăperilor în cadrul investigării infracțiunilor de insolabilitate, se poate observa următoarele. Cercetarea încăperii din cadrul unei organizații se efectuează în prezența unui reprezentant al administrației organizației respective. În cazul în care nu este posibilă asigurarea participării acestuia la acțiunea de cercetare, acest fapt trebuie consemnat în procesul-verbal al acțiunii de urmărire penală.

Cercetarea încăperilor întreprinderii debitoare reprezintă una dintre acțiunile investigative necesare în cadrul investigării insolabilității criminale. Scopul principal al acestei cercetări este de a stabili: 1) conformitatea încăperilor cu destinația lor specifică; 2) existența, dimensiunile și utilizarea efectivă a acestor încăperi; 3) existența altor organizații în cadrul întreprinderii și caracterul activității lor economice sau a altor activități.

Obiectivele cercetării încăperilor depind de domeniul și amploarea activității antreprenoriale investigate. Ofițerul de urmărire penală trebuie să asigure participarea unui specialist corespunzător (merceolog, inginer constructor, tehnolog, agronom, economist, inginer programator etc.). Dacă este necesar, specialiștii pot utiliza mijloace tehnice pentru a detecta, înregistra și ridica obiectele sau urmele găsite în locul lor de descoperire (Россинская, 2002, p. 73; Гаврилов, 2001, p. 228).

Percheziția este apreciată ca o acțiune de urmărire penală și de tactică

criminalistică ce constă în examinarea constrânsă a încăperilor, edificiilor, zonelor de localități ori a persoanelor în scopul depistării și ridicării obiectelor sau documentelor cu importanță probantă pentru cauza penală cercetată (Gheorghiță, 2017, p. 445).

Percheziția este o acțiune investigativă frecvent utilizată în cadrul investigării falimentelor infracționale. Aceasta reprezintă un act procesual de căutare forțată a unor obiecte, realizat cu scopul de a descoperi și ridica instrumentele infracțiunii, obiectele, documentele și valorile care pot avea relevanță pentru cauză. Percheziția poate fi efectuată și pentru a descoperi persoane căutate sau cadavre.

În cadrul percheziției, pot fi deschise orice încăperi, dacă proprietarul refuză să le deschidă de bunăvoie. Totuși, nu trebuie permisă deteriorarea bunurilor fără a exista o necesitate justificată.

Percheziția în cazul infracțiunilor analizate este, de obicei, planificată pe teritoriul întreprinderii debitoare, precum și la locuința directorului, a contabilului-șef sau a altor persoane care ar putea deține obiecte, documente sau valori relevante pentru infracțiunea investigată. La efectuarea percheziției pot fi prezenți un apărător, precum și avocatul persoanei ale cărei încăperi sunt supuse percheziției.

Având în vedere caracterul forțat al percheziției, care limitează drepturile cetățenilor la inviolabilitatea locuinței și la confidențialitatea corespondenței, ofițerul de urmărire penală și ceilalți participanți la percheziție sunt obligați să prevină divulgarea faptelor ce țin de viața privată a persoanelor percheziționate, a secretelor lor personale și de familie, precum și a circumstanțelor legate de viața privată a altor persoane.

Sursele de informații pentru determinarea condițiilor tactice de pregătire a percheziției pot include procesele-verbale ale acțiunilor de urmărire penală (cercetarea locului faptei, audierea părților vătămate și a martorilor), rapoartele experților, actele de revizie, concluziile specialiștilor și altele.

Dacă percheziția poate fi amân timer pentru o perioadă, este oportun să se adune informații mai detaliate despre persoana supusă percheziției și despre cei care locuiesc cu aceasta, cu ajutorul ofițerilor de investigații. De asemenea, trebuie să se stabilească, dacă este posibil, supravegherea persoanei vizate de percheziție și să se afle dacă aceasta deține arme și dacă este capabilă să opună rezistență celor care efectuează percheziția sau reținerea. În acest scop, ofițerul de urmărire penală dă indicații scrise ofițerilor de investigații.

În orice caz, trebuie avut în vedere faptul că persoana supusă percheziției, anticipând posibilitatea acesteia, se va pregăti temeinic pentru ea. Din punct de vedere psihologic, este important ca ofițerul de urmărire penală să fie capabil să modeleze acțiunile persoanei percheziționate, să asigure, din punct de vedere tactic, sistematicitatea căutării și să analizeze comportamentul celor supuși

percheziției (Аверьянова et.al., 1999, p. 589).

Cel mai important procedeu tactic al percheziției rămâne factorul surpriza, care presupune confidențialitatea deciziei de a o efectua și sosirea discretă a participanților la percheziție la locul acesteia. Ofițerul de urmărire penală trebuie să prezinte documentele sale proprietarului încăperii, să anunțe percheziția și să-l informeze cu privire la hotărârea (sau decizia instanței) de efectuare a percheziției. Este necesar să se stabilească identitatea tuturor celor prezenți pe obiectul percheziționat, să le fie explicate drepturile și obligațiile, iar proprietarului să i se ofere posibilitatea de a preda voluntar obiectele, documentele și valorile căutate.

Dacă acestea sunt predate voluntar și ofițerul de urmărire penală nu bănuiește ascunderea obiectelor căutate, atunci el poate să se limiteze la ridicarea acestora și să nu efectueze percheziția. Totuși, predarea voluntară a obiectelor căutate nu constituie un obstacol pentru continuarea percheziției planificate.

Percheziția efectuată în cadrul investigării insolvabilităților criminale prezintă anumite particularități, constând în faptul că, pe lângă valorile materiale ridicate pentru asigurarea despăgubirilor și a cheltuielilor judiciare, atenția principală se concentrează asupra căutării documentelor și a diferitelor obiecte relevante pentru cauza penală. Printre astfel de obiecte se numără, de exemplu, sigiliile, ștampilele și alte elemente care pot avea legătură cu infracțiunea investigată (Резван, 2004, p. 135).

După percheziție, se întocmește un proces-verbal în care se indică locul și circumstanțele în care au fost descoperite obiectele, documentele și starea acestora. Dacă, în timpul percheziției, antreprenorul încearcă să distrugă sau să ascundă obiectele sau documentele care urmează a fi ridicate, acest lucru trebuie menționat în procesul-verbal, cu o descriere a măsurilor luate pentru a preveni acest lucru.

Ridicarea de obiecte și documente reprezintă o activitate procedurală consacrată colectării probelor materiale ale infracțiunii, care constă în cererea și ridicarea silită a anumitor obiecte și documente ce prezintă interes pentru cauză, aflate în posesia persoanelor fizice sau juridice (Doraș, 2011, p. 355). Ridicarea de obiecte, înscrisuri sau date informatice ce pot servi ca mijloc de probă în procesul penal, act procesual distinct de percheziție, se efectuează atât în condițiile stabilite de lege, cât și cu respectarea regulilor de tactică criminalistică (Stancu et.al., 2017, p. 173).

Ridicarea documentelor contabile și altor documente are o importanță semnificativă în cadrul investigării insolvabilității criminale. Temeiurile pentru efectuarea ridicării sunt datele factuale stabilite în timpul urmăririi penale, conform cărora se știe exact unde și la cine se află anumite obiecte și documente relevante pentru cauza penală. Ridicarea obiectelor și documentelor care conțin informații confidențiale de stat sau alte secrete protejate de lege se efectuează de

către organul de urmărire penală, în baza autorizărilor corespunzătoare.

Ridicarea documentelor care conțin informații despre depozitele și conturile persoanelor fizice în bănci și alte instituții financiare se efectuează pe baza unei hotărâri judecătorești. Dacă acțiunea de urmărire penală se desfășoară într-o încăpădere a unei organizații, trebuie să fie prezent un reprezentant al administrației acesteia. La ridicarea documentelor contabile, obiectelor și bunurilor al căror valoare este greu de stabilit, trebuie asigurată participarea unui specialist corespunzător, care poate atrage atenția ofițerului de urmărire penală asupra anumitor semne ale obiectelor relevante în legătură cu evenimentul investigat (Яблоков, 1997, p. 443).

Înainte de a începe ridicarea obiectelor, ofițerul de urmărire penală oferă persoanei în cauză posibilitatea de a preda voluntar obiectele și documentele care urmează a fi ridicate. În caz de refuz, acesta poate efectua ridicarea în mod forțat. Dacă obiectele necesare nu sunt găsite la fața locului, ofițerul de urmărire penală nu are dreptul să efectueze căutări suplimentare fără a emite anterior o hotărâre motivată privind efectuarea percheziției.

Se disting următoarele tipuri de ridicare: ridicarea obiectelor și documentelor; ridicarea obiectelor și documentelor care conțin informații confidențiale de stat sau alte secrete protejate de lege; ridicarea documentelor care conțin informații despre depozitele și conturile persoanelor fizice în bănci și alte instituții financiare (Резван, 2004, pp. 124-125).

În cazul unui număr mare de documente ridicate, se întocmește o descriere (listă) detaliată a acestora, care se anexează la procesul-verbal al ridicării, iar documentele ridicate sunt sigilate. Procesul de ridicare este planificat și efectuat imediat, în biroul firmei, în locurile de depozitare ale documentelor și valorilor materiale, precum și la locuința bănuțului sau învinuțului.

Din punct de vedere tactic, ar fi corect ca ofițerul de urmărire penală, înainte de a începe ridicarea, să întrebe persoana în încăpădere căreia se desfășoară acțiunea de urmărire penală dacă dorește ca apărătorul sau avocatul să fie prezent în timpul ridicării, în cazul în care ridicarea nu are loc la domiciliul bănuțului (învinuțului) (Власенко et.al., 2003, p. 159).

Specificitatea ridicării în cazurile de insolvabilitate intenționată sau insolvabilitate fictivă constă în faptul că aceasta ar trebui să fie efectuată nu doar la debitor, ci și la creditor, precum și la alte persoane care au legături financiare sau economice cu debitorul. Desigur, nu este posibil să se întocmească o listă exhaustivă a tuturor locurilor unde pot fi ridicate obiectele relevante. În fiecare caz concret, ofițerul de urmărire penală trebuie să se consulte cu un specialist corespunzător și cu alte persoane competente, cum ar fi, de exemplu, reprezentanții Inspectoratului fiscal. Acest lucru va asigura o abordare adecvată și eficientă a ridicării, având în vedere complexitatea și natura cazurilor de faliment criminal.

Atât în pregătirea, cât și în desfășurarea procesului de ridicare, trebuie avut în vedere că nu este suficient să se recurgă doar la ajutorul unui specialist contabil. De exemplu, pentru extragerea suporturilor de informație de pe dispozitivele electronice, pentru asigurarea integrității informațiilor necesare și pentru ridicarea lor într-o manieră tactică corectă, poate fi necesară asistența unui specialist în tehnologia informației. Acest specialist va putea asigura că datele sunt extrase în mod corect și că nu vor fi deteriorate sau alterate în timpul procesului de ridicare. Or, în virtutea acestui fapt, trebuie să reținem, în special, faptul că probele electronice reprezintă informații ca valoare doveditoare, care sunt stocate, prelucrate sau transmise prin intermediul unui sistem informatic. Ele se produc în mediul informatic și constituie rezultatul transformării informației computerizate în urma ștergerii, copierii, blocării, modificării sau a oricărei alte intervenții în funcționarea mijloacelor de stocare, prelucrare sau transmitere a datelor informatice sau a rețelei de comunicații. Printre particularitățile acestor categorii de probe este că, aparent, ele nu sunt evidente, sunt volatile, fiind conținute în echipamente informatice, nu sunt obiecte tangibile și au, de regulă, o anumită valoare material (Purici, 2018, pp. 148-149).

Audierea este una dintre cele mai frecvente și complexe acțiuni de urmărire penală în cadrul investigării actelor criminale de insolvabilitate. Ea reprezintă unul dintre principalele instrumente procesuale pentru obținerea și verificarea informațiilor probatorii despre infracțiune. Audierea este actul procedural prin care anumite persoane (martori, bănuți, învinuiți etc.) cu privire la care există o certitudine, fie o presupunere că dețin informații în legătură cu infracțiunea sau cu făptuitorul acesteia, sunt chemate să dea relații sau explicații în fața organelor judiciare penale (Ciopraga, 1996, p. 150; Doltu et.al., 2004, p. 65). Obiectul audierii poate include și circumstanțe care au favorizat comiterea actului infracțional, precum și orice alte date relevante pentru stabilirea adevărului în cazul investigat (Jitariuc et.al., 2025, p. 408).

Audierea martorilor. Printre martorii care trebuie audiați în cadrul investigării insolvabilității fictive sau intenționate se numără angajații întreprinderii, auditorii, revizorii, administratorii judiciari, angajații Inspectoratului fiscal, lucrătorii organizațiilor care au relații de parteneriat cu întreprinderea debitoare, precum și rudele conducătorilor întreprinderii debitoare.

Specificitatea situației de investigare a insolvabilităților infracționale adaugă complexitate interogatoriilor angajaților din contabilitatea întreprinderii debitoare ca martori. Acest lucru se explică prin faptul că nu poate fi exclusă posibilitatea ca contabilul să fie tras la răspundere penală ca complice la infracțiune. De aceea, audierea acestora trebuie realizată cu o atenție deosebită, având în vedere riscurile de implicare personală în actele infracționale investigate.

Audierea bănuیتului, învinuitului, din punct de vedere tactic, trebuie să plece de la premisa că aceștia nu sunt obligați să depună mărturii în legătură cu cazul și nu vor răspunde penal pentru declarațiile false sau pentru refuzul de a depune mărturii. Cu toate acestea, ofițerul de urmărire penală (procurorul) nu trebuie să adopte o atitudine indiferentă față de faptul dacă bănuitul (învinuitul) face sau nu mărturii adevărate despre infracțiunea comisă de acesta. Interogatoriul trebuie să fie condus într-un mod activ și ferm, încercând să obțină informații relevante pentru clarificarea faptei și stabilirea adevărului.

În cadrul investigării infracțiunilor de insolvabilitate, există anumite particularități tactice în audierea bănuیتului (învinuitului). Pentru ca interogatoriul să dea rezultatele dorite, acesta trebuie să fie pregătit cu atenție. Este necesar să se studieze materialele dosarului, în special circumstanțele care urmează a fi abordate în timpul interogatoriului. Planul audierii va fi eficient dacă va reflecta și va lua în considerare legătura dintre datele de urmărire penală și cele operativ-investigative: starea psihologică a persoanei audiate; ce cunoaște aceasta despre rezultatele urmăririi penale; ce linie de apărare a ales bănuitul (învinuitul); ce relații de serviciu și personale are bănuitul (învinuitul) cu conducătorul întreprinderii, cu vicepreședinții, cu directorul financiar-contabil, cu alți membri ai personalului (parteneri de afaceri, creditori).

De obicei, la momentul audierii, există dovezi care, cu un grad mare de probabilitate, sugerează implicarea bănuیتului în comiterea altor infracțiuni. Din punct de vedere tactic, este corect ca ofițerul de urmărire penală să încerce să implice bănuitul într-o relatare liberă, care să treacă într-un dialog, în cadrul căruia ofițerul de urmărire penală poate prezenta dovezi ale căror veridicitate a fost deja stabilită.

În timpul interogatoriului, este mai bine să se înceapă prin prezentarea dovezilor legate de fapte mai puțin semnificative, deoarece bănuitul va fi mai predispus să ofere declarații adevărate despre aceste aspecte. De exemplu, întrebările pot fi legate de dificultățile întâmpinate în activitatea de afaceri, riscurile legate de livrări eșuate, deteriorarea produselor, incompetența bănuیتului, a personalului său contabil etc. Aceste întrebări vor ajuta la crearea unui climat de încredere și vor facilita obținerea de informații relevante.

Pentru a desfășura cu succes audierea învinuiților care dau declarații evident false, trebuie să se concentreze eforturile pe obținerea unor declarații adevărate, cel puțin de la unul dintre complici. Din punct de vedere tactic, este esențial să se exploateze contradicțiile interne dintre învinuiți, stimulând trăsăturile pozitive ale persoanei care furnizează mărturii veridice. Acest lucru poate crea un climat de concurență între complici și poate încuraja unul dintre aceștia să colaboreze cu autoritățile, furnizând informații care să ajute la clarificarea cazului

Un element esențial al tacticii interogatoriului în astfel de situații este

formularea întrebărilor care detaliază circumstanțele evenimentului și clarifică rolul fiecărei persoane în comiterea anumitor acțiuni. Aceste întrebări ajută la reconstruirea faptelor și la evidențierea implicațiilor fiecărui participant. Dacă este necesar, pentru a demasca mărturiile false, procurorul poate, din motive tactice, să adreseze întrebări suplimentare, monitorizând reacțiile persoanei interogate la răspunsuri. Aceasta îi va permite să observe posibilele incoerențe în declarațiile învinutului și să stabilească dacă declarațiile sunt consistente cu probele existente. Controlul reacțiilor poate fi o metodă eficientă de a identifica tentativele de înșelăciune și de a obține informații corecte (Резван, 2004, pp. 146-147).

Atunci când există un grup de bănuți (învinuți) într-o cauză penală, ofițerul de urmărire penală (procurorul) trebuie să stabilească care dintre aceștia va fi interogat primul. Această decizie depinde de rolul pe care l-a avut fiecare bănuț (învinut) în activitatea infracțională comună, precum și de gravitatea pedepsei pentru fapta comisă, dovezile care îi dovedesc vinovăția, relațiile cu ceilalți participanți la infracțiune, comportamentul lor pe parcursul urmăririi penale etc.

Confruntarea. În calitatea sa de acțiune de urmărire penală, confruntarea reprezintă un element important, deținând o relevanță deosebită în confirmarea și respingerea diverselor versiuni expuse în cursul urmăririi penale. Confruntarea, are ca obiectiv principal elucidarea circumstanțelor veridice ale cazului și eliminarea inconsistentele semnificative identificate în declarațiile anterioare ale martorilor, bănuților și învinuților (Hegheș et.al., 2024, p. 79).

În opinia lui V. Bercheșan V., confruntarea reprezintă aceeași audiere, care se constituie într-un procedeu probatoriu complementar în care, prin derogare de la dispozițiile legii procesuale penale, persoanele sunt audiate una în prezența celeilalte, în legătură cu faptele, împrejurările sau problemele în care au apărut contradicții esențiale (Bercheșan, 2002, pp. 126-127).

Organizarea unei confruntări nu ridică dificultăți majore din punct de vedere tactic în cadrul urmăririi penale legate de infracțiunile de insolvabilitate. Aceasta se datorează, în mare parte, caracteristicilor specifice ale acestei tipologii de infracțiuni, unde de obicei există dovezi clare sau informații relevante care pot fi clarificate printr-o confruntare directă între martori, bănuți, învinuți sau alți participanți.

În cazul unei decizii pozitive privind posibilitatea organizării unei confruntări, este esențial să se efectueze o pregătire tactică adecvată, luând în considerare mai mulți factori cheie. Aceștia includ statutul procesual al participanților, calitățile lor psihologice, starea lor emoțională, poziția administrativă, rolul pe care fiecare îl joacă în cadrul cazului, precum și importanța contradicției care trebuie rezolvată.

În plus, ofițerul de urmărire penală trebuie să stabilească necesitatea

participării unui ofițer de investigații la confruntare, să aleagă momentul cel mai potrivit pentru desfășurarea acțiunii de urmărire penală, când este oportun să se prezinte dovezile. Trebuie să ținem cont de faptul că confruntarea este o acțiune de urmărire penală complexă din punct de vedere al organizării și al psihologiei interacțiunii participanților. Trebuie să reținem că, din punct de vedere psihologic, confruntarea ca acțiune de urmărire penală reprezintă un instrument eficient pentru prevenirea acțiunilor de contracarare din partea persoanelor interesate. Pentru ofițerul de urmărire penală, pregătirea și desfășurarea confruntării sunt întotdeauna legate de un anumit risc tactic. Din acest considerent, urmează a fi luată în considerare posibilitatea ca una dintre persoanele audiate să-și modifice declarațiile, să repete declarațiile anterioare sau să ajungă la un acord tacit cu ceilalți participanți pentru a refuza să depună mărturie.

În astfel de situații, este oportun să se explice persoanelor audiate importanța prezentării declarației adevărate și cea a recunoașterii sincere, să se explice care dintre circumstanțele evenimentului infracțional pot fi considerate ca atenuante. Or, în cazul de față, o noutate tactică eficientă o reprezintă efectuarea unei confruntări fără contactul vizual direct între cele două părți participante la această acțiune de urmărire penală (Перцова, 2002, p. 74).

Concluzii

În încheierea analizei particularităților tactice ale efectuării unor acțiuni de urmărire penală în procesul de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate, trebuie menționat că una dintre cele mai importante condiții pentru desfășurarea oricărei acțiuni de urmărire penală este respectarea strictă a normelor legislației procesuale penale. Prin urmare, merită o atenție deosebită procedeele tactice legate de drepturile individului la inviolabilitatea locuinței, viața privată, dreptul la apărare, precum și garantarea contradictorialității și a egalității părților la faza de urmărire penală.

Sarcinile cercetării la fața locului depind de domeniul și amploarea activității economice investigate. Ofițerul de urmărire penală trebuie să asigure participarea unui specialist corespunzător (merceolog, inginer constructor, tehnolog, agronom, economist, inginer programator etc.). Dacă este necesar, specialiștii pot utiliza mijloace tehnice pentru a descoperi, fixa și ridica obiectele și urmele de la locul descoperirii acestora.

Percheziția efectuată în cadrul investigării insolvabilităților infracționale are unele particularități specifice, constând în faptul că, pe lângă bunurile imobile ridicate în scopul asigurării despăgubirii prejudiciilor și cheltuielilor judiciare, atenția principală este mai acordată și căutării documentelor și a diferitelor obiecte care au legătură cu cazul. Specificitatea ridicării în cazurile de insolvabilitate fictivă sau insolvabilitate intenționată constă în faptul că este oportun să fie efectuată nu doar la debitor, ci și la creditor, alte persoane care au

legături financiare sau economice cu debitorul.

Caracterul specific al situației de investigare a actelor de insolvabilitate infracționale adaugă complexitate audierii angajaților departamentului de contabilitate al întreprinderii-debitor în calitate de martori. Acest lucru se explică prin faptul că nu este exclusă tragerea la răspundere penală a contabilului în calitate de complice al infracțiunii.

În investigarea categoriei analizate de infracțiuni, există particularități și în tactica audierii. Pentru ca interogatoriul bănuیتului (învinitului) să aducă rezultatul dorit, el trebuie să fie pregătit cu atenție și minuțiozitate. Este necesar să se studieze materialele cauzei penale, în special, circumstanțele în legătură cu care se preconizează audierea bănuیتului (învinitului).

De asemenea, în investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, trebuie de menționat că, din punct de vedere tactic, este important, pe de o parte, să se asigure în mod oportun participarea specialistului în anumite acțiuni de urmărire penală, pe de altă parte, competența specialistului, și, în al treilea rând, abilitatea reprezentantului organului de urmărire penală de a formula corect și în ordine logică întrebările care necesită a fi soluționate în raport cu evenimentul cercetat.

Referințe bibliografice:

1. Bercheșan V. Cercetarea penală. Îndrumar complet de cercetare penală. Editura și Tipografia „Icar”. București, 2002.
2. Ciopraga A. Criminalistica. Tratat de tactică. Ed. Gama. Iași, 1996.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
4. Doltu I., Drăghici V., Negip M. Martorul în procesul penal. Ed. Lumina Lex. București, 2004.
5. Doraș S. Criminalistică. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2011.
6. Gheorghită M. Tezele generale ale tacticii criminalistice. Ed. ARC. Chișinău, 2004.
7. Gheorghită M. Tratat de criminalistică. (F. E. -P. „Tipografie Centrală”). Chișinău, 2017.
8. Hegheș N.-E., Jitariuc V. Confrontation: Procedural-Criminal and Tactical-Criminalistic Aspects. În: Scientia moralitas, vol. 9, nr. 1, USA, Beltsville, 2024.
9. Jitariuc V. Theoretical and Practical Reflections on the Use of Audio and Video Recordings in the Crime Scene Investigation. În: Romanian Journal of Forensic Science, nr.21(125), București, 2020.
10. Jitariuc V. Metodica investigării infracțiunilor de trafic de ființe umane. Monografie. Pro Universitaria, București, 2022.

11. Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a. Tactica criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2025.
12. Legea insolabilității, nr. 149/2012, din 29.06.2012. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr. 193-197 [online] [accesat 10.12.2024]. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123197&lang=ro.
13. Osoianu T., Ostavciuc D., Odagiu Iu., Rusnac C. tactica acțiunilor de urmărire penală. Ed. Cartea Militară. Chișinău, 2020.
14. Purici S. Metodica cercetării infracțiunilor din domeniul informaticii. Monografie. Chișinău, 2018.
15. Rusu V., Janu N. Faza investigațiilor inițiale a faptelor de insolabilitate fictivă și insolabilitate intenționată. În: *Revista Română de Criminalistică*. Volumul XXIV, Nr. 1, martie 2023.
16. Stancu Em. Tratat de criminalistică. Ediția a IV-a. Ed. Universul Juridic. București, 2007.
17. Stancu Em., Manea T. Tactica criminalistică (I). Curs universitar. Ed. Universul Juridic. București, 2017.
18. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика. Учебник. / Под редакцией Р. С. Белкина. М., 1999.
19. Власенко Н. В., Краснов А. Н. Современные проблемы обеспечения прав участников следственных действий // *Защита прав личности в уголовном праве и процессе* / Под ред. Н. А. Лопашенко, С. А. Шейфера. Саратов, 2003.
20. Гаврилов М. В., Иванов А. Н. Особенности осмотра места происшествия при расследовании преступлений в сфере компьютерной информации // *Российская юридическая доктрина в XIX веке: проблемы и пути их решения*. Саратов, 2001.
21. Григорьев В. Н., Прушинский Ю. В. Первоначальные действия при получении сведений о преступлении (процессуальные и организационно-правовые формы). М., 2002.
22. Комиссаров В. И. Теоретические проблемы следственной тактики. Саратов, 1987.
23. Криминалистика: Учебник / Под ред. Н. П. Яблокова. М., 1997.
24. Петрова А. Н. Противодействие расследованию и меры его преодоления. Волгоград, 2002.
25. Резван П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Волгоград, 2004.
26. Россинская Е. Р. Использование специальных знаний по новому УПК России // *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: проблемы практической реализации*. Краснодар, 2002.

DOCUMENTELE ÎN CALITATE DE OBIECT AL CERCETĂRII CRIMINALISTICE

DOCUMENTS AS OBJECTS OF FORENSIC INVESTIGATION

DOI: 10.5281/zenodo.16443489

UDC: 343.98:003

Vitalie JITARIUC

Universitatea „Bogdan-Petriceicu Hașdeu” din Cahul
Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”

al Academiei Române

E-mail: vjitariuc@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9361-4460

Aliona CIOCANU

Universitatea de Stat din Moldova

Școala Doctorală „Științe juridice și economice”

E-mail: alenaciocanu@gmail.com

ORCID: 0009-0004-3541-5713

Rezumat: *Procesul penal poate fi reprezentat sub forma unei activități de descoperire, prezentare, apreciere și utilizare a unor documente, precum și de perfectare, întocmire a mai multor documente semnificative din punct de vedere juridic. Paradoxul, însă, constă în faptul că, în virtutea importanței, răspândirii și frecvenței de utilizare, acest concept face parte dintr-o categorie de noțiuni care sunt, evident, insuficient dezvoltate și cercetate, atât în teoria dreptului penal și procesual penal, cât și în teoria criminalisticii. Din această cauză, există o neconcordanță între opiniile privind conținutului și volumul acestui concept, se înregistrează diferențe textuale și conceptuale în definițiile sale, publicate în literatura de specialitate, care reflectă punctele de vedere ale diferitor autori. Cercetătorii criminaliști din mai multe state au acordat dintotdeauna o mare atenție studiului diferitelor tipuri de documente care sunt aplicate în cadrul procesului penal, precum și dezvoltării recomandărilor pentru descoperirea, fixarea, examinarea, ridicarea și cercetarea lor în cadrul expertizelor judiciare și, respectiv, folosirea acestora în cadrul probatoriului. Cu toate acestea, eficiența cercetărilor științifice din domeniu și implementarea rezultatelor obținute în practică ar putea fi mai mare dacă ne-am baza pe o cunoaștere mai cuprinzătoare a documentelor și obiectelor asociate acestora, pe dispozițiile, principiile și abordările care sunt importante pentru toate cazurile de colectare, apreciere și utilizare a documentarelor în activitatea de cercetare și descoperire a faptelor infracționale.*

Cuvinte-cheie: *documente, acte scrise, criminalistică, ridicare, examinare, expertiză, probă, mijloc de probă, acțiune de urmărire penală, corp delict, sistem informațional, informații probatorii, semnificație juridică, condiții de fond, condiții de formă.*

Abstract: *The criminal process can be represented as an activity of discovering, presenting, assessing, and using documents, as well as the drafting and preparation of several documents that are legally significant. The paradox, however, lies in the fact that, due to its importance, prevalence, and frequency of use, this concept belongs to a category of notions that are evidently underdeveloped and insufficiently researched, both in criminal law and procedural law theory, as well as in criminology theory. As a result, there is a discrepancy between opinions regarding the content and scope of this concept, with textual and conceptual differences in its definitions published in the specialized literature, reflecting the viewpoints of various authors. Criminological researchers from several countries have always paid great attention to studying the different types of documents used in the criminal process, as well as to the development of recommendations for discovering, recording, examining, seizing, and investigating them in judicial expertise, and, respectively, using them in the evidentiary process. However, the effectiveness of scientific research in this field and the implementation of the obtained results in practice could be higher if we relied on a more comprehensive knowledge of documents and the objects associated with them, on the provisions, principles, and approaches that are important for all cases of collecting, assessing, and using documentary evidence in the investigation and discovery of criminal facts.*

Keywords: *documents, written acts, criminology, seizure, examination, expertise, evidence, means of evidence, criminal prosecution action, corpus delicti, information system, evidentiary information, legal significance, substantive conditions, formal conditions.*

Introducere

Actele scrise sau, în terminologia legislației în vigoare, documentele, cunoscute și aplicate din vremuri străvechi ca mijloace ce menținere a relațiilor de interes reciproc, pe parcursul timpului au pătruns în cele mai diverse domenii ale activității umane. În prezent, ele au o deosebită importanță, deoarece servesc la fixarea și atestarea celor mai diverse fenomene și evenimente și relații cu caracter juridic (Doraș, 2011, p. 230).

Documentele prezintă un element foarte important al sistemului informațional în orice societate. Diverse tipuri de informații se materializează prin multitudinea de documente scrise de mână, imprimate, prezentate în formă-schiță, desen, înregistrate video etc. Ele servesc la fixarea apariției, modificării sau stingerii raporturilor juridice de tot felul. Documentele au o importanță deosebită în procesul penal, civil, contravențional, deoarece servesc la soluționarea diverselor probleme ce vizează obiectul probatorului. Aceasta se datorează frecvenței cu care ele se utilizează la săvârșirea infracțiunilor precum și potențialului informativ al acestora (Gheorghită, 2017, p. 253).

Despre documente se vorbește mult, în privința documentelor se poartă discuții și au loc dezbateri controversate. Ele sunt utilizate, solicitate, ridicate, examinate, prezentate pentru vizualizare, supuse cercetărilor judiciare și examinate în cadrul expertizelor. Documentele sunt folosite în soluționarea

problemelor juridice și criminalistice. Cu ajutorul lor sunt descoperite infracțiunile, se dovedește vinovăția și sunt reabilitați cei care au fost condamnați neîntemeiat. Acest cuvânt apare frecvent în lucrările juriștilor și criminaliștilor, este folosit în textele normelor de drept care reglementează efectuarea acțiunilor de urmărire penală, dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare. Documentele sunt studiate în instituțiile de învățământ cu profil juridic și la cursurile de formare continuă a angajaților care activează în domeniul dreptului.

Conceptul de „*document*” (din latină „*documentum*” - mărturie), precum și derivatele sale „*documentație*”, „*circulație a documentelor*”, „*documentare*”, au jucat și continuă să joace un rol important în aparatul conceptual și terminologic al cercetătorilor și practicienilor din domeniul dreptului, indiferent de specializarea lor. Acest cuvânt a intrat ferm în vocabularul ofițerilor de urmărire penală, ofițerilor de investigații, procurorilor, judecătorilor, experților judiciari și al tuturor celor care sunt profesional implicați în combaterea criminalității și în examinarea și soluționarea cauzelor penale.

Importanța și rolul deosebit al documentelor în diferite domenii ale administrației statului, în viața publică și privată, fac ca acestea să fie apărare prin mijloace de drept (Popa, 2008, p.276).

Actualmente, este evident că apariția a noi documente, inclusiv de natură electronica, necesită și reevaluarea viziunilor statornice de-a lungul timpului, implementarea de noi modalități, mijloace și procedee de examinare a actelor de către organele de urmărire penală (Costea, 2023, pp.4-5).

Metodologia cercetării

Baza metodologică a cercetării este formată din dispozițiile dialecticii materialiste referitoare la cunoașterea realității obiective, cu privire la căile, mijloacele și metodele cunoașterii științifice. În cadrul cercetării, pentru colectarea, prelucrarea, analiza, aprecierea și interpretarea materialului expus, au fost utilizate metode de observare, de sistematizare, de analiză istorică, cea comparativ-juridică, precum și abordarea sistemico-structurală, modelarea și alte metode ale cercetărilor juridice și criminalistice moderne. De asemenea, au fost utilizate diverse surse juridice, un spectru diversificat de literatură de specialitate și de referință în domeniul criminalisticii, semnate de asemenea autori ca M. Gheorghită, S. Doraș, I. Dolea, S. Alămoreanu, Gh Popa, N. Gament, A. Vasiliev, A. Vinberg, R. Belkin, N. Iablov, N. Ișenco, V. Obraztsov, S. Andreev și alții.

Rezultate și discuții

Documentele sunt mijloace separate de probă care se deosebesc atât de procesele-verbale ale acțiunilor de urmărire penală și judecătorești, cât și de corpurile delictive. Documentele conțin date care pot fi recunoscute ca probe derivate. Documentele sunt recunoscute ca mijloc de probă dacă sunt respectate

cerințele de admisibilitate, relevanță, concludență și utilitate a acestora. Documentele pot fi ridicate în cadrul efectuării unor acțiuni procesuale (spre exemplu, documente contabile ș.a. (sau pot fi prezentate la cererea organului de urmărire penală sau a instanței. În calitate de documente pot fi recunoscute și actele întocmite în urma unor controale, cum ar fi acte de revizie, rapoarte etc. (Dolea et.al., 2005, p. 323).

Juriștii și criminaliștii care au abordat problema documentelor în procesul penal, în majoritatea cazurilor, și-au construit definițiile având în vedere doar documentele și actele scrise care atestă fapte cu semnificație juridică (Власов, 1961, p. 11).

Tot în acest sens, dar mai detaliat, s-a exprimat și autorul A. N. Vasiliev, afirmând că: „Obiecte ale cercetării criminalistice pot fi documentele destinate pentru înregistrarea valorilor materiale (facturi, chitanțe, liste, recipise etc.), adeverințele care confirmă identitatea (pașapoarte, permise, legitimații etc.) și diferite fapte juridice, precum și corespondența privată ș.a. O particularitate a documentului ca mijloc de probă este faptul că informațiile conținute în el sunt exprimate prin semne: litere manuscrise sau tipărite, cifre, simboluri. Dacă informațiile conținute într-un document sunt exprimate nu doar prin semne, ci și prin alte semne materiale, de exemplu, semne de corectură, modificare, semne ale autorului manuscrisului etc., documentul este în același timp și corp delict” (Васильев, 1971, p. 179).

Aceeași concepție a fost susținută și de alți cercetători, atât de cei care au încercat să dezvolte o definiție universală a documentului, cât și de cei care au pornit de la necesitatea aplicării unui abordări sectoriale față de acesta.

În unul dintre manualele de criminalistică, autorii au formulat următoarele considerații în legătură cu acest subiect: „În dreptul penal, documentele sunt recunoscute ca fiind acte emise de instituțiile de stat și organizațiile publice și private, precum adeverințele, pașapoartele, diplomele și alte acte scrise cu semnificație juridică, adică cele care oferă drepturi sau scutesc de obligații. În schimb, în criminalistică, prin documente se înțeleg orice acte scrise care conțin informații probatorii, inclusiv documente private (scrisori, bilete, agende etc.). Ele pot fi întocmite de mână, tipografic sau prin alte metode, folosind semne scrise și alte reprezentări grafice efectuate cu creionul, cerneală, tuș sau orice alt material. În calitate de material pentru întocmirea unui document pot fi utilizate hârtie, carton, lemn, sticlă și alte obiecte” (Крылов, 1976, p. 202).

În anii 50 ai secolului trecut, doar câțiva cercetători abordau documentul din perspective mai largi. De exemplu, V. D. Arseniev sublinia că documentul, în general, este „un obiect al lumii materiale care fixează un anumit fapt în mod artificial” (Арсеньев, 1955, p. 140-142). Alți autori vorbeau despre necesitatea extinderii surselor mijloacele de probă, prin includerea în ele a documentelor foto și altor tipuri de documente (Винберг, 1955, p. 49).

Deci, în primele etape, tendința predominantă era de a considera ca documente doar actele scrise. Ulterior, această tendință a început să scadă. Cu toate acestea, ar fi o exagerare evidentă să afirmăm că „sindromul documentului scris” a dispărut în trecut și că în mințile juriștilor și criminaliștilor s-a impus cu fermitate ideea de a privi documentul într-un context mai larg. Unii juriști încă mai consideră că documentele sunt „orice acte scrise prin care se certifică fapte cu semnificație juridică” (Papor, 1996, p. 445).

Este caracteristic faptul că în această definiție nu se vorbește despre toate actele scrise, ci doar despre acelea care certifică fapte cu semnificație juridică. Între timp, statutul de document nu îl au doar actele scrise de tipul celor care certifică fapte, ci și cele care îndeplinesc alte funcții. Astfel, în articolul 157 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (CPP al RM, art. 157) („Documentele”) se afirmă că *„Constituie mijloc material de probă în orice formă (scrisă, audio, video, electronica etc.) care provin de la persoane oficiale fizice sau juridice dacă în ele sunt expuse ori adeverate circumstanțe care au importanță pentru cauză”*.

Conceptul perceperii documentul doar în calitate de purtător de informație scrisă a fost reflectat și în alte lucrări de specialitate. Totodată, devine tot mai puternic argumentul acelor cercetători care abordează problema vizată din perspective mai largi, incluzând în categoria documentelor nu doar actele scrise, ci și alte suporturi materiale de informație. Ei definesc documentul ca „...un suport material corespunzător care conține anumite informații, destinat pentru atestarea unui fapt sau eveniment cu semnificație juridică (informația existentă sub forma unei înregistrări informatice sau într-o altă formă materială care poate fi percepută)” (Андреев, 2001, p. 50).

O interpretare similară, destul de largă, a aceleași noțiuni este susținută și de alți autori. Aceasta, de exemplu, este exprimată în definiția documentului în calitate „...reflectare materială a informațiilor unei persoane despre anumite fapte cu semnificație juridică” (Белкин, 1999, p. 282).

În opinia noastră, o deficiență a tuturor acestor definiții constă în faptul că autorii vizați reduc informațiile reflectate în document doar la un anumit sistem de date. În realitate, semnificația informațională este atribuită și altor forme de fixare, cum ar fi imaginea naturală pe o placă sensibilă, pe materialul pentru înregistrarea sunetelor, precum și reprezentarea imagistică și artistică a obiectelor lumii reale (oameni, obiecte, evenimente, etc.), folosite de producătorii de foto-documente, a producției video-audio, cinematografice sau de creatorii de opere de artă vizuală (documente vizuale).

Pe lângă documentele care înregistrează un singur tip de informație (de exemplu, doar materialul textual sau doar o imagine a unei persoane, obiecte etc.), în procesul penal sunt cercetate și documente care sunt purtători de informații complexe (de exemplu, conținând informații vizuale și sonore). În

acest grup de obiecte intră înregistrările video ale unor scene, episoade sau fragmente ale evenimentelor legate, într-un fel sau altul, de infracțiunile cercetate. Ele pot include rezultatele filmării video ascunse, realizate în timpul măsurilor speciale de investigații (de exemplu, înregistrări ale unor scene de conflicte criminale, reținerea infractorilor în flagrant), precum și înregistrări realizate pe dispozitive video staționare, instalate pentru supravegherea vizuală și auditivă a diverselor locații (în birouri comerciale, bănci etc.) (Tudoran, 2012, p. 161-188). După verificarea corespunzătoare pe baza procesuală, înregistrările video ale unor evenimente din activitatea criminală, pre-criminală sau post-criminală, realizate de infractori sau complicii acestora pentru „amintire”, în scopuri de șantaj sau alte utilizări, au o valoare probatorie specială.

În lumina celor expuse, trebuie să recunoaștem ca fiind corect punctul de vedere al acelor autori care, la formularea definiției documentului, iau în considerare diverse forme de fixare a informației nu doar pe hârtie, ci și pe orice purtător material adecvat (metal, țesătură etc.). Un exemplu în acest sens este definiția potrivit căreia documentul este „...orice obiect al lumii materiale pe care, prin semne convenționale (litere, cifre etc.), este fixată o anumită idee sau există o imagine a unui obiect” (Лупинская, 1997, p. 197).

Or, nu ar fi inutil de menționat că tendința de schimbare a viziunilor asupra conceptului de document și procesul de formare a unei noi concepții a acestuia în rândul criminaliștilor își are rădăcinile încă în prima jumătate a anilor '80 ai secolului XX. Acest proces nu se desfășoară fără dificultăți. Se face simțită inerția, reticența de a renunța la lucrările vechi, la stereotipurile din gândire și acțiuni, precum și obișnuința de a declara necesitatea schimbărilor, dar de a trăi ca înainte, fără a modifica, în esență, nimic.

La începutul secolului XXI, criminaliștii care dezvoltă problema documentului și diversele aspecte ale documentologiei pot fi împărțiți în trei grupuri:

Primul grup este reprezentat de susținătorii viziunii tradiționale asupra documentului. Poziția lor nu s-a schimbat în niciun fel în timp. Pentru ei, la fel ca înainte, documentul este doar un act scris (Яблоков, 2000, p. 368). *De jure*, recunoscând noile concepții despre document, în realitate, au rămas la fel de tradiționaliști ca și colegii lor despre care am vorbit mai sus (Герасимов et. al., 2000, p. 161; Агафонов et. al., 2000, pp. 42-43).

Acest lucru nu se poate spune despre cercetătorii care, conform tipologiei noastre, fac parte din a doua grupă de oameni de știință. Noutățile din lumea dreptului și criminalisticii nu i-au ocolit. Ei au răspuns schimbărilor din mediul științifico-normativ, însă au reacționat într-un mod destul de original.

Pentru a treia grupă de cercetători sunt caracteristice nu doar atașamentul față de conceptul de interpretare a noțiunii de „document” în sens larg, ci și pașii practici reali făcuți în domeniul implementării acestei concepții. Ei au pus bazele

pentru abordarea întrebării privind schimbarea paradigmei criminalistice a documentului, ca obiect al criminalisticii și al practicii de cercetare-constatare în procesul penal, fiind expusă o definiție clară, bazată pe generalizarea practicii judiciare, pe studiul celor mai noi realizări în domeniul dreptului, legislației și criminalisticii, care analizează conceptul de document în criminalistică și examinează pe larg conținutul său informativ. Rezultatul acestei cercetări a fost concepția structurii prezentării și studierii materialului care se referă la documentologia criminalistică.

Cercetătorul A. A. Toporkov subliniază că „în criminalistică, documentul este utilizat într-un sens larg ca material textual sau grafic, realizat prin orice metodă: scris de mână, tipărit tipografic, desenat, trasat sau gravat, materializat pe anumite suporturi de informații probatorii etc.” (Ищенко, 2000, p. 236). Conform ideii fundamentale, această definiție este una corectă. Totuși, ea prezintă și anumite deficiențe stilistice și logice, precum și rămășițe ale trecutului, care provin din viziunea tradițională asupra documentului ca suport al informației scrise („material textual sau grafic”). Definiția respectivă ar trebui să descrie trăsăturile esențiale ale documentului, contribuind la stabilirea caracteristicilor acestuia și la diferențierea documentului de alte obiecte, inclusiv de alte suporturi materiale purtătoare de informație. În loc de aceasta, sunt prezentate doar metodele de întocmire a documentului și sunt enumerate unele tipuri de documente.

Profesorul M. Gheorghită susține că „Noțiunii de document, sub aspect criminalistic, i se atribuie o semnificație mult mai amplă decât cea a „actelor scrise ce atestă fapte juridice”. Termenul *document* în sensul său larg, cuprinde diverse obiecte materiale confecționate și destinate fixării și păstrării în timp și spațiu a ideilor, gândirii și acțiunilor umane”. În opinia lui, „categoria de *document* se aplică asupra diverselor acte ce reprezintă date, informații exprimate prin scriere într-un suport material (hârtie, carton, pânză, lemn etc.), precum și fotografiile, filmul, înregistrarea audio, videofonogramele etc.) (Gheorghită, 2017, pp. 253-254).

Într-o altă opinie, documentul, sub aspect criminalistic, reprezintă „orice suport material pe care în orice formă este special fixată informația importantă pentru investigarea infracțiunilor. Acestea pot fi texte, audio-înregistrări, imagini pe diferiți purtători sau combinația lor. Valoare juridică documentului manuscris îi este imprimată de rechizitele lui (blanchetă, impresiune de șampilă, semnătură) (Costea, 2023, p. 27).

Autorii Gh. Popa și N. Gamenț sunt de părerea că noțiunea de „*document*” este mai largă decât cea de „*act*” sau „*înscriș*”, ea acoperind toată gama materialelor care pot face obiectul examinărilor criminalistice, acte care atestă identitatea, calitatea sau profesia, proprietatea asupra unor bunuri, proveniența unor valori etc. (Popa et. al., 2014, p. 264).

Condițiile de valabilitate ale unui document sunt atât condiții de fond – privind emitentul, abilitarea acestuia de a emite, atesta ori modifica un document, calitățile, stările etc., ce sunt dovedite, incluse, atestate prin actul ca atare, cât și condiții de formă: 1) Documentul să corespundă cerințelor de integritate, constând în îndeplinirea condițiilor de calitate a materialului suport, prezența nealterată a elementelor de securitate cerute a exista în raport cu natura și importanța documentului respectiv; 2) Datele inserate să se bucure de autenticitate – corespondența persoanei și situației arătate; 3) Corespondența cu cerințele de validitate și garanție – perioada de valabilitate, protecția, prezența sigiliilor de certificare etc.; Să fie relativ rezistente la o uzură normală, fiind în același timp ușor verificabile (Alămoreanu, 2021, p. 182; Rusu et.al., 2023, p. 598).

În opinia noastră, formularea unei definiții optime a noțiunii analizate este puțin probabilă fără a se baza, cel puțin, pe câteva aspecte importante.

Primul. La elaborarea unei definiții criminalistice a noțiunii de „document” nu se poate ignora modul în care această noțiune este tratată la nivelul normativ interramural.

Al doilea aspect presupune necesitatea dezvoltării și luării în considerare a unor criterii clare, care să permită delimitarea documentelor de alte suporturi materiale de informații care se aplică în cadrul procesului penal. La aceste criterii pot fi catalogate următoarele: 1. În toate cazurile, documentul reprezintă un produs al activității umane, o creație a intelectului, mâinilor, cunoștințelor și abilităților autorului-executor; 2. Această activitate este direcționată spre redarea (înregistrarea, fixarea) unui fragment, unui element sau unui grup de elemente ale lumii înconjurătoare sau a unor informații despre ceva (despre cineva), iar adesea, se referă la ele chiar și într-un mod complex; 3. Documentul se confecționează prin diferite metode, pe baza aplicării unor cunoștințe specializate în domeniile corespunzătoare ale științei, tehnicii, tehnologiei etc., cu aplicarea abilităților, competențelor și a mijloacelor tehnice; 4. Fixarea informației are loc pe un material special fabricat, selectat și adaptat pentru acest scop (Образцов, 1997, pp. 155-156).

Aceste patru criterii trebuie completate cu un alt criteriu important, care derivă dintr-o trăsătură fundamentală a oricărei activități conștiente umane, și anume scopul pentru care se realizează activitatea subiectului. Rezultatele studiului acestui aspect al problemei au condus la următoarea formulare: o caracteristică a documentului este și aceea că fixarea informației reflectate în el are loc în scopul păstrării, studierii, transiterii și utilizării acesteia în activitatea cognitivă și de transformare negativă sau pozitivă a omului, inclusiv în activitatea criminală. Doar prezența acestor cinci criterii (trăsături) ne permite să considerăm suportul material de informații ca fiind un document și să îl delimităm de alte suporturi materiale de informații cu semnificație juridică (Андреев et. al., 2000, pp. 79-82).

În această privință, trebuie subliniat în mod deosebit semnificația unui astfel de atribut al documentului, precum fixarea conștiinței, intenționată și deliberată a informației, ceea ce face diferență între document și alte suporturi materiale de informații, care sunt, de asemenea, obiecte de căutare și cunoaștere în cadrul procesului penal (urme-obiecte, urme-substanțe, urme de mâini, de picior etc.), ce apar în urma legii obiective a reflecției și de cele mai frecvente ori, contrar voinței și dorinței subiectelor activităților criminale sau ale altor activități comportamentale, în particular, ca urmare a interacțiunii și contactului cu diferite obiecte din mediul înconjurător.

Studiind problema din aceste perspective, V. A. Obraztov a definit cândva documentul ca „un suport material pe care este fixate, în mod special, informația ce are semnificație pentru procesul penal” (Образцов, 1999, pp. 183-184).

Or, în ciuda unor imperfecțiuni, aceasta este cea mai reușită dintre toate definițiile propuse în criminalistică pentru conceptul de „document”. Pe lângă faptul că ea a fost elaborată ținând cont de necesitățile criminalisticii teoretice și aplicative, aceasta mai respectă și prevederile principiului universalismului conceptului la nivel categorial (se aplică tuturor tipurilor de documente semnificative pentru criminalistică), fiind, de asemenea, în concordanță cu ideile fundamentale care stau la baza definițiilor normative ale documentului (Андреев, 2001, pp. 59-60).

Al treilea aspect este legat de necesitatea de a lua în considerare anumite diferențe în abordările față de aceleași obiecte și concepte între drept și criminalistică. Obiectivul asigurării coerenței într-un cadru sectorial a oricărui concept interdisciplinar derivă din faptul că „fiecare concept științific există în limbajul științei nu izolat, de sine stătător, ci doar într-un sistemul de concepte legate de același obiect de studiu, și doar în acest sistem își dobândește sensul și semnificația corespunzătoare” (Блауберг et. al., 1969, pp. 30-31).

Din punct de vedere juridico-penal, documentul prezintă interes, în principal, atunci când este folosit ca obiect al unui atac criminal, precum și ca element al laturii obiective a infracțiunii. Datorită specificității legii penale, atenția este concentrată doar asupra anumitor grupuri și tipuri de documente.

Astfel, de exemplu, în art. 244 Cod penal al Republicii Moldova (CP al RM) se vorbește despre evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor fie prin includerea în documentele contabile, fiscale sau financiare a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile; art. 145 Cod penal al Republicii Moldova incriminează pierderea documentelor ce conțin secret de stat; art. 359 din Codul penal al Republicii Moldova stabilește răspunderea și pedeapsa penală pentru cumpărarea sau vânzarea documentelor oficiale. De asemenea, sunt sancționate acțiunile ilegale în raport cu documentele și în art. 369, 361 Cod penal al Republicii Moldova precum și în alte articole din acest Cod.

De asemenea, în literatura de specialitate se face, pe bună dreptate, distincție între mijlocul comiterii infracțiunii și obiectul material al infracțiunii. Un document oficial folosit în cazul infracțiunii de escrocherie reprezintă mijlocul comiterii faptei, iar în cazul infracțiunii de fals în acte publice, documentul oficial constituie obiectul material al infracțiunii (Botnaru et. al., 2005, p. 172).

Or, în cazul în care există informații despre comiterea unei infracțiuni în privința anumitor documente indicate în Codul penal sau despre o infracțiune legată de utilizarea ilegală a unui document sau de careva fapte ilegale săvârșite cu folosirea unor documente, aceste circumstanțe se regăsesc în obiectul probatoriului și trebuie luate în considerare la calificarea faptei, la stabilirea pedepsei și la soluționarea altor probleme de ordin juridic.

Creând mecanismul juridic de implementare a normelor dreptului penal, consacrat în Codul de procedură penală, legiuitorul, și în acest caz, destul de frecvent și nu fără necesitate, operează cu conceptul de „document”. Mai mult, în funcție de relațiile și situațiile la care se referă acest concept, el este utilizat fie într-un sens extrem de larg, din punct de vedere juridic, fie cu o semnificație relativ restrânsă.

În textele articolelor din legea procesual-penală se întâlnesc mențiuni referitoare la documentele de folosite în cadrul urmăririi penale și în procesul examinării cauzelor penale în instanța de fond, se vorbește despre procesele-verbale ale acțiunilor de urmărire penală (art. 260-261 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), procesul-verbal al ședinței de judecată (art. 336 Cod de procedură penală al Republicii Moldova) precum și despre documentele care sunt mijloace materiale de probă (art. 157 Cod de procedură penală al Republicii Moldova) și documentele corpuri-delicte (art. 158 Cod de procedură penală al Republicii Moldova) (CPP al RM). În alte cazuri, atenția este concentrată pe documentele care au semnificație pentru cauza penală și care pot fi relevante pentru ea, precum și pe documentele anexate la dosarul penal și cele prezentate în ședința de judecată.

Este important de menționat că Codul de procedură penală tratează documentele atât în cadrul circumstanțelor care urmează a fi dovedite în procesul penal (art. 96 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), cât și ca mijloc de probă. Din analiza textelor legii procesual-penale, reiese că documentele pot fi utilizate nu doar ca mijloace materiale de probă, ci și în calitate de corpuri delict. Un document poate fi considerat corp delict dacă: 1. Este un mijloc prin care a fost comisă infracțiunea; 2. Poartă asupra sa urme ale infracțiunii (urme ale utilizării uneltelor infracțiunii, urme ale deplasării infractorului, prezența acestuia la locul faptei etc.); 3. A fost obiectul unui atentat criminal, atunci când acțiunile infractorului au vizat schimbarea stării, calității, cantității, posesorului etc.; 4. Reprezintă un rezultat material - direct sau indirect - al acțiunilor

infracționale (de exemplu, în cazul falsificării unui document) (Кукарникова, 2001, p. 160).

Abordările analizate au nu doar semnificație juridică, ci și criminalistică. Ele creează baza metodologică pentru cercetările corespunzătoare de natură teoretico-aplicativă și sunt luate în considerare în practică la dezvoltarea problemei obiectului probatoriului și a mijloacelor de probă. În același timp, problema documentelor în procesul penal, dacă este abordată din perspectivele logicii, gnoseologiei și tehnologiei procesului de cunoaștere, ceea ce este caracteristic pentru criminalistică, este tratată într-un context mai larg comparativ cu abordările juridice ale acestuia.

Procesul de cunoaștere în cadrul activității procesual-penale, așa cum arată practica și rezultatele cercetărilor criminalistice, nu se desfășoară doar în cadrul probării procesuale în cadrul unui dosar penal și nu se rezumă doar la manipularea informațiilor probatorii, la stabilirea circumstanțelor cauzelor penale pe baza probelor adunate. Un rol important în asigurarea scopurilor probatoriului îl au așa-numitele „*fapte intermediare*”, a căror stabilire deschide calea pentru materializarea circumstanțelor care intră în obiectul probatoriului. Aceste fapte, care adesea nu prezintă interes din punct de vedere juridic, joacă un rol esențial în identificarea și descoperirea infracțiunilor, stabilirea și sancționarea vinovaților, oferind cheia pentru înțelegerea „secretului” faptei comise, a mecanismelor motivaționale și a trăsăturilor comportamentului infracțional.

Este important și altceva. Mecanismul de cunoaștere în procesul penal își are rădăcinile în etapa de începere a urmăririi penale. Primul său pas este făcut imediat după primirea informațiilor inițiale care semnalează o faptă infracțională. Or, chiar și după luarea deciziei de a începe urmărirea penală, inițierea și parcursul procesului de cunoaștere probatorie procesual-penală nu doar că nu exclude, ci dimpotrivă, presupune necesitatea desfășurării unor proceduri de cunoaștere non-procesuală în cadrul activității operativ-investigative, în cadrul acțiunilor și măsurilor organizatorico-preparatorii realizate de reprezentanții organelor de urmărire penală, care contribuie la optimizarea procesului de colectare și utilizare a informațiilor probatorii, la desfășurarea eficientă a urmăririi penale și la soluționarea altor sarcini specifice procesului penal (Андреев, 2001, pp. 62-63).

Putem aduce nenumărate exemple care demonstrează convingător că succesul în cadrul probatoriului procesual-penal este imposibil fără stăpânirea și utilizarea abilă a informației orientative, care, deși nu poate juca rolul unui mijloc procesual de probă, este extrem de importantă pentru organizarea eficientă a urmăririi penale, pentru elaborarea unor versiuni coerente, stabilirea direcțiilor cheie de lucru în cauza penală și alegerea celor mai bune procedee tactice pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală.

Informația orientativă poate proveni din diferite surse și poate ajunge la dispoziția subiecților care investighează faptele infracționale prin diverse canale, inclusiv prin intermediul documentelor (documente arhivistice, știri din mass-media, rapoarte ale agenților informatori, rapoarte ale angajaților organelor de drept, mesaje telefonice, scrisori înregistrate etc.). Documentele pot figura în calitate de obiecte de căutare, fixare, ridicare, de cercetare preliminară (pre-expertiză) și în cadrul expertizelor judiciare. Informațiile conținute în aceste documente sunt analizate, apreciate, verificate și utilizate pentru soluționarea unor sarcini de management și organizare tactică, ale căror rezultate creează premisele pentru identificarea, prevenirea, cercetarea și descoperirea infracțiunilor.

Și aici nu este vorba doar despre documente oficiale și așa-numitele documente private cu o sursă cunoscută a provenienței lor, ci și despre alte suporturi de informație scrisă și de alt tip, a căror sursă rămâne necunoscută pentru o perioadă de timp, precum și despre documente care nu conțin alte date de identificare (de exemplu, scrisori fără dată, fără indicarea destinatarului sau a sursei de proveniență).

La categoria acestui tip de documente sunt catalogate corespondența interceptată dintre persoanele condamnate sau între persoanele aflate în arest preventiv care țin legătura cu complicii lor aflați în libertate, notițele provizorii referitoare la mișcarea bunurilor materiale, operațiunile financiare, agendele cu numerele de telefon ale persoanelor de interes pentru organele de urmărire penală, plângerile anonime adresate autorităților statale și organelor de drept, convorbirile telefonice înregistrate și alte suporturi de informație oficială și neoficială.

Este important de menționat că un document relevant pentru caz poate fi și un suport al informațiilor ascunse, camuflate, invizibile sau criptate (de exemplu, textul scris între rândurile unui ziar cu cerneală invizibilă pentru ochiul liber, textul acoperit cu un colorant, mesajul înregistrat transmis prin alfabetul Morse, materialele interceptării radio și altele) (Андреев, 2001, pp. 64-65).

În afară de conținutul propriu-zis, în textul documentelor se materializează elementele caracteristice ale deprinderilor de a scrie, în baza cărora se realizează identificarea scriptorului și a mijloacelor utilizate la întocmirea documentelor în litigiu (Doraș, 2011, p. 232).

Concluzii

Cercul documentelor în interpretarea criminalistică a conceptului de „document” este mult mai larg decât cel presupus prin abordarea juridică a acestui obiect. Pentru criminalistică, un document este orice suport material care conține informații fixate în mod special, incluzând și acele obiecte care, din punct de vedere juridic, ar putea fi considerate ne semnificative (de exemplu, o bucată

de hârtie cu notițe, o fotografie, un film video amator, biletul de tramvai, tren, autocar, găsit în buzunarul unui bănuț etc.). Este important doar ca acest suport să aibă legătură cu circumstanțele investigate și să conțină informații utile pentru cauza penală. Având în vedere cele expuse, documentul, din punct de vedere criminalistic, poate fi definit ca un suport material pe care sunt fixate, prin litere, simboluri sau alte mijloace de comunicare, informații cu semnificație pentru cercetarea și descoperirea infracțiunilor. Această definiție este extrem de generală, caracterizând documentele la nivel de categorie. Concretizarea ei poate fi realizată ținându-se cont de specificitatea anumitor grupuri, tipuri și categorii de documente, care sunt distinse în cadrul clasificării lor în baza diferitor temeuri.

În opinia noastră, formularea unei definiții optime a noțiunii analizate este puțin probabilă fără a se baza, cel puțin, pe câteva aspecte importante. *Primul*. La elaborarea unei definiții criminalistice a noțiunii de „document” nu se poate ignora modul în care această noțiune este tratată la nivelul normativ interramural.

Al doilea aspect presupune necesitatea dezvoltării și luării în considerare a unor criterii clare, care să permită delimitarea documentelor de alte suporturi materiale de informații care se aplică în cadrul procesului penal. La aceste criterii pot fi catalogate următoarele: 1. În toate cazurile, documentul reprezintă un produs al activității umane, o creație a intelectului, mâinilor, cunoștințelor și abilităților autorului-executor; 2. Această activitate este direcționată spre redarea (înregistrarea, fixarea) unui fragment, unui element sau unui grup de elemente ale lumii înconjurătoare sau a unor informații despre ceva (despre cineva), iar adesea, se referă la ele chiar și într-un mod complex; 3. Documentul se confecționează prin diferite metode, pe baza aplicării unor cunoștințe specializate în domeniile corespunzătoare ale științei, tehnicii, tehnologiei etc., cu aplicarea abilităților, competențelor și a mijloacelor tehnice; 4. Fixarea informației are loc pe un material special fabricat, selectat și adaptat pentru acest scop.

O caracteristică a documentului este și aceea că fixarea informației reflectate în el are loc în scopul păstrării, studierii, transmiterii și utilizării acesteia în activitatea cognitivă și de transformatoare negativă sau pozitivă a omului, inclusiv în activitatea criminală.

Ultimul aspect este legat de necesitatea de a lua în considerare anumite diferențe în abordările față de aceleași obiecte și concepte între drept și criminalistică. Obiectivul asigurării coerenței într-un cadru sectorial a oricărui concept interdisciplinar derivă din faptul că fiecare concept științific există în limbajul științei nu izolat, de sine stătător, ci doar într-un sistemul de concepte legate de același obiect de studiu, și doar în acest sistem își dobândește sensul și semnificația corespunzătoare.

Referințe bibliografice:

1. Alămoreanu S. Falsul în acte. Aspecte clasice și moderne în cercetarea sa criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2021.
2. Botnaru S., Șavga A., Grosu Vl., Grama M. Drept penal. Partea generală. Volumul I. Ed. Cartier Juridic. Chișinău, 2005.
3. Codul penal al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.104-110, 2003. În vigoare din 12 iunie 2003.
5. Costea M. Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor. Rezumatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2023.
6. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., Vizdoagă T. ș.a. Drept procesual penal. Ed. Cartier Juridic. Chișinău, 2005.
7. Doraș S. Criminalistica. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2011.
8. Gheorghiță M. Tratat de criminalistică. (F. E. –P. „Tipografia Centrală”). Chișinău, 2017.
9. Popa Gh. Tehnică criminalistică. Curs universitar. Ed. Pro Universitaria. București, 2008.
10. Popa Gh., Gament N. Criminalistica. Curs universitar. Ed. Pro Universtaria. București, 2014.
11. Rusu V., Jitariuc V. Tratat de criminalistică. Partea I. Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2023.
12. Tudoran V. M. Tehnica și practica interceptărilor și înregistrărilor audio sau video judiciare. Ed. Universul Juridic. București, 2012.
13. Агафонов В. В., Филиппов А. Г. Криминалистика. М., 2000.
14. Андреев С., Образцов В. Документ как объект криминалистики и следственной практики. Уголовное право. №2/2000.
15. Андреев С. В. Проблемы теории и практики криминалистического документоведения. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Иркутск, 2001.
16. Арсеньев В. Д. Понятие документов и значение их как доказательств в уголовном процессе. // Труды ИГУ. Том 13. Иркутск, 1955.
17. Блауберг В. В., Садовсей В. Н., Юдин Э. Н. Системный подход: предпосылки, трудности, проблемы. М., 1969.
18. Васильев А. Н. Криминалистика. М., 1971.
19. Винберг А. И. Доказательственное значение фотоснимков и специальных видов копий. // Советская криминалистика. Выпуск 6. М., 1955.
20. Власов В. П. Следственный осмотр и предварительное исследование документов. М., 1961.

21. Криминалистика. Под редакцией Крылова И. Ф. Л., 1976.
22. Криминалистика. / Учебник. Под редакцией В. А. Образцова. Изд. Юристъ. М., 1997.
23. Криминалистика. / Под редакцией В. А. Образцова. М., 1999.
24. Криминалистика. / Под редакцией Р. С. Белкина. М., 1999.
25. Криминалистика. / Под редакцией И. Ф. Герасимова и Л. Я. Драпкина. М., 2000.
26. Криминалистика. / Под редакцией Е. П. Ищенко. М., 2000.
27. Криминалистика. / Под редакцией Н. П. Яблокова. Изд. Юристъ. М., 2000.
28. Кукарникова Т. Э. Документы в уголовном процессе и криминалистике. // Воронежские криминалистические чтения. Выпуск 2. Воронеж, 2001.
29. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. / Под редакцией П. А. Лупинской. М., 1997.
30. Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией Рарога А. И. М., 1996.

EVALUAREA MULTIDIMENSIONALĂ A SECURITĂȚII UMANE: CONCEPTE ȘI METODE DE MĂSURARE

MULTIDIMENSIONAL ASSESSMENT OF HUMAN SECURITY: CONCEPTS AND MEASUREMENT METHODS

DOI: 10.5281/zenodo.16443775

UDC: 005.932:355.02:303.2

Inga GRIGORIU

Școala doctorală Științe Sociale, USM

E-mail: inga.grigoriu@da.md

ORCID: 0009-0006-7289-8624

Rezumat: *Articolul explorează securitatea umană dintr-o perspectivă multidimensională ce îmbină fundamentele teoretico-metodologice cu abordările empirice aplicate în evaluarea și cuantificarea nivelului acesteia. Scopul principal al cercetării este de a identifica și structura indicatorii esențiali care permit o analiză consolidată a nivelului de securitate umană, cât și de a oferi un cadru metodologic clar în evaluarea dimensiunii subiectului investigat. Pentru atingerea acestui scop, studiul examinează evoluția teoretică a conceptului de securitate umană, indicatori și variabile utilizați în măsurarea securității umane, formulează un cadru analitic integrat pentru compararea nivelului de securitate umană între state și regiuni. Rezultatele investigației demonstrează că abordarea multidimensională a securității umane oferă o înțelegere mai nuanțată a dihotomiei securitate – insecuritate. Concluziile subliniază necesitatea unei metodologii unitare și a unor politici publice coerente pentru reducerea vulnerabilităților sociale, economice și politice, consolidând astfel o perspectivă interdisciplinară asupra fenomenului.*

Cuvinte cheie: *securitate umană, dimensiuni de securitate, indici de dezvoltare umană, evaluare multidimensională, politici publice, dezvoltare durabilă.*

Abstract: *The article explores human security from a multidimensional perspective, combining theoretical and methodological foundations with empirical approaches to assess and quantify its level. The primary aim of the research is to identify and structure the essential indicators that enable a comprehensive analysis of human security levels while providing a clear methodological framework for assessing this domain. To achieve this objective, the study examines the theoretical evolution of the human security concept, the indicators and variables used in its measurement and formulates an integrated analytical framework for comparing human security levels across countries and regions. The findings demonstrate that a multidimensional approach to human security provides a more nuanced understanding of the security–insecurity dichotomy. The conclusions emphasize the need for a unified methodology and coherent public policies to reduce social, economic, and political vulnerabilities, thereby strengthening an interdisciplinary perspective on the phenomenon.*

Keywords: *human security, security dimensions, human development indices, multidimensional assessment, public policies, sustainable development.*

1. Introducere

De la fundamentarea sa teoretică până la abordările contemporane, conceptul de securitate umană a evoluat constant, beneficiind de contribuții semnificative ale comunității academice, experților în domeniu, cât și ale personalităților marcante din diverse sfere de cercetare (Sprîncean, 2017, p.83). Acest fapt a condus la elaborarea Raportului anual de Dezvoltare Umană al PNUD care, începând cu a. 1994 (UNDP, 1994), a popularizat conceptul. Ulterior, expansiunea în concepție a fost aprofundată de Comisia de Securitate Umană a ONU, care a lansat în a.2003 un Raport revoluționar (UNTFHS, 2003) în vederea consolidării cadrului analitic al securității umane. În aceeași măsură, Raportul special privind securitatea umană din a. 2022 (UNDP, 2022) reprezintă un nou set de instrumente și referințe în dezvoltarea metodologică a paradigmei ce organizează perspectivele interdisciplinare și accentuează importanța unei abordări integrate și multisectoriale în gestionarea provocărilor globale (Sprîncean & Grigoriu, 2024, p. 535).

2. Gradul de investigare a problemei în prezent și scopul cercetării

Pentru a contura o proiecție clară asupra nivelului de securitate umană, în prezent sunt utilizate o serie de indicatori și variabile ce permit o evaluare detaliată a dihotomiei securitate – insecuritate umană, sprijinite de un ansamblu de măsurări locale, regionale sau globale. Spre exemplu, unul dintre indicii statistic de bază al evaluării dezvoltării umane a fost elaborat de către Mahbub ul-Haq (Baru, 1998), politician și ex-ministru al finanțelor din Pakistan, promotor al conceptului de securitate umană (Haq, 1995). Indicele Dezvoltării Umane (IDU) este utilizat de către Biroul pentru Raportul de Dezvoltare Umană al PNUD pentru a măsura nivelul de dezvoltare al unei țări, prin integrarea factorilor esențiali precum speranța de viață, educația și venitul național brut per capita (UNDP, 2024b, p. 4). Astfel, variați indici analizați în prezentul articol, oferă o perspectivă multidimensională asupra securității umane și, prin urmare, facilitează analiza comparativă între state și regiunile acestora, precum și ghidează elaborarea politicilor publice în direcția reducerii vulnerabilităților sociale, economice și politice.

3. Metodologia aplicată

Studiul integrează o serie de metode calitative și cantitative menite să ofere o perspectivă clară asupra modului în care poate fi măsurat nivelul securității umane în context local, regional sau global. Din *perspectiva teoretică*, cercetarea explorează evoluția conceptului de securitate umană, ce oferă posibilitatea elaborării unei structuri ierarhizate a teoriilor fundamentale, paradigmelor și componentelor multidimensionale ale acestuia. Metoda *analizei de conținut* a

documentelor examinează literatura de specialitate din domeniul studiilor de securitate și strategice, științelor socio-politice, relațiilor internaționale, etc. cât și a rapoartelor internaționale de referință pentru a identifica tendințele și modelele dominante în evaluarea securității umane. *Metoda descriptivă* clarifică modul în care diferiți indicatori contribuie la măsurarea componentelor specifice ale securității umane; *metoda comparativă* permite evidențierea particularităților, asemănarilor cât și diferențelor între diverse state și regiuni. Pentru a anticipa evoluțiile viitoare, *metoda prospectivă* este aplicată în scopul estimării direcțiilor de dezvoltare a sistemului de asigurare a securității umane. Metodele *deductivă* și *inductivă* sunt utilizate pentru a consolida metodologia de măsurare și pentru a elabora un sistem coerent de interpretare a conceptului. *Metoda observației* sprijină evaluarea securității umane pe baze cuantificabile, cât și contribuie la formularea unor concluzii relevante pentru dezvoltarea strategiilor și politicilor publice.

4. Rezultatele investigației și discuții

4.1 *Perspective metodologice de analiză a conceptului de securitate umană*

Contribuțiile mediului academic constituie perspectiva I. *Teoretico-metodologică* de analiză a conceptului securității umane, examinate în Raportul special al PNUD din a. 2022, denumit "*New threats to human security in the Anthropocene: Demanding greater solidarity*" (UNDP, 2022), cât și în manualul din a.2016 a Fondului ONU pentru Securitate Umană denumit "*Human Security Handbook*" (UNTFHS, 2016). Astfel, structurarea ierarhică a setului de principii, procese, mecanisme și instrumente înlesnește cadrul de analiză și facilitează investigarea acestui subiect deosebit de complex, supus atât studiilor critice de securitate, cât și evoluției sale continue.

- Pilonii esențiali ai conceptului fundamentează această abordare pe: *libertatea față de frică* ce reprezintă protejarea persoanelor de amenințări precum violența, insecuritatea personală, politică sau comunitară; *libertatea față de lipsuri* vizează asigurarea bunăstării materiale și accesul la resursele necesare vieții; *viața în demnitate* promovează accesul la educație, egalitatea, respectarea drepturilor omului și libertățile sale fundamentale (UNDP, 2022, p.15).

- Principiile de bază ale paradigmei prioritizează: *universalitatea* prin abordare holistică și multidimensionalitate; *centrarea pe persoană* prin protejarea indivizilor și comunităților, nu doar pe securitatea statului; *interdependența* între diverse domenii de activitate umană; *prevenția* prin reducerea riscurilor înainte ca acestea să se transforme în crize (UNDP, 2022, p.31, p.34).

- Componentele securității umane delimitează șapte dimensiuni ca și componente ale principiului "*centrarea pe persoană*": securitatea economică,

securitatea alimentară, securitatea sanitară, securitatea de mediu, securitatea personală, securitatea comunitară, securitatea politică (UNDP, 2022, p.34-35).

• Ariile de acțiune ale conceptului se propagă în strategii de *împuțernicire* și încurajare a persoanelor să acționeze în numele lor și a altor persoane pentru a dezvolta reziliența la condiții de criză, cât și în strategii de *protejare*, prin înființarea de instituții cu rol de protecție a persoanelor și asigurării unui trai cu multiple opțiuni de liberă alegere (UNDP, 2022, p.35).

Din perspectiva II. *Metodologico-empirică*, conceptul de securitate umană reprezintă mecanismele de transpunere a acestuia în aplicare practică, spre exemplu, prin intermediul programelor și politicilor publice. Astfel, instituțiile cu funcții decizionale, organizații internaționale, societatea civilă și alți actori statali sau non-statali, de-a lungul celor trei decade de evoluție a concepției au investit capital uman, intelectual, financiar și politic pentru a propulsa securitatea umană pe agenda globală.

Conform autorilor (PNUD, 2022, p.36), conceptul este utilizat ca un instrument practic și integrator, analitic și de planificare, care sprijină implementarea politicilor și programelor, identifică conexiunile între insecurități, promovează soluții multisectoriale pentru a aborda problemele interconectate. De asemenea, concepția reprezintă un instrument care încurajează parteneriatele cu mai mulți actori, îmbunătățește coerența răspunsurilor între sectoare, ghidează strategiile practice pentru a ajunge la cei mai vulnerabili, îmbunătățește capacitatea locală și soluțiile generate de comunități pentru a întrerupe ciclul crizelor, cât și promovează o perspectivă preventivă pentru reducerea vulnerabilității și construirea rezilienței. În fine, concepția este un instrument care asigură o mai mare sustenabilitate și reziliență, prin combinarea protecției cu împuțernicirea și prin îmbunătățirea relației dintre stat și societate.

Din perspectiva III. *Analizei instrumentelor operaționale* utilizate în evaluarea și măsurarea nivelului de securitate umană, acestea reprezintă o serie de combinații de metode calitative și cantitative oferite de indicatori globali și regionali cum sunt, spre exemplu indicatorii cantitativi oferiți de HDI, Global Peace Index, Environmental Performance Index, Fragile States Index, etc. sau indicatorii calitativi - chestionare privind percepția securității (Index of Perceived Human Insecurity), a sănătății, etc. O viziune integrată asupra progresului sau regresului stării de lucruri în domeniul securității umane este oferită de instrumentul creat de Organizația Națiunilor Unite pentru a evalua progresul statelor membre privind implementarea celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD) la nivel național, denumit *Raportul Național Voluntar* (VNR) (CS, 2024).

Din perspectiva IV. *Analizei rezultatelor așteptate*, metodologia permite, după identificarea vulnerabilităților din zonele critice pentru fiecare componentă a securității umane, să fie formulate programe, politici, propuneri și soluții bazate

pe date concrete ce pot conduce spre reducerea riscurilor și amenințărilor locale, regionale sau globale. Totodată, această analiză generează comparabilitate prin baze de date de referință care să sprijine domeniile de intervenție, cât și să ofere metode de preluare a bunelor practici naționale sau la nivel internațional.

Din perspectiva V. *Analizei studiilor critice* asupra securității umane, conform experților (PNUD, 2022, p.37), acestea au fost formulate chiar de la debutul popularizării conceptului și pot fi grupate în cinci categorii:

Conceptuale: abordarea poate fi interpretată ca fiind prea extinsă și lipsită de rigorile necesare pentru a oferi perspective de propuneri de politici sau pentru a analiza dinamica complexă dintre pace, dezvoltare și drepturile omului.

Analitice: lipsa unor metodologii de analiză mult mai clar definite; o abordare insuficientă a naturii sistemice de către concept conduce la o interpretare fragmentată a diferitelor elemente constituente; măsurarea rămâne ambiguă, fiind dificil să se identifice variabilele și indicatorii care ar putea descrie în mod semnificativ elementele securității umane pentru diferitele contexte existente la un moment dat în lume.

Politice: conceptul subminează viziunea tradițională conform căreia doar statul este principalul furnizor de securitate.

Morale: însăși noțiunea de securitate poate fi folosită pentru a promova interesele hegemonice ale unor state. Pe de altă parte, există îngrijorarea că conceptul securității umane ar putea să nu facă distincția între preocupările individuale și cele universale de securitate, ceea ce ar putea submina atenția acordată binelui public comun, intereselor colective și solidarității.

Operaționale: natura largă a abordării face dificilă operaționalizarea, deoarece numărul mare de elemente conduce spre dificultăți în prioritizare și ar putea afecta conexiunea dintre domeniile umanitare, de dezvoltare și de pace.

4.2 Indicatori și instrumente de măsurare

În cadrul investigației ”*Human Security: Concepts and Measurement*” (Koundouri & Dellis, 2023) autorii enumeră un șir de indicatori reprezentativi pentru componentele securității umane, din care rezultă date și măsurări relevante în contextul unei analize comprehensive a nivelului de securitate umană într-un stat sau regiune aparte. Scopul indicatorilor este de a identifica și prioritiza provocările emergente din activitatea umană în noile realități contemporane cu impact asupra mediului ambiant, securității, drepturilor omului în secolul XXI și de a aborda vulnerabilitățile, amenințările și riscurile prin prisma unor cercetări empirice și teoretice specifice, concepte, rapoarte, programe dedicate.

Raportul anual de Dezvoltare Umană al PNUD a introdus *Indicele Dezvoltării Umane* (IDU) (UNDP, 2024b, p.3), construit pentru a completa PIB-ul pe cap de locuitor ca unic indicator al dezvoltării economice, deopotrivă cu o viață sănătoasă și un nivel ridicat de trai. Conform PNUD, IDU reprezintă media acestor trei dimensiuni, fiind utilizat pe scară largă pentru a distinge diferența

între dezvoltare și creșterea nevoilor umane. Totodată, cercetătorii consideră că acest indicator nu reprezintă o măsură directă a nivelului de securitate umană în sine, în schimb devine mai relevant alături de o plajă mai largă de alți indicatori și variabile (Koundouri & Dellis, 2023, p.30).

Indicele Percepției Insecurității Umane (UNDP, 2022, p.16) reprezintă un evaluator al siguranței pe care o resimt persoanele în activitățile zilnice ale acestora, ce măsoară diverși factori care contribuie la sentimentele de insecuritate, cum ar fi instabilitatea economică, criminalitatea, instabilitatea politică, amenințările de mediu, etc. Indicele subliniază faptul că, în ciuda progresului dezvoltării globale, mulți oameni încă se simt nesiguri, un exemplu relevant fiind pandemia de COVID-19 ce a exacerbat sentimentele de nesiguranță economico-socială la nivel mondial. Indicele este folosit pentru a înțelege și aborda cauzele care stau la baza insecurității umane, cât și utilizează date din *World Values Survey*(WVS) (Haerpfer et al., 2022).

WVS este un proiect global de cercetare care explorează valorile, convingerile, credințele persoanelor, cât și schimbările acestor valori în timp, deopotrivă cu impactul social și politic ce îl produc asupra persoanelor și comunităților. WVS măsoară și analizează diferite aspecte ale valorilor societale, cum ar fi: sprijin pentru democrație; toleranța față de străini și minorități etnice; sprijin pentru egalitatea de gen; rolul religiei și schimbarea nivelurilor de religiozitate; atitudini față de mediu; muncă, familie, politică, identitate națională, cultură, diversitate, insecuritate și bunăstare subiectivă. Una dintre realizările cheie ale WVS este harta culturală *Inglehart-Welzel* (WVS, 2023) care identifică două dimensiuni majore ale variației interculturale: valori tradiționale versus valori secular-raționale și valori de supraviețuire versus valori de auto-exprimare. Această hartă ajută la înțelegerea modului în care societățile trec de la valori tradiționale la valori mai laice-raționale și de la valori centrate pe supraviețuire la valori centrate pe auto-exprimare. Totodată, WVS oferă perspective valoroase asupra modului în care credințele și convingerile persoanelor influențează dezvoltarea economică, instituțiile democratice, egalitatea de gen și guvernarea eficientă. De la înființarea sa în a. 1981, WVS a efectuat sondaje naționale reprezentative în circa 100 de țări. Proiectul, cu sediul în Viena, Austria este coordonat de o rețea mondială de oameni de știință.

În septembrie 2015, 192 state membre ale ONU și-au asumat angajamentul de a implementa Agenda 2030 (CS, 2024, p.5) prin adoptarea Declarației Summit-ului privind Dezvoltarea Durabilă desfășurat la New York, ce presupune acțiunea de a urmări progresul în atingerea la nivel național a celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă(ODD) (UNGA, 2015) trasate de Agendă. În cadrul Forumului Politic la Nivel Înalt(HLPF) s-a decis ca fiecare stat va prezenta Raportul Național Voluntar (UNGA, 2015, par. 84, p.34) pentru Dezvoltare Durabilă al ONU ce reprezintă o raportare voluntară detaliată a măsurilor luate

la nivel național pentru implementarea Agendei 2030 privind Dezvoltarea Durabilă. VNR oferă o imagine transparentă asupra eforturilor fiecărei țări de a promova dezvoltarea durabilă și de a îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor, reflectă starea dimensiunilor-cheie care influențează bunăstarea persoanelor. Raportul include 17 obiective generale și 169 de obiective specifice care acoperă toate aspectele-cheie ale dezvoltării economice, sociale și de mediu.

Astfel, VNR-urile devin un instrument strategic pentru monitorizarea progresului și pentru dezvoltarea unor soluții durabile la problemele globale, prin urmare, pot fi utilizate pentru politici de securitate umană, deoarece oferă guvernelor și organizațiilor internaționale un cadru de referință pentru a identifica domeniile care necesită intervenții urgente. Ele permit analiza comparativă între țări și regiuni, evidențiind bunele practici care pot fi adaptate la nivel local. În contextul securității umane, aceste rapoarte sprijină formularea unor politici eficiente, bazate pe date concrete, pentru reducerea sărăciei, combaterea inegalităților și asigurarea unui mediu sigur și durabil pentru cetățeni.

Publicația anuală a Forumului Economic Mondial denumit *Raportul privind Riscurile Globale* (WEF, 2025) identifică și evaluează cele mai semnificative riscuri ce afectează securitatea umană. Raportul se bazează pe *Global Risks Perception Survey* (GRPS) (WEF, 2025, p.77) ce adună informații de la peste 900 de experți din diverse domenii și organizații la nivel global. Scopul principal este prezentarea datelor privind potențialele amenințări care ar putea afecta stabilitatea, progresul și dezvoltarea durabilă. Constatările sunt analizate în trei intervale de timp: pe termen scurt (0-2 ani), pe termen mediu (3-5 ani) și pe termen lung (5-10 ani), fapt ce asigură factorii de decizie cu date relevante privind echilibrarea crizelor imediate cu prioritățile pe termen mai lung. Ediția din a. 2025 a Raportului evidențiază mai multe riscuri cheie, inclusiv: Conflicte armate între state determinate de tensiunile geopolitice, cât și conflictele din diferite regiuni, ambele cu o ascensiune în fruntea clasamentului; Schimbările climatice continuă să reprezinte amenințări semnificative, cu evenimente meteorologice mai frecvente și mai severe; Dezinformarea și răspândirea informațiilor false rămâne o preocupare critică, amplificând riscuri emergente; Polarizarea societală conduce spre creșterea dezbinărilor în cadrul societăților, reprezintă un risc major, împreună cu inegalitatea economică și erodarea drepturilor omului, etc.

4.3 Componentele securității umane – metode de evaluare.

Din perspectiva componentelor securității umane, conform autorilor (PNUD, 1994, p.24-33), distingem șapte categorii centrate pe persoană: *securitatea economică* ce presupune acces garantat al persoanelor la un venit de bază prin diversificarea economiei și agriculturii, cu capacități economice, umane, financiare etc.; *securitatea alimentară* presupune acces la alimente prin producție proprie, achiziții sau sisteme publice de distribuție, agricultură

diversificată, sisteme locale și naționale de distribuție etc.; *securitatea sanitară* se referă la acces la servicii medicale, sisteme de asigurări bazate pe comunitate, sisteme de supraveghere pentru detectarea bolilor, etc.; *securitatea de mediu* implementează strategii și practici durabile care previn degradarea mediului, mecanisme de avertizare timpurie pentru dezastre naturale sau provocate de om, biodiversitate, procese naturale de recuperare etc.; *securitatea personală* presupune protejarea individuală în fața oricăror pericole, respectarea statului de drept, protejarea drepturilor și libertăților civile, mecanisme de adaptare în urma șocurilor și crizelor etc.; *securitatea comunitară* se referă la protejarea identității etnice, combaterea discriminării împotriva grupurilor vulnerabile, prin adoptarea de diverse mecanisme locale și centrale etc.; *securitatea politică* se referă la protejarea drepturilor umane, prevenirea dictaturilor și abuzurilor politice, bună guvernare, leadership local, mecanisme de responsabilitate etc.

Indicii pentru măsurarea și evaluarea locală a dihotomiei securitate-insecuritate umană, structurați pe cele șapte categorii menționate, permit o abordare integrată și complexă a conceptului de securitate umană. Această perspectivă subliniază caracterul său multisectorial și relevanța în analiza și compararea rezultatelor, oferă un model comprehensiv pentru identificarea și înțelegerea provocărilor de la nivel local, regional până la global. Metodologiile utilizate, atât calitative, cât și cantitative, contribuie la obținerea unei imagini consolidate și detaliate a nivelului de securitate umană într-o regiune specifică, prin urmare, ghidează formularea de politici publice și strategii prioritare.

Securitatea economică:

Raportul ONU privind situația și perspectivele economice mondiale *UN Trade and Development* (UNCTAD, 2024) oferă o analiză cuprinzătoare a economiei globale și, în consecință, se referă la securitatea economică a persoanei. Stipulează că tensiunile comerciale și conflictele geopolitice afectează fluxurile comerciale și creșterea economică. Creșterea cererii pentru resursele naturale, implicit pentru minerale critice, cum ar fi litiu, cobalt oferă atât oportunități pentru țările în curs de dezvoltare, bogate în aceste resurse, totodată, sporesc riscurile unei guvernante nedemocratice, cât și a degradării calității mediului. Multe state cu venituri mici se confruntă cu sarcini mari legate de datoriile publice interne și externe, fapt ce limitează capacitatea de a investi în crearea de locuri de muncă, asigurarea securității economice și conduce spre instabilitate economică cu rate scăzute de creștere ce afectează perspectivele de angajare a persoanelor. Aproape jumătate dintre țările în curs de dezvoltare s-au confruntat în a. 2023-2024 cu o sporire a costului vieții, inflație alimentară de peste 5% și exacerbară insecurității alimentare, făcând dificilă asigurarea nevoilor de bază. Raportul subliniază necesitatea unei acțiuni multilaterale îndrăznețe pentru a aborda aceste crize interconectate și solicită investiții în energie curată, infrastructură și sectoare sociale critice.

Indicele global al sărăciei denumit ”*Global Multidimensional Poverty Index*”(MPI) (UNDP, 2024a) este o referință cheie pentru măsurarea sărăciei extreme în peste 112 state, acoperind o populație de 1,1 miliarde de persoane, dintre care aproape jumătate sunt copii. MPI oferă o perspectivă cuprinzătoare și multidimensională asupra sărăciei, evaluând domenii esențiale precum sănătatea, educația și nivelul de trai al persoanei și comunităților, printr-un set complex de indicatori. Elaborat de PNUD și Inițiativa Oxford pentru Dezvoltare Umană (OPHI), acest indice depășește abordarea tradițională bazată exclusiv pe venit și analizează multiple aspecte ale bunăstării. MPI măsoară nivelul deprivării prin identificarea provocărilor experimentate de persoane și comunitățile afectate de sărăcie, incluzând nutriția, mortalitatea infantilă, anii de școală și frecventarea instituțiilor de învățământ, calitatea apei potabile, electricitate și costul combustibilului pentru gătit, salubritate, deținerea unor locuințe sau a unor bunuri esențiale.

Raportul MPI 2024 subliniază o corelație semnificativă între conflictele violente și sărăcia multidimensională, evidențiază faptul că reducerea sărăciei este considerabil mai lentă în regiunile afectate de conflicte. Prin capacitatea sa de a oferi o imagine detaliată asupra sărăciei și a factorilor care o determină, MPI este un instrument valoros pentru factorii de decizie și organizațiile internaționale, facilitează intervenții mai direcționate și mai eficiente, contribuie la elaborarea politicilor publice și la implementarea strategiilor de dezvoltare menite să reducă sărăcia în multiplele sale dimensiuni, sprijinind astfel obiectivele de dezvoltare durabilă.

La nivelul Uniunii Europene, *Raportul Eurofound privind condițiile de viață în Europa* (Eurofound, 2017), oferă o imagine de ansamblu cuprinzătoare asupra bunăstării sociale și economice a populației din cadrul UE. Acest Raport face parte din statisticile Uniunii Europene privind veniturile și condițiile de viață EU-SILC, principala bancă de date care colectează indicatori despre venituri, sărăcie, excluziune socială și condiții de viață. Metodologia EU-SILC este definită într-un cadru legislativ pentru a asigura comparabilitatea datelor între UE și țările candidate, la care Eurostat emite orientări metodologice anuale ce oferă explicații și recomandări extinse cu privire la punerea în aplicare a colectării datelor. Informațiile privind calcularea indicatorilor sunt furnizate în publicația online *Statistics Explained* (Statistici explicate) (Eurostat, 2024) privind metodologia statisticilor UE referitoare la venit și la condițiile de viață (EU-SILC).

Securitatea alimentară:

Organizația pentru Alimentație și Agricultură (FAO, 2023) a fost fondată la 16 octombrie 1945, cu sediul la Roma, Italia, fiind o agenție specializată a Națiunilor Unite care conduce eforturile internaționale pentru a combate foametea pe scară mondială. Scopul FAO este de a asigura securitatea alimentară pentru toți, cât și accesul regulat la suficiente alimente de înaltă calitate pentru a

duce o viață activă și sănătoasă. Organizația operează în peste 130 de țări și deține 195 de state membre. Raportul emis de organizație, denumit *The State of Food Security and Nutrition in the World* (SOFI) (FAO, IFAD, UNICEF, WFP & WHO, 2024) este publicația anuală emblematică a FAO care monitorizează securitatea alimentară și nutriția globală. Acesta oferă cele mai recente date și analize privind foametea, insecuritatea alimentară, malnutriția și oferă recomandări de politici factorilor decidenți și organismelor internaționale pentru a aborda aceste probleme. Raportul SOFI este elaborat în comun cu alte agenții ale ONU, inclusiv Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă (IFAD), Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), Programul Alimentar Mondial (PAM/WFP) și Organizația Mondială a Sănătății (OMS).

Trei mesaje cheie pot fi deduse din Raportul SOFI 2024 (FAO, IFAD, UNICEF, WFP & WHO, 2024, xvi): I) la o distanță de 6 ani de a. 2030, tendințele actuale privind insecuritatea alimentară se mențin, nefiind constatat un progres în direcția combaterii foametei pe scară globală până la termenul stabilit conform ODD nr.2.1; II) Raportul subliniază faptul că indicatorii asociați obiectivelor globale de nutriție nu sunt suficient de eficienți în eradicarea tuturor formelor de malnutriție, în conformitate cu ODD 2.2; III) Raportul oferă recomandări esențiale pentru a fi utilizate rațional instrumentele financiare inovatoare prin reformarea arhitecturii de finanțare a securității alimentare la nivel mondial.

În anul 1961, Adunarea Generală a ONU a înființat *Programul Alimentar Mondial - The World Food Program(WFP)* (FAO, IFAD, UNICEF, WFP & WHO, 2024) ca agenție principală a cărei scop este de a răspunde la urgențele alimentare, a ajuta la combaterea foametei la nivel mondial și a promova securitatea alimentară. WFP este cea mai mare organizație umanitară din lume care oferă asistență alimentară în situații de urgență și lucrează pentru a îmbunătăți nutriția, a construi reziliența comunităților afectate de conflicte, dezastre și schimbări climatice. WFP operează în peste 120 de țări în care livrează alimente vitale pentru milioane de oameni, implementează programe de alimentație școlară pentru a sprijini educația și nutriția sănătoasă. Totodată, oferă asistență financiară pentru a sprijini economiile locale.

WFP publică Raportul său global privind crizele alimentare, *the Global Report on Food Crises*(GRFC) (FSIN, 2024) în colaborare cu Rețeaua de Informații privind Securitatea Alimentară - The Food Security Information Network (FSIN). GRFC identifică populațiile care se confruntă cu niveluri acute de insecuritate alimentară și care necesită asistență urgentă. Principalele constatări ale GRFC 2024 sunt că 282 de milioane de persoane din 59 de state s-au confruntat cu niveluri ridicate de insecuritate alimentară acută în a. 2023, ceea ce reprezintă cu 24 de milioane de persoane mai mult față de a. 2022. Conflictele și migrația sunt factorii majori care contribuie la insecuritatea alimentară acută. GRFC își propune să furnizeze în timp util organizațiilor umanitare și factorilor

decidenți informații relevante privind securitatea alimentară și nutriția, sprijinind luarea deciziilor bazate pe analize și promovând acțiuni eficiente pentru eradicarea foametei și a malnutriției la nivel global.

Securitatea sanitară:

Organizația Mondială a Sănătății (OMS) este o agenție specializată a Națiunilor Unite responsabilă de sănătatea publică internațională, înființată la data de 7 aprilie 1948. OMS oferă leadership în probleme de sănătate globală, stabilește norme și standarde, efectuează cercetări în domeniul sănătății, diseminează informații valoroase, monitorizează tendințele de sănătate, evaluează datele legate de sănătate, formulează opțiuni de politici bazate pe cercetări și analize pentru a sprijini statele membre. Oferă asistență tehnică guvernelor pentru a consolida serviciile de sănătate și a răspunde la urgențe, promovează accesul la servicii de sănătate esențiale pentru toate persoanele, coordonează răspunsurile internaționale la urgențe sanitare, cum ar fi focarele de boli infecțioase, boli netransmisibile, conștientizarea sănătății mintale, dezastrele naturale, impactul schimbărilor climatice asupra sănătății etc.

Raportul statistic mondial al sănătății (WHO, 2024) reprezintă o publicație anuală a OMS care oferă o imagine de ansamblu cuprinzătoare a datelor privind sănătatea globală. Raportul include peste 50 de indicatori legați de sănătate, cum ar fi speranța de viață, ratele mortalității, prevalența bolilor și accesul la serviciile de sănătate. Monitorizează progresul către Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD) ale Agendei 2030 și cel de-al treisprezecelea program general de lucru al OMS. Analizează indicatorii legați de diverse aspecte legate de sănătate, inclusiv sănătatea mamei și a copilului, bolile transmisibile și netransmisibile, tendințele globale în domeniul sănătății. Oferă perspective asupra domeniilor în care s-au înregistrat progrese și în care persistă provocări, elaborează recomandări de politici pentru a ajuta statele să îmbunătățească rezultatele în materie de sănătate și să atingă ODD-urile. Evidențiază importanța consolidării sistemelor de sănătate și a îmbunătățirii colectării datelor pentru a monitoriza și aborda inegalitățile persistente în materie de sănătate între diferite regiuni și populații.

De asemenea, *Raportul Eurostat*, include măsurări privind percepția sănătății în rândul cetățenilor UE. Conform datelor (Eurostat, 2024) 67,9% dintre persoanele cu vârsta de 16 ani sau peste din UE și-au evaluat starea de sănătate ca fiind bună sau foarte bună. Această percepție variază semnificativ între statele membre, cu cele mai ridicate procente în Belgia (75,4%), Cipru (77,0%), Grecia (78,3%), Malta și Irlanda (ambele 79,5%), și cele mai scăzute în Letonia și Lituania (ambele 47,6%).

Securitatea ecologică:

Acordul de la Paris reprezintă un tratat internațional de referință adoptat la Conferința Națiunilor Unite privind schimbările climatice (COP21) la data de 12 decembrie 2015 (UN, 2016). Scopul tratatului este de a combate schimbările

climatice și de a accelera acțiunile necesare pentru un viitor durabil. Printre obiectivele propuse sunt: emisii scăzute de dioxid de carbon, menținerea creșterii temperaturii medii globale sub 2°C, consolidarea rezilienței în fața impactului schimbărilor climatice, mobilizarea fluxurilor financiare prin contribuții stabile la nivel național și global. Astfel, statele s-au angajat în elaborarea propriilor *Planuri de Acțiune Climatică* (Nationally Determined Contributions) (UNFCCC, 2024), adaptate la fiecare cinci ani cu ambiții mai mari. Prin urmare, începând cu nivelul local sunt intensificate eforturile în reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, cât și se întreprind un șir de acțiuni de adaptare la schimbările climatice, cu un sistem de monitorizare și raportare al progresului. Totodată, statele dezvoltate sunt încurajate să ofere sprijin țărilor în curs de dezvoltare, atât tehnic, cât și financiar în vederea atingerii obiectivelor climatice. Astfel, Acordul de la Paris reprezintă un efort colectiv și global de a aborda schimbările climatice în care statele au posibilitatea să-și stabilească propriile obiective, promovând în același timp cooperarea internațională și responsabilitatea.

Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, cum ar fi *ODD 13 - Acțiune climatică*, joacă un rol esențial în securitatea ecologică, deoarece schimbările climatice amplifică riscurile legate de resursele naturale, afectând accesul la apă, hrană și condiții de viață sigure, elemente fundamentale ale securității umane. *ODD 6 - Apă curată și salubritate*, *ODD 14 - Viața acvatică* și *ODD 15 - Viața terestră* sunt interconectate în protejarea ecosistemelor și gestionarea durabilă a resurselor naturale, contribuie semnificativ la reducerea vulnerabilităților ecologice care amenință securitatea umană. Implementarea acestor obiective de către state sprijină prevenirea degradării mediului și asigură o dezvoltare sustenabilă, minimizează impactul factorilor de risc ecologic asupra comunităților și promovează reziliența în fața provocărilor climatice globale (UNGA, 2015).

Climate Action Tracker (CAT, 2024) este un proiect științific independent ce reprezintă o colaborare între Climate Analytics și NewClimate Institute ce monitorizează acțiunile guvernelor în raport cu obiectivele *Acordului de la Paris*. CAT evaluează angajamentele, țintele și politicile climatice ale 39 state și ale celor din UE, care împreună constituie peste 85% din emisiile globale. CAT măsoară impactul acțiunilor statelor asupra emisiilor naționale, își propune să mențină încălzirea globală cu mult sub 2°C și să depună eforturi pentru a o limita la 1,5°C. Utilizează modelul climatic *Model for the Assessment of Greenhouse Gas Induced Climate Change* MAGICC (Meinshausen, Raper & Wigley, 2011) pentru a proiecta creșterile probabile ale temperaturii în secolul XXI pe baza politicilor și angajamentelor actuale, identifică decalajul dintre nivelurile de emisii necesare pentru a limita încălzirea și emisiile proiectate din politicile și angajamentele actuale. De asemenea, oferă o analiză detaliată pentru sectoarele precum energie, industrie, transport cu prezentarea căilor pentru atingerea obiectivelor de temperatură globală stabilite.

Indicele de performanță de mediu (Environmental Performance Index EPI) (Block, S. et al., 2024) este o evaluare a performanței de mediu a țărilor din întreaga lume ce ajută la urmărirea progresului către obiectivele globale de mediu ale ODD, Acordului de la Paris privind clima și Cadrului global de biodiversitate Kunming-Montreal. EPI oferă îndrumări empirice țărilor pentru a-și îmbunătăți performanța de mediu prin identificarea celor mai bune practici de politică și a domeniilor care necesită îmbunătățiri. Indicele este compilat de Centrul Yale pentru Dreptul și Politica de Mediu și Centrul pentru Rețeaua Internațională de Informații pentru Știința Pământului (CIESIN) de la Universitatea Columbia, utilizează 58 de indicatori de performanță din 11 categorii de probleme, inclusiv atenuarea schimbărilor climatice, poluarea aerului, apa și canalizarea, biodiversitatea și vitalitatea ecosistemului. Indicele clasează 180 de state pe baza performanței lor în aceste categorii (Block, S. et al., 2024, xi), oferind o perspectivă comparativă asupra modului în care guvernele îndeplinesc obiectivele politicii de mediu prin evaluarea a trei obiective principale de politică: sănătatea mediului, vitalitatea ecosistemului și atenuarea schimbărilor climatice. EPI 2024 subliniază că, deși unele țări au făcut progrese semnificative în reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și în protejarea ecosistemelor, totuși încă rămân multe provocări. De exemplu, indicele arată că doar câteva țări sunt pe cale să atingă emisii nete zero până în 2050, iar zonele protejate din unele regiuni nu sunt reglementate eficient (Block, S. et al., 2024, p.9).

Raportul asupra amenințărilor ecologice (The Ecological Threat Report ETR) (IEP, 2024a) este o publicație anuală a Institutului pentru Economie și Pace (IEP), ce analizează amenințările ecologice din 207 țări și teritorii, evaluând factori precum insecuritatea alimentară, riscul de apă, dezastrele naturale și presiunea demografică. Raportul acoperă 3.518 zone subnaționale, reprezentând 99,99% din populația lumii, identifică regiunile cele mai expuse riscului de dezastre ecologice extreme și reziliență societală scăzută, făcându-le vulnerabile la instabilitate și conflicte, printre care sunt Africa subsahariană, Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Evaluează amenințările la nivel național, subnațional, comparându-le cu reziliența societății, oferind suport informațional guvernelor la formarea politicilor de consolidare a rezilienței. Raportul include proiecții până în 2050, estimând că până atunci 2,8 miliarde de oameni vor locui în țări care se confruntă cu amenințări ecologice severe pe fundalul schimbărilor climatice, creșterii semnificative a populației și amplificării conflictelor (IEP, 2024a, p.2).

Global Biodiversity Outlook (CBD, 2020) este publicația periodică emblematică a Convenției privind Diversitatea Biologică (CBD) a ONU ce oferă o evaluare a stării biodiversității și a măsurilor luate pentru conservarea și utilizarea durabilă a acesteia. Raportul oferă lecții învățate și cele mai bune practici pentru atingerea obiectivelor de biodiversitate și subliniază schimbările de politică necesare în diferite sectoare pentru a realiza o dezvoltare durabilă și

conservarea biodiversității. Deși s-au înregistrat unele progrese, Raportul evidențiază că omenirea nu este pe cale să atingă majoritatea Țintelor de biodiversitate de la Aichi (CBD, 2020, p.32), solicită acțiuni urgente pentru a aborda pierderea biodiversității și subliniază importanța integrării biodiversității în procesul decizional în toate sectoarele economice.

Securitatea personală:

Indicele statelor fragile (ISF) (FFP, 2024) reprezintă raportul anual publicat de Fondul pentru Pace care evaluează vulnerabilitatea a 178 de state la instabilitate și conflicte, în temeiul a unui șir de 12 indicatori grupați în patru categorii: coeziune, economie, politică și societate. Acești indicatori includ factori precum aparatul de securitate, colaborarea dintre elite, nemulțumirile de grup, declinul economic, legitimitatea statului, serviciile publice, drepturile omului și presiunile demografice. ISF adoptă un sistem de notare prin care fiecare țară unde scorurile mai mari indică o mai mare fragilitate. Indicele utilizează o varietate de surse de date, inclusiv rapoarte ale instituțiilor media, ale organizațiilor pentru drepturile omului, cât și cercetări academice, în urma cărora clasifică statele de la cele mai fragile la cele mai puțin fragile, oferind o analiză comparativă a stabilității acestora. ISF este un instrument util pentru decidenții politici, cercetători și publicul larg prin care pot fi înțeleși factorii care stau la baza fragilității statului, cât și pentru a identifica domeniile în care pot fi făcute intervenții în vederea prevenirii conflictelor și pentru a promova stabilitatea.

Instrumentul *The Conflict Assessment System Tool*(CAST) (FFP, 2027) este o metodologie dezvoltată de Fondul pentru Pace pentru a evalua vulnerabilitatea statelor la colaps. CAST măsoară această vulnerabilitate în situații pre-conflict, conflict activ și post-conflict, folosește atât indicatori calitativi, cât și cantitativi, bazându-se pe date publice pentru a produce rezultate cuantificabile. Statele sunt notate pe o scară de la 0 la 10, scorurile mai mari indicând o mai mare fragilitate.

Indicele Global al Păcii (GPI) (IEP, 2024b) reprezintă unul dintre cele mai cuprinzătoare instrumente de măsurare a nivelului de pace în lume elaborat de Institute for Economics and Peace(IEP). GPI analizează anual 163 de state și teritorii în funcție de nivelul acestora de pace, utilizează 23 de indicatori calitativi și cantitativi pentru a măsura pacea în trei mari domenii: Siguranță și securitate societală, măsoară nivelul de violență și infraționalitate, inclusiv rata omuciderilor și percepția asupra siguranței; Conflicte interne și internaționale în desfășurare, analizează nivelul de implicare într-un conflict armat, fie el intern sau extern; Gradul de militarizare, evaluează cheltuielile militare și accesul la arme. Cel mai recent raport GPI indică faptul că Islanda, Irlanda și Noua Zeelandă sunt printre cele mai pașnice țări, în timp ce Yemenul, Sudanul și Afghanistanul sunt printre cele mai puțin pașnice.

Indicele Global al Terorismului(GTI) (IEP, 2025) este, de asemenea,

produs de Institutul pentru Economie și Pace(IEP) ce oferă o analiză detaliată pentru 163 de state a impactului terorismului la nivel global, prin măsurarea numărului de incidente și atacuri teroriste, a deceselor cauzate și a influenței acestora asupra societății și economiei. GTI clasifică statele în funcție de vulnerabilitatea lor la atacuri teroriste și identifică principalele grupări responsabile de acte de violență extremistă. Cel mai recent raport GTI subliniază că epicentrul terorismului s-a mutat în regiunea Sahel Central din Africa subsahariană, Burkina Faso suferind cel mai mare impact.

Atât Global Peace Index, cât și Global Terrorism Index reprezintă instrumente esențiale pentru evaluarea riscurilor și a vulnerabilităților în materie de securitate personală și societală. GPI și GTI permit guvernelor și organizațiilor internaționale să adopte politici preventive și să gestioneze eficient amenințările, prin prisma datelor oferite care pot fi utilizate în strategiile de securitate națională, combaterea terorismului și reducerea conflictelor. Totodată, indicii se bazează pe date istorice și percepții, ceea ce poate duce uneori la subestimarea sau supraestimarea unor riscuri, în funcție de sursele disponibile.

Uppsala Conflict Data Program(UCDP) este un program de cercetare a Universității Uppsala din Suedia ce reprezintă unul dintre cei mai importanți furnizori de date din lume privind violența organizată. Programul colectează date încă din anii 1970 despre diverse tipuri de conflicte armate, cercetează în mod sistematic conflictele pentru a oferi set de date exacte și cuprinzătoare pentru cercetători, factorii de decizie politică și public, privind conflictele violente, conflicte între state, conflicte nestatale, violență unilaterală, evenimente individuale de violență organizată etc. UCDP publică o serie de rapoarte și lucrări (Shawn, D. et al., 2024) ce sunt considerate una dintre cele mai precise și mai bine utilizate surse privind conflictele armate globale, iar definițiile și metodologiile sale au devenit standardul global pentru studierea conflictelor.

Securitatea comunitară:

UCDP reprezintă o sursă de date nuanțate privind conflictele violente și războaiele civile care acoperă variate aspecte ale conflictelor armate, dinamica conflictului, actorii implicați și decesele ce afectează securitatea comunitară. Aceste date pot fi utilizate pentru a monitoriza forțele opresive împotriva minorităților sau a grupurilor etnice, deoarece oferă perspective asupra naturii și amplitudinii violenței în diferite regiuni.

Eurostat oferă statistici cuprinzătoare privind migrația și azilul în Europa, ce includ date privind fluxurile de imigrație și emigrare, cetățenie, permise de sedere, protecție internațională a cetățenilor din afara UE. Datele sunt colectate și prezentate într-un mod care permite o analiză și o comparație detaliată între țările UE.

În ceea ce privește securitatea comunității, statisticile Eurostat despre migrație pot oferi perspective asupra modului în care modelele și politicile de

migrație influențează dinamica comunității. De exemplu, înțelegerea demografiei migranților și integrarea acestora în comunitățile gazdă poate ajuta factorii de decizie să abordeze potențialele probleme de securitate și să încurajeze coeziunea socială. În plus, datele privind solicitanții de azil și refugiați pot evidenția domenii în care ar putea fi necesare sprijin și resurse pentru a asigura siguranța și bunăstarea populațiilor vulnerabile.

O privire asupra societății, numită *Society at a Glance* (OECD, 2024) este reflectată în raportul anual publicat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), care oferă un set cuprinzător de indicatori privind diferitele aspecte ale bunăstării sociale în țările membre. OECD este un forum și un centru de cunoștințe pentru date, analize și bune practici în politici publice ce operează în peste 100 de state pentru a construi societăți mai puternice, mai echitabile și mai curate, contribuind la formarea unor politici mai bune pentru o viață mai bună. Raportul *Society at a Glance* acoperă subiecte precum distribuția veniturilor, sărăcia, sănătatea, educația, munca și calitatea vieții, abordează cererea tot mai mare de dovezi cantitative privind bunăstarea socială și tendințele acesteia. Ediția din a.2024 prezintă 25 indicatori sociali și include date pentru 38 de țări membre OECD, cât și pentru țările partenere. Acesta își propune să ofere factorilor de decizie politică date și perspective pentru a ajuta la îmbunătățirea politicilor sociale și a rezultatelor obținute.

Un alt indice elaborat de OECD cu referire la securitatea comunitară reprezintă *The Social Institutions and Gender Index* (SIGI) (OECD, 2023) dezvoltat pentru a măsura nivelul de discriminare a femeilor în instituțiile sociale. Indicele evaluează aspectul legal, normele și practicile sociale care restrâng drepturile și oportunitățile femeilor, concentrându-se pe patru dimensiuni: discriminarea în familie - evaluează dinamica puterii în cadrul gospodăriilor, inclusiv luarea deciziilor, moștenirea și drepturile de căsătorie; integritate fizică - evaluează protecția împotriva violenței, sănătatea reproductivă și drepturile; acces restricționat la resursele productive și financiare - măsoară drepturile legale la active, credit și locuri de muncă; libertăți civile – evaluează drepturile cetățenești, libertatea de mișcare și participarea politică.

Securitatea politică:

The Worldwide Governance Indicators (WGI) sunt un set de indicatori globali dezvoltați de Banca Mondială pentru a măsura calitatea guvernantei în peste 200 de economii. WGI se bazează pe surse de date existente produse de peste 30 de think tank-uri, organizații internaționale, organizații neguvernamentale, cât și companii private din întreaga lume și acoperă șase dimensiuni specifice guvernării (WB, 2025): *Voce și responsabilitate* reprezintă măsura în care cetățenii unui stat pot participa la alegerea guvernării, libertatea de exprimare și de asociere, independența mass-media; *Stabilitatea politică și absența violenței/terrorismului* evaluează probabilitatea instabilității politice

și/sau violenței motivate politic, inclusiv terorismul; *Eficiența guvernării* evaluează calitatea serviciilor publice oferite pentru populație, cât și gradul de independență a acestora față de diverse presiuni politice; *Calitatea reglementărilor* măsoară capacitatea guvernului de a formula și implementa politici și reglementări solide care permit și promovează dezvoltarea sectorului privat; *Statul de drept* evaluează măsura în care agenții economici au încredere și respectă regulile societății, inclusiv calitatea executării contractelor, drepturile de proprietate, poliția și instanțele; *Combaterea corupției* reprezintă o evaluare prin care se măsoară dacă puterea publică este exercitată pentru câștig privat, incluzând atât formele de corupție sistemică, cât și cazurile de corupție mare, precum și „capturarea” statului de către elite și interese private.

Toate aceste șase dimensiuni, care sunt factori critici pentru evaluarea mediului de securitate într-un stat, constituie un indicator relevant privind securitatea politică a persoanei.

Proiectul *Varieties of Democracy* (V-Dem) (Nord, M., et al., 2024) este o inițiativă de cercetare cuprinzătoare care își propune să conceptualizeze și să măsoare democrația într-un mod nuanțat și multidimensional între cinci principii ale democrației: electoral, liberal, participativ, deliberativ și egalitar. Proiectul colectează date pentru a măsura aceste principii și diferențele lor componente, cum ar fi alegeri libere și corecte, libertăți civile, independență judiciară, constrângeri executive, egalitatea de gen, libertatea presei și societatea civilă. V-Dem include indicatori care evaluează prezența stabilității politice și absența violenței sau a terorismului, ce sprijină înțelegerea probabilității instabilității politice și violenței într-un stat.

Rapoarte anuale oferă o analiză cuprinzătoare a stării democrației la nivel mondial, evidențiind tendințele, provocările și progresele din diferite regiuni și sunt publicate de diverse organizații relevante. La nivel european raportul *European Democracy Support Annual Review* (Youngs, R. et al., 2024) oferă o revizuire anuală a sprijinului european pentru democrație și se concentrează pe politicile și inițiativele de sprijinire a democrației în Europa și la nivel global. Acesta examinează impactul alegerilor, al conflictelor și al tendințelor autoritare asupra proceselor democratice, evaluează eficacitatea strategiilor de sprijinire a democrației și oferă recomandări pentru consolidarea instituțiilor democratice.

Centrele independente de cercetare reprezintă hub-uri importante de colectare și analize a datelor, printre care menționăm Institutul independent de la Universitatea din Göteborg, Suedia denumit *Quality of Government (QoG) Institute* (Nistotskaya, M., et al., 2024), fondat în 2004 de profesorii universității Bo Rothstein și Sören Holmberg, Institutul QoG se concentrează pe studierea naturii, cauzelor și consecințelor unei bune guvernări și a instituțiilor guvernamentale de înaltă calitate, având drept obiective cheie cum ar fi: înțelegerea bunei guvernări prin abordarea conceptelor teoretico-empirice ale

modului în care instituțiile politice de înaltă calitate pot fi create și menținute; impactul efectelor unei bune guvernări asupra diverselor domenii de politici cum ar fi sănătatea, mediul, politica socială și eradicarea sărăciei. Institutul QoG oferă mai multe seturi de date open-source ce acoperă o gamă largă de subiecte legate de calitatea guvernării și sunt utilizate de cercetătorii din întreaga lume pentru a studia guvernanta și administrația publică, modul în care instituțiile guvernamentale demne de încredere, necorupte și competente pot fi dezvoltate și susținute.

Indicele de Percepție a Corupției (IPC) este un raport anual publicat de Transparency International, care evaluează nivelurile percepute de corupție din sectorul public în 180 de țări și teritorii, utilizând o scară de la 0 (foarte corupt) la 100 (foarte curat) (Transparency International, 2025). Acest indice oferă un instantaneu comparativ al corupției la nivel global, evidențiind discrepanțele dintre statele cu instituții puternice și cele în care corupția reprezintă un obstacol major pentru dezvoltare. Ca și măsură aplicativă, IPC este utilizat de guverne, organizații internaționale și investitori pentru a evalua riscurile asociate corupției. De exemplu, Uniunea Europeană integrează scorurile IPC în mecanismele sale de monitorizare, condiționând accesul la fonduri europene de implementarea unor reforme anticorupție.

În țările cu scoruri scăzute, investitorii străini sunt adesea reticenți în a dezvolta afaceri, din cauza riscurilor sporite de corupție și instabilitate juridică. În contrast, statele cu scoruri ridicate sunt percepute ca având instituții solide, ceea ce le face mai atractive pentru investiții și parteneriate economice. Astfel, corupția subminează securitatea politică prin erodarea încrederii publicului în instituții, slăbirea statului de drept și crearea unui teren fertil pentru abuz de putere. Acest fenomen poate escalada în instabilitate politică și chiar violență, afectând în mod direct securitatea umană. Prin urmare, IPC nu doar că evidențiază nivelurile de corupție, dar servește ca un instrument esențial pentru formularea politicilor anticorupție și întărirea sistemelor de justiție, contribuind astfel la consolidarea securității democratice și economice.

Concluzii

Instrumentele explorate în prezentul articol privind metodologiile de măsurare și evaluare a nivelului de securitate umană demonstrează relevanța acestora pentru înțelegerea complexă a stării de securitate în diverse contexte socio-politice, geopolitice și economice. Integrarea datelor și informațiilor în analize riguroase și recomandări aplicate sprijină factorii de decizie politică, cercetătorii, experții și practicienii în abordarea multidimensională a conceptului de securitate umană, incluzând componente sale specifice cum sunt securitatea economică, sanitară, ecologică, alimentară, securitatea personală, comunitară și politică.

Punctele forte ale metodologiilor analizate – indici statistici, sondaje, cercetări empirice, colectarea și analiza datelor, studii de caz și alte metode complementare – constau în capacitatea acestora de a oferi o perspectivă integrată și comparativă, extinsă și cuprinzătoare, asupra vulnerabilităților și oportunităților din sfera securității umane. Utilizarea unei abordări comparate între regiuni și state facilitează formularea de politici publice bazate pe dovezi, identifică cele mai bune practici internaționale și prioritizează domeniile de intervenție pentru îmbunătățirea calității vieții populațiilor. Mai mult, acești indici contribuie la sporirea gradului de conștientizare asupra riscurilor emergente și a factorilor care influențează securitatea umană, consolidând astfel agenda globală în materie de politici și strategii pentru protejarea indivizilor și comunităților.

În același timp, ansamblul de instrumente și măsurări utilizate implică o serie de provocări și limitări ce trebuie a fi luate în considerare. Complexitatea și ambiguitatea conceptului de securitate umană fac dificilă definirea și măsurarea consecventă a tuturor dimensiunilor sale. În plus, calitatea și disponibilitatea datelor poate varia semnificativ de la o regiune la alta, afectând acuratețea și comparabilitatea rezultatelor. De asemenea, relevanța și interpretarea indicatorilor pot diferi în funcție de contextele locale și specificitățile culturale, care pot să nu fie pe deplin surprinse de instrumentele standardizate. Procesul de colectare, analiză și interpretare a datelor pentru aceste instrumente poate fi intensivă în resurse, necesitând timp, expertiză și resurse financiare semnificative, ceea ce poate limita accesibilitatea și aplicabilitatea acestor metode în anumite state și regiuni. Nu mai puțin însemnate sunt influențele factorilor politici și instituționali care ar putea afecta transparența și obiectivitatea procesului de colectare și analiză a datelor, ceea ce poate genera rezultate distorsionate sau părtinitoare.

Analiza realizată confirmă faptul că instrumentele de măsurare a securității umane au o dublă dimensiune - caracter teoretico-metodologic și metodologico-empiric ce contribuie la elaborarea unor programe și politici publice mai eficiente și adaptate nevoilor reale ale persoanelor și comunităților.

Totodată, integrarea unor noi metodologii și surse de date, precum analiza big data și inteligența artificială, ar putea spori precizia și aplicabilitatea acestor instrumente în viitor. Consolidarea colaborării internaționale între state, instituții și organizații este esențială pentru a asigura un cadru unitar de măsurare și evaluare, capabil să răspundă provocărilor emergente din domeniul securității umane. În cele din urmă, utilizarea acestor instrumente nu doar că îmbunătățește capacitatea de intervenție și reziliență, ci și contribuie la dezvoltarea unor societăți mai sigure, mai echitabile și mai sustenabile.

Referințe bibliografice:

1. Baru, S. (1998). *Mahbub ul Haq and Human Development: A Tribute*. Economic and Political Weekly, 33(35), 2275–2279. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/4407121> (visited 06.01.2025)
2. Block, S. et al. (2024). *2024 Environmental Performance Index*. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy. epi.yale.edu
3. Cancelaria de Stat (CS). (2024). *Raport de progress privind implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă în Republica Moldova*. Chișinău, 214 p. Retrieved from: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport_odd_2024.pdf (visited 06.01.2025)
4. Climate Action Tracker (CAT). (2024). *Warming Projections Global Update. Global report*. Retrieved from: https://climateactiontracker.org/documents/1277/CAT_2024-11-14_GlobalUpdate_COP29.pdf (visited 08.01.2025)
5. Convention on Biological Diversity (CBD). (2020). *Global Biodiversity Outlook 5*. Montreal. ISBN-9789292256883. Retrieved from: <https://www.cbd.int/gbo/gbo5/publication/gbo-5-en.pdf> (visited 10.01.2025)
6. Eurofound. (2017). *European Quality of Life Survey 2016: Quality of life, quality of public services, and quality of society*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. ISBN: 978-92-897-1622-2, doi:10.2806/964014, TJ-06-17-486-EN-N. <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2018/european-quality-life-survey-2016> (visited 08.01.2025)
7. Eurostat. (2024). *Glossary: EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) Statistics Explained*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/> (visited 10.01.2025)
8. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2023). *Tracking progress on food and agriculture-related SDG indicators 2023*. Rome. ISBN 978-92-5-138013-0 <https://doi.org/10.4060/cc7088en> (visited 13.01.2025)
9. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO (2024). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms*. Rome. ISBN 978-92-5-138882-2 <https://doi.org/10.4060/cd1254en> (visited 10.01.2025)
10. Food Security Information Network (FSIN). (2024). *Global Report on Food Crises 2024*. Rome. <https://www.fsinplatform.org/grfc2024> (visited 10.01.2025)
11. Haerpfer, C., et al. (2022). *World Values Survey: Round Seven - Country-Pooled Datafile Version 5.0*. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WWSA Secretariat. doi:10.14281/18241.24 (visited 15.01.2025)
12. Haq, M. (1995). *New Imperatives of Human Security*. World Affairs: The

- Journal of International Issues*, 4(1), 68–73. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/45064264> (visited 06.01.2025)
13. Institute for Economics & Peace (IEP). (2024a). *Ecological Threat Report 2024: Analysing ecological threats, resilience & peace*. Sydney, October 2024. Available from: <http://visionofhumanity.org/resources> (visited 13.01.2025)
 14. Institute for Economics & Peace (IEP). (2024b). *Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World*. Sydney, June 2024. Available from: <http://visionofhumanity.org/resources> (visited 13.01.2025)
 15. Institute for Economics & Peace (IEP). (2025). *Global Terrorism Index 2025: Measuring The Impact of Terrorism*. Sydney, March 2025. Available from: <http://visionofhumanity.org/resources> (visited 13.01.2025)
 16. Koundouri, Ph., Dellis, K. (2023). *Human Security: Concepts and Measurement*. In: *CADMUS*, Volume 5, No.1, March 2023, p. 28-44. ISSN 2038-5250. Retrieved from: https://cadmusjournal.org/files/journalpdf/Vol5Issue1/Vol5_Issue1.pdf (visited 06.01.2025)
 17. Meinshausen, M., Raper, S. C. B., and Wigley, T. M. L. (2011). *Emulating coupled atmosphere-ocean and carbon cycle models with a simpler model, MAGICC6 – Part 1: Model description and calibration*. In: *Atmos. Chem. Phys.*, 11, 1417–1456, <https://doi.org/10.5194/acp-11-1417-2011> (visited 15.01.2025)
 18. Nistotskaya, M., et al. (2024). *Evidence-Based AntiCorruption? Evaluation of Sida's Efforts to Reduce Corruption in Partner Countries*. EBA Report 2024:05, The Expert Group for Aid Studies (EBA), Sweden. ISBN 978-91-988280-2-3. Retrieved from: <https://eba.se/wp-content/uploads/2024/10/Report-Evidence-Based-Anti-Corruption-Evaluation-of-Sidas-Efforts-to-Reduce-Corruption-in-Partner-Countries.pdf> (visited 17.01.2025)
 19. Nord, M., et al. (2024). *Democracy Report 2024: Democracy Winning and losing at the Ballot*. Gothenburg: V-Dem Institute. Retrieved from: https://www.v-dem.net/documents/44/v-dem_dr2024_highres.pdf (visited 17.01.2025)
 20. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). *SIGI 2023 Global Report: Gender Equality in Times of Crisis, Social Institutions and Gender Index*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/4607b7c7-en> (visited 17.01.2025)
 21. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2024). *Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/918d8db3-en> (visited 17.01.2025)
 22. Shawn, D. et al. (2024). *Organized violence 1989-2023, and the prevalence of organized crime groups*. In: *Journal of Peace Research* 61(4). <https://doi.org/10.1177/00223433241262> (visited 17.01.2025)
 23. Sprincean, S. (2017). *Securitatea umană și bioetica*. Chișinău: Tipografia

- Centrală*. 304 p. ISBN 978–9975–53–589–2.
24. Sprîncean, S., Grigoriu, I. (2024). *Perspective civilizaționale în procesul de asigurare a securității umane*. În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Conferința Științifică Internațională, USEM, Ediția a 7-a, 6-7.12.2024. Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 531-541. (visited 13.01.2025)
 25. The Fund for Peace (FFP). (2017). *The Fragile States Index. Methodology and CAST framework*. Washington, D.C. Retrieved from: <https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2017/05/FSI-Methodology.pdf> (visited 17.01.2025)
 26. The Fund for Peace (FFP). (2024). *The Fragile States Index. Annual Report 2024*. Washington, D.C. Retrieved from: <https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2025/02/FSI-2024-Report-A-World-Adrift-2.pdf> (visited 17.01.2025)
 27. Transparency International (2025). *Corruption Perceptions Index 2024*. ISBN: 978-3-96076-266-9. Retrieved from: https://images.transparencycdn.org/images/Report_CPI2024_English.pdf (visited 17.01.2025)
 28. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2024). *Trade and Development Report 2024. Rethinking development in the age of discontent*. Geneva. 208 p. eISBN: 978-92-1-106716-3. Retrieved from: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2024_en.pdf (visited 13.01.2025)
 29. United Nations Development Programme (UNDP). (1994). *Human Development Report. New Dimensions of Human Security*. New York: Oxford University Press. 136 p. ISBN 0-19-509170-1. Retrieved from: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf> (visited 06.01.2025)
 30. United Nations Development Programme (UNDP). (2022). *New threats to human security in the Anthropocene: Demanding greater solidarity. Special Report*. New York. 188 p. Retrieved from: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/srhs2022.pdf> (visited 06.01.2025)
 31. United Nations Development Programme (UNDP). (2024a). *2024 Global Multidimensional Poverty Index (MPI): Poverty amid conflict*. New York. 37 p. Retrieved from: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdp-document/mpireport2024en.pdf> (visited 06.01.2025)
 32. United Nations Development Programme (UNDP). (2024b). *The 2023/2024 Human Development Report. Breaking the gridlock*. New York. 324 p. ISBN 9789213588703. Retrieved from: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf> (visited 07.01.2025)

33. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2024). *Nationally determined contributions (NDCs). Synthesis report*. FCCC/PA/CMA/2024/10. Retrieved from: <https://unfccc.int/documents/641792> (visited 13.01.2025)
34. United Nations General Assembly (UNGA). (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Resolution 70/1 adopted by the General Assembly on 21 October 2015: <https://docs.un.org/en/A/RES/70/1> (visited 13.01.2025)
35. United Nations (UN). (2016). *Paris Agreement*. Treaty Series, vol. 3156, p.79. Retrieved from: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/Chapter%20XXVII/XXVII-7-d.en.pdf> (visited 13.01.2025)
36. United Nations Trust Fund for Human Security (UNTFHS). (2003). *Human security now: protecting and empowering people*. New York. 168 p. ISBN 0-9741108-0-9. Retrieved from: <https://digitallibrary.un.org/record/503749?ln=en&v=pdf>. (visited 13.01.2025)
37. United Nations Trust Fund for Human Security (UNTFHS). (2016). *Human Security Handbook*. New York. 47 p. Retrieved from: <https://www.un.org/humansecurity/wp-content/uploads/2017/10/h2.pdf> (visited 13.01.2025)
38. World Bank (WB). (2025). *Worldwide Governance Indicators 2024*. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators> (visited 17.01.2025)
39. World Economic Forum (WEF). (2025). *The Global Risks Report 2025, 20th Edition*. Geneva. 104 p. ISBN: 978-2-940631-30-8. Retrieved from: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2025.pdf (visited 17.01.2025)
40. World Health Organisation (WHO). (2024). *World health statistics 2024: monitoring health for the SDGs, Sustainable Development Goals*. Geneva: World Health Organization; 2024. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. ISBN 978-92-4-009470-3. Retrieved from: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376869/9789240094703-eng.pdf?sequence=1> (visited 13.01.2025)
41. World Values Survey (WVS). (2023). *The Inglehart-Welzel World Cultural Map - World Values Survey 7*. Source: <http://www.worldvaluessurvey.org/> (visited 13.01.2025)
42. Youngs, R. et al. (2024). *European Democracy Support. Annual Review 2024*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace Publications Department. Retrieved from: <https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/European%20Democracy%20Support%20Annual%20Review%202024-2.pdf> (visited 17.01.2025)

CLASIFICAREA ȘI TIPOLOGIA SUBIECȚILOR INFRAȚIUNILOR ELECTORALE

CLASSIFICATION AND TYPOLOGY OF SUBJECTS OF ELECTORAL CRIMES

DOI: 10.5281/zenodo.16443884

UDC: 343.726:343.24

Igor SOROCEANU

Institutul de Administrație Publică

Email: soroceanuuuigor@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8719-0454

Rezumat: *Clasificarea și tipologia subiecților infracțiunilor electorale are rolul de a evidenția importanța și complexitatea fenomenului infracțional în contextul proceselor electorale. Într-o democrație funcțională, alegerile libere și corecte reprezintă fundamentul legitim al autorității publice, iar respectarea normelor legale este esențială pentru asigurarea integrității acestora. Cu toate acestea, infracțiunile electorale constituie o amenințare semnificativă la adresa acestui principiu, afectând nu doar rezultatele alegerilor, ci și încrederea cetățenilor în instituțiile statului.*

Cuvinte-cheie: *subiect de drept, tip de infracțiune, efecte negative, metode de prevenire și combatere, vot multiplu, falsificarea documentelor, etc.*

Abstract: *The classification and typology of subjects of electoral crimes aims to highlight the importance and complexity of the criminal phenomenon in the context of electoral processes. In a functioning democracy, free and fair elections represent the legitimate foundation of public authority, and compliance with legal norms is essential to ensure their integrity. However, electoral crimes constitute a significant threat to this principle, affecting not only the results of elections, but also citizens' trust in state institutions.*

Keywords: *subject of law, type of crime, negative effects, methods of prevention and control, multiple voting, document falsification, etc.*

Introducere. Clasificarea și tipologia subiecților infracțiunilor electorale sunt esențiale pentru înțelegerea dinamicii acestor acte ilicite. Subiecții acestor infracțiuni pot fi împărțiți în diverse categorii, în funcție de rolul și implicarea lor în procesul electoral. Aceștia pot include, dar nu se limitează la, candidați, membri ai comisiilor electorale, funcționari publici, alegători și organizații politice. Fiecare dintre aceste categorii are propriile motivații și modalități de acțiune, ceea ce complică analiza și prevenirea infracțiunilor electorale.

În această cercetare, ne propunem să explorăm în detaliu clasificarea subiecților infracțiunilor electorale, să identificăm tipologiile acestora și să

discutăm despre impactul pe care aceste infracțiuni îl au asupra procesului electoral și asupra democrației în general. Prin această analiză, dorim să contribuim la o mai bună înțelegere a fenomenului infracțional electoral și la dezvoltarea unor măsuri eficiente de prevenire și combatere a acestuia.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan unele repere doctrinare și legislative în domeniul clasificării și tipologiei subiecților infracțiunilor electorale. Totodată este și necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esența subiectului cercetării.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlative, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate. Infracțiunea electorală în Republica Moldova se referă la orice act ilegal sau ilicit care afectează procesul electoral, subminând integritatea, corectitudinea și transparența alegerilor. Aceste infracțiuni sunt reglementate de legislația națională, în special prin Codul Penal al Republicii Moldova, și pot include o varietate de comportamente care contravin normelor legale stabilite pentru desfășurarea alegerilor.

În condițiile cadrului legal, putem întâlni următoarele tipuri de infracțiuni electorale:

1) *frauda electorală*, aceasta include acțiuni precum falsificarea voturilor, manipularea buletinelor de vot, votul multiplu sau utilizarea de documente false pentru a influența rezultatele alegerilor;

2) *corupția electorală*, aceasta se referă la oferirea sau acceptarea de mită în scopul influențării votului alegătorilor sau al deciziilor luate de funcționarii publici în cadrul procesului electoral;

3) *încălcarea normelor de campanie electorală*, aceste infracțiuni includ nerespectarea regulilor privind finanțarea campaniilor electorale, publicarea de informații false sau înșelătoare despre candidați și utilizarea resurselor publice în scopuri electorale;

4) *obstrucționarea procesului electoral*, acest tip de infracțiune se referă la acțiuni care împiedică desfășurarea normală a alegerilor, cum ar fi intimidarea alegătorilor, perturbarea activității secțiilor de votare sau atacurile asupra membrilor comisiilor electorale;

5) *falsificarea documentelor electorale*, aceasta include crearea, modificarea sau distrugerea documentelor oficiale legate de procesul electoral, cum ar fi listele de alegători sau procesele-verbale ale votării.

Infrafracțiunile electorale au un impact semnificativ asupra procesului democratic și asupra societății în ansamblu. Unele dintre principalele efecte negative ale acestor infrafracțiuni pot fi următoarele:

a. *subminarea încrederii publice*, infrafracțiunile electorale pot eroda încrederea cetățenilor în procesul electoral și în instituțiile statului. Atunci când alegătorii percep că alegerile sunt manipulate sau că rezultatele sunt falsificate, ei devin mai sceptici cu privire la legitimitatea autorităților alese, ceea ce poate duce la apatie și la scăderea participării la vot;

b. *dezintegrarea procesului democratic*, infrafracțiunile electorale afectează fundamentul democrației, care se bazează pe alegeri libere și corecte. Manipularea votului, corupția și alte acte ilegale pot distorsiona voința populară, conducând la alegeri care nu reflectă cu adevărat preferințele cetățenilor;

c. *instabilitate politică*, aceste infrafracțiuni pot genera tensiuni și conflicte politice, mai ales în societățile divizate. Contestarea rezultatelor alegerilor din cauza suspiciunilor de fraudă poate duce la proteste, violențe și instabilitate socială, afectând astfel ordinea publică și coeziunea socială;

d. *încălcarea drepturilor fundamentale*, infrafracțiunile electorale pot afecta drepturile fundamentale ale cetățenilor, inclusiv dreptul de a vota și de a fi ales. Intimidarea alegătorilor, restricționarea accesului la informații sau manipularea procesului electoral subminează libertățile civile și drepturile politice;

e. *corupția sistemică*, infrafracțiunile electorale pot contribui la perpetuarea corupției în sistemul politic. Atunci când corupția devine o practică obișnuită în campaniile electorale, aceasta poate influența deciziile politice și poate duce la o guvernare inefficientă și lipsită de responsabilitate;

f. *impact economic*, instabilitatea politică generată de infrafracțiunile electorale poate avea consecințe economice negative. Investitorii pot deveni reticenți în a investi într-o țară cu un climat politic instabil, ceea ce poate afecta dezvoltarea economică și bunăstarea generală a populației;

g. *polarizarea societății*, infrafracțiunile electorale pot contribui la polarizarea societății, divizând comunitățile pe baza apartenenței politice. Aceasta poate duce la conflicte sociale și la o deteriorare a relațiilor interumane, afectând coeziunea socială.

Subiecții infrafracțiunilor electorale sunt persoanele sau entitățile care pot comite acte ilegale în contextul procesului electoral. Aceștia pot fi clasificați în mai multe categorii, fiecare având roluri și responsabilități diferite în cadrul alegerilor. Principalele categorii de subiecți ai infrafracțiunilor electorale le vom enunța și analiza în ordinea care succede:

1. *Candidați*. Candidații la funcții publice pot comite infrafracțiuni electorale

prin oferirea de mită alegătorilor pentru a obține voturi, falsificarea documentelor necesare pentru înregistrarea candidaturii, nerespectarea normelor de campanie electorală, cum ar fi depășirea limitelor de cheltuieli, etc.;

2. Alegătorii. Alegătorii pot fi implicați în infracțiuni electorale prin comiterea în realitatea obiectivă a acțiunilor de *vot multiplu*, adică votarea în numele altor persoane sau în mai multe secții de votare, acceptarea de mită sau alte stimulente pentru a vota într-un anumit fel, falsificarea identității pentru a obține un buletin de vot, etc.;

3. Membri ai comisiilor/circumscripțiilor/birourilor electorale. Membrii comisiilor/ circumscripțiilor/ birourilor electorale, care sunt responsabili pentru organizarea și desfășurarea alegerilor, pot săvârși ilegalități manifestate prin manipularea rezultatelor votului sau falsificarea proceselor-verbale, nerespectarea procedurilor legale în desfășurarea alegerilor, intimidarea alegătorilor sau a altor membri ai comisiilor/ circumscripțiilor/ birourilor electorale;

4. Funcționari publici. Funcționarii publici pot fi implicați în infracțiuni electorale precum ar fi: abuzul de putere în favoarea unui candidat sau partid; utilizarea resurselor publice în campaniile electorale; nerespectarea legislației privind transparența și finanțarea campaniilor, etc.;

5. Partide politice. Partidele politice pot comite infracțiuni prin: finanțarea ilegală a campaniilor electorale, falsificarea documentelor necesare pentru înregistrarea partidului, implicarea în acte de corupție pentru a influența rezultatele alegerilor;

6. Organizații non-guvernamentale și grupuri de interes. Aceste entități pot fi implicate în infracțiuni electorale prin: finanțarea ilegală a campaniilor sau a activităților electorale; participarea la activități de lobby necorespunzătoare sau corupătoare;

7. Observatori. Observatorii pot fi subiecți ai infracțiunilor electorale cu referire la falsificarea rapoartelor de observație, intimidarea alegătorilor sau a altor observatori;

8. Mass-Media. Organizațiile de presă care informează publicul despre alegeri pot difuza informații false sau înșelătoare despre candidați sau partide, manipula opinia publică;

9. Actori internaționali. Entitățile externe care pot influența alegerile, cum ar fi organizațiile internaționale sau statele străine au menirea uneori să intervină în procesul electoral prin finanțarea ilegală a campaniilor sau prin dezinformare.

Depistarea subiecților infracțiunilor electorale este esențială pentru asigurarea integrității procesului electoral și pentru prevenirea și combaterea actelor ilegale. Există mai multe metode prin care autoritățile competente, organizațiile non-guvernamentale și societatea civilă pot identifica și monitoriza aceste infracțiuni. Unele dintre cele mai relevante și eficiente metode de depistare

a subiecților infracțiunilor electorale ar fi:

1. *Monitorizarea alegerilor.* Organizațiile non-guvernamentale și grupurile de observatori pot desfășura misiuni de monitorizare a alegerilor pentru a verifica respectarea legislației electorale. Aceștia pot raporta nereguli și pot identifica comportamente suspecte. Observatorii pot colecta informații despre incidentele de fraudă electorală, intimidare sau alte acte ilegale, documentându-le pentru a fi utilizate în investigații ulterioare;

2. *Analiza datelor.* Autoritățile pot analiza listele de alegători pentru a identifica posibilele nereguli, cum ar fi votul multiplu sau utilizarea identităților false. Utilizarea tehnicilor statistice pentru a detecta anomalii în rezultatele votului, cum ar fi diferențe neobișnuite între voturile exprimate pentru diferiți candidați sau partide;

3. *Colaborarea cu instituțiile de aplicare a legii.* Autoritățile de aplicare a legii pot desfășura investigații penale în cazurile de suspiciune de infracțiuni electorale, colectând dovezi și interogând martori. Colaborarea cu agențiile de informații poate ajuta la identificarea rețelelor de corupție sau a grupurilor organizate implicate în infracțiuni electorale;

4. *Campanii de conștientizare și educație.* Campaniile de educație publică pot ajuta cetățenii să recunoască infracțiunile electorale și să raporteze comportamentele suspecte autorităților competente. Stabilirea unor linii telefonice sau platforme online pentru raportarea incidentelor de fraudă electorală poate facilita depistarea acestor infracțiuni;

5. *Utilizarea tehnologiei.* Implementarea sistemelor de vot electronic poate reduce riscurile de fraudă, având în vedere că aceste sisteme pot include măsuri de securitate avansate pentru a preveni manipularea voturilor. Monitorizarea platformelor de socializare pentru a identifica campaniile de dezinformare sau activitățile ilegale legate de alegeri;

6. *Auditorii și inspecțiile.* Verificarea surselor de finanțare ale campaniilor electorale pentru a identifica posibilele încălcări ale legislației privind finanțarea partidelor politice. Organele abilitate pot efectua inspecții regulate pentru a verifica respectarea normelor legale de către candidați și partide;

7. *Colaborarea internațională.* Colaborarea cu organizații internaționale, cum ar fi OSCE sau Uniunea Europeană, poate aduce expertiză și resurse suplimentare pentru monitorizarea și depistarea infracțiunilor electorale.

Prevenirea infracțiunilor electorale este esențială pentru asigurarea integrității procesului electoral și pentru menținerea încrederii cetățenilor în instituțiile democratice. O abordare eficientă de prevenire implică o combinație de măsuri legislative, educaționale, tehnologice și de monitorizare, pe care le vom enunța și descrie în ordinea care succede:

1. *Îmbunătățirea cadrelor legale.* Actualizarea și clarificarea legislației electorale pentru a acoperi toate aspectele procesului electoral și pentru a stabili

sanțiuni clare pentru infracțiunile electorale. Stabilirea unor reguli stricte privind finanțarea campaniilor electorale, inclusiv transparența surselor de finanțare și limitarea cheltuielilor;

2. *Educarea cetățenilor.* Organizarea de campanii educaționale pentru a informa cetățenii despre drepturile lor electorale, despre cum să recunoască infracțiunile electorale și despre cum să le raporteze. Instruirea alegătorilor cu privire la procesul electoral, inclusiv despre importanța votului și despre modalitățile de a vota corect;

3. *Monitorizarea și observarea alegerilor.* Încurajarea organizațiilor non-guvernamentale să participe la monitorizarea alegerilor, asigurându-se că există observatori independenți care să supravegheze desfășurarea procesului electoral. Stabilirea unor canale de raportare pentru alegători și observatori, astfel încât să poată semnala nereguli sau comportamente suspecte;

4. *Utilizarea tehnologiei.* Implementarea sistemelor de vot electronic care să reducă riscurile de fraudă, având în vedere că aceste sisteme pot include măsuri de securitate avansate. Utilizarea tehnologiilor de identificare biometrică pentru a preveni votul multiplu și pentru a asigura că fiecare alegător își exercită dreptul de vot o singură dată;

5. *Colaborarea între instituții.* Colaborarea instituțională, autoritățile de aplicare a legii și alte instituții relevante pentru a coordona eforturile de prevenire și combatere a infracțiunilor electorale. Instruirea funcționarilor publici și a membrilor comisiilor electorale cu privire la legislația electorală și la modalitățile de identificare a infracțiunilor;

6. *Sanționarea infracțiunilor.* Asigurarea că infracțiunile electorale sunt investigate și sancționate corespunzător, pentru a descuraja comportamentele ilegale. Publicarea informațiilor despre cazurile de infracțiuni electorale și despre măsurile luate împotriva celor vinovați, pentru a spori responsabilitatea;

7. *Evaluarea și îmbunătățirea proceselor.* Realizarea unor evaluări post-electorale pentru a identifica neregulile și pentru a propune măsuri de îmbunătățire a procesului electoral. Colectarea de feedback de la alegători și observatori pentru a înțelege mai bine problemele întâmpinate și pentru a adapta măsurile de prevenire.

Prin urmare, în vederea exemplificării reperilor enunțate în prezenta cercetare de mai sus în realitatea obiectivă, vom menționa un exemplu prin prezentarea unui studiu de caz, cu titlul de model: *în cadrul alegerilor locale din Republica Moldova din 2023, un caz semnificativ de fraudă electorală a fost raportat în orașul „C”, și anume în perioada campaniei electorale, un partid politic a decis să implementeze o strategie de fraudă electorală pentru a-și asigura victoria în alegerile pentru funcția de primar. Candidatul acestui partid, I. P., a coordonat o serie de acțiuni ilegale prin intermediul unor susținători și membri ai organizației locale.*

Metodele de fraudă electorală pe acest caz au fost utilizate în următoarea ordine:

1. *Votul multiplu*, susținătorii lui I. P. au fost instruiți să voteze de mai multe ori, folosind identități false sau documente de identitate ale altor persoane. Au fost create liste cu nume fictive pentru a justifica voturile suplimentare;

2. *Mită electorală*, candidatul și susținătorii săi au oferit mită alegătorilor, inclusiv sume mici de bani și bunuri, pentru a-i convinge să voteze pentru el. Aceasta a inclus, de asemenea, promisiuni de locuri de muncă sau alte beneficii;

3. *Falsificarea documentelor*, au fost falsificate listele de alegători, iar numele unor persoane care nu existau au fost adăugate pentru a justifica voturile suplimentare. De asemenea, buletinele de vot au fost manipulate;

4. *Intimidarea alegătorilor*, membrii partidului au intimidat alegătorii care nu doreau să voteze pentru I. P., amenințându-i cu repercusiuni sociale sau economice.

Frauda electorală în cadrul acestui studiu de caz a fost descoperită în urma unei plângeri depuse de un grup de alegători care au observat nereguli în procesul de votare. Aceștia au raportat activitățile suspecte autorităților competente, iar o echipă de observatori independenți a fost trimisă pentru a investiga.

Autoritățile au demarat o investigație care a inclus *interogarea martorilor*, alegătorii care au fost martori la activitățile ilegale au fost interogați pentru a oferi detalii despre modul în care a fost organizată fraudă; *analiza documentelor*, au fost analizate listele de alegători și buletinele de vot pentru a identifica discrepanțe; *colectarea dovezilor*, dovezile video de la secțiile de votare au fost examinate pentru a identifica comportamente suspecte.

După finalizarea investigației, mai mulți membri ai grupului au fost acuzați de fraudă electorală, iar pedeapsa a variat de la amenzi la închisoare, în funcție de gravitatea faptei.

Rezultatele alegerilor din orașul „C” au fost contestate, iar instanța a decis anularea acestora, ordonând organizarea unor noi alegeri.

Cazul a generat o reacție negativă din partea opiniei publice, afectând încrederea cetățenilor în procesul electoral și în instituțiile statului.

Cazul de fraudă electorală din orașul „C” subliniază importanța monitorizării și reglementării procesului electoral pentru a asigura alegeri libere și corecte. Implicarea în fraudă electorală nu doar că afectează rezultatele alegerilor, dar subminează și încrederea cetățenilor în democrație. Este esențial ca autoritățile să implementeze măsuri eficiente de prevenire și sancționare a acestor infracțiuni pentru a proteja integritatea procesului electoral.

Impactul infracțiunilor electorale este profund și de lungă durată, afectând nu doar procesul electoral, ci și întreaga structură a societății. Combaterea acestor infracțiuni este esențială pentru consolidarea democrației, promovarea statului de drept și asigurarea unui climat de încredere și stabilitate în rândul cetățenilor.

Este necesară o colaborare eficientă între autorități, organizații non-guvernamentale și societatea civilă pentru a preveni și a combate aceste acte ilegale.

Concluzie. Subiecții infracțiunilor electorale sunt variate și pot include atât indivizi, cât și organizații. Fiecare categorie are un rol specific în procesul electoral și poate influența integritatea alegerilor. Combaterea infracțiunilor electorale necesită o înțelegere clară a acestor subiecți și a modului în care acțiunile lor pot afecta procesul democratic. Este esențial ca autoritățile să implementeze măsuri eficiente de prevenire și sancționare a acestor acte ilegale pentru a asigura alegeri libere și corecte.

Clasificarea și tipologia subiecților infracțiunilor electorale evidențiază diversitatea actorilor implicați în procesul electoral și complexitatea comportamentului acestora. Înțelegerea acestor categorii este esențială pentru dezvoltarea unor măsuri eficiente de prevenire și combatere a infracțiunilor electorale, asigurând astfel un proces electoral corect și transparent. Autoritățile, organizațiile non-guvernamentale și societatea civilă trebuie să colaboreze pentru a proteja integritatea alegerilor și a promova democrația.

Depistarea subiecților infracțiunilor electorale necesită o abordare multidimensională, care să combine monitorizarea, analiza datelor, colaborarea cu instituțiile de aplicare a legii și utilizarea tehnologiei. Prin implementarea acestor metode, autoritățile pot contribui la asigurarea unui proces electoral transparent și corect, protejând astfel democrația și încrederea cetățenilor în instituțiile statului.

Prevenirea infracțiunilor electorale necesită un efort concertat din partea autorităților, organizațiilor non-guvernamentale și a societății civile. Prin implementarea unor măsuri eficiente și prin promovarea unei culturi a integrității și transparenței în procesul electoral, se poate contribui la asigurarea unor alegeri libere și corecte, esențiale pentru funcționarea democrației.

Infracțiunile electorale reprezintă o amenințare serioasă la adresa procesului democratic în Republica Moldova. Combaterea acestor infracțiuni necesită un cadru legislativ solid, o aplicare riguroasă a legii și o colaborare eficientă între autoritățile competente, organizațiile non-guvernamentale și societatea civilă. Prin promovarea transparenței și a responsabilității în procesul electoral, se poate contribui la consolidarea democrației și la asigurarea unui climat de încredere în instituțiile statului.

Referințe bibliografice:

1. Codul electoral al Republicii Moldova nr.325 din 08.12.2022 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.426-427 din 23.12.2022, în vigoare conform ultimelor modificări și ajustări din 25.01.2024 (Legea nr.1 din 18.01.2024);
2. Brînza Sergiu, Botezatu Igor, Analiză de drept penal a infracțiunilor

- prevăzute la art.186 „Furtul” din Codul Penal. În: Revistă Științifică a Universității de Stat din Moldova, Seria “Științe sociale”, 2013, nr.3, p.142, ISSN 1814-3199;
3. Stati Vitalie, Infrațiunea de corupere a alegătorilor (art.1811 CP RM): studiu de drept penal. În: Revista Națională de Drept, nr.3 din 2014, p.7, ISSN 1811-0770.

ISSN 2345-1858

E-ISSN 2345-1890

<http://jss.usch.md/>

**Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din
Cahul: Seria „Științe Sociale”**
Ediție semestrială

**The Scientific Journal of Cahul State University "B. P. Hasdeu":
Social Sciences**
Semestrial edition

Volume XIX, Issue 1, 2025

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 2 24 81
e-mail: journal.ss@usch.md

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale
The Scientific Journal of Cahul State University
“B.P. Hasdeu”: Social Sciences
ISSN 2345-1858**

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale
The Scientific Journal of Cahul State University
“B.P. Hasdeu”: Social Sciences
<http://jss.usch.md/> E-ISSN 2345-1890**

